

Vold mot menn i nære relasjoner

Kunnskapsgjennomgang og rapport fra et pilotprosjekt

Hanne Sogn og Ole Kristian Hjemdal

Nasjonalt kunnskapssenter
om vold og traumatisk stress a/s

Vold mot menn i nære relasjoner.

Kunnskapsgjennomgang og rapport fra et pilotprosjekt

2010

Hanne Sogn og Ole K. Hjemdal

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) er et selskap under Unirand AS som er heleid av Universitetet i Oslo. NKVTS består av tidligere Psykososialt senter for flyktninger, Kompetansesenter for voldsofferarbeid, Nasjonalt ressursenter for seksuelt misbrukte barn og deler av Kontoret for katastrofepsykiatri.

Formålet med senteret er:

Å utvikle, vedlikeholde og spre kompetanse og kunnskap som kan bidra til:

- Å redusere helsemessige og sosiale konsekvenser av vold og traumatisk stress
- Å forebygge vold og traumatisk stress

Senterets oppgaver er forskning, utviklingsarbeid, undervisning, formidling og veiledning.

Bak opprettelsen av senteret står:

Barne- og likestillingsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Justis- og politidepartementet, Forsvarsdepartementet og Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Oslo, 2010

ISBN 978-82-8122-031-7 (PDF)

Henvendelse vedrørende publikasjonen rettes til Nasjonal kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. Kontaktinformasjon på www.nkvts.no

Forord

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress har i regjeringens handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2008 – 2011, ”Vendepunkt”, fått i oppdrag å iverksette en undersøkelse om vold og overgrep mot menn i nære relasjoner. Resultatene av undersøkelsen skal danne grunnlag for videre metode – og tiltaksutvikling.

Arbeidet med undersøkelsen startet opp i desember 2008 og første fase i prosjektet avsluttes med denne rapporten. Hanne Sogn, sosiolog og forsker III ved NKVTS har vært forsker på prosjektet og seksjonsleder Ole Kristian Hjemdal har vært prosjektets leder. Marit Jacobsen, forsker III ved NKVTS, har bidratt med gjennomlesning av et utvalg saker fra Kontoret for voldsoffererstatning.

Rapporten bygger blant annet på et kvalitativt materiale innhentet via intervjuer med ansatte ved et utvalg hjelpeinstanser. Vi vil med dette takke de instanser og personer som har bidratt med informasjon og betraktninger omkring temaet ”vold mot menn i nære relasjoner”. Samtlige instanser har med sin interesse for temaet bidratt til at vi nå vet noe mer om hvordan de opplever, tenker om og forholder seg til saker om vold mot menn i nære relasjoner.

Kontoret for voldsoffererstatning ved direktør Remi Strand og andre medarbeidere har bidratt ved å gjøre saker ved kontoret tilgjengelige for prosjektet. Vi takker med dette for all hjelp og tilrettelegging. Takk også til Gunn Jøran Farstad ved Kontoret for voldsoffererstatning som har gjort den viktige jobben med å anonymisere, kopiere og oversende relevante saker til NKVTS.

Ole K Hjemdal

prosjektleder

Innhold

SAMMENDRAG	6
SUMMARY	10
1 BAKGRUNN	13
2 INNLEDNING	15
2.1 RAPPORTENS INNDELING	17
2.2 AVGRENSNING	17
3 TEORETISKE OG METODISKE UTFORDRINGER	19
3.1 VOLD I NÆRE RELASJONER – ET HISTORISK TILBAKEBLIKK	20
3.2 VOLD I PARFORHOLD – ET BEHOV FOR NYANSERING	22
3.3 SAMMENFATTENDE KOMMENTARER	26
4 OMFANG, KONSEKVENSER OG HJELPEBEHOV	27
4.1 OMFANG	27
4.1.1 Fysisk vold.....	27
4.1.2 Psykisk vold.....	30
4.1.3 Seksualisert vold.....	31
4.2 KONSEKVENSER	33
4.2.1 Fysiske konsekvenser.....	34
4.2.2 Psykiske konsekvenser.....	35
4.2.3 Andre konsekvenser	37
4.3 HJELPEBEHOV	38
5 OM PILOTUNDERSØKELSEN	41
5.1 METODE OG DESIGN.....	41
5.1.1 Utvalget av instanser og enkeltsaker	42
5.1.2 Ethiske vurderinger.....	42
5.2 PROBLEMSTILLINGER	43
5.2.1 Registrering og ”identifisering” av menn utsatt for vold i nære relasjoner.....	43
5.2.2 Konsekvenser av vold i nære relasjoner	43
5.2.3 Hjelpebehov og hjelpetilbud.....	44
5.3 PRESENTASJON AV INSTANSENE	44
5.3.1 Reforms arbeid med vold mot menn i nære relasjoner	45
5.3.2 Mannstelefonen	46
5.3.3 Krisesentrenes arbeid med vold mot menn i nære relasjoner	46
5.3.4 Oslo legevakts arbeid med vold mot menn i nære relasjoner	47
5.3.5 Familievernkontorenes arbeid med vold mot menn i nære relasjoner	48
5.3.6 Politiets arbeid med vold mot menn i nære relasjoner.....	49
5.3.7 Rådgivningskontorene for kriminalitetsofres arbeid med vold mot menn i nære relasjoner	51
5.3.8 Konfliktrådenes arbeid med vold mot menn i nære relasjoner	51
5.3.9 Kontoret for voldsoffererstatning.....	52
5.3.10 Hjelpeinstanser og hjelpetiltak som ikke inngår i undersøkelsen	53

6	GJENNOMGANG AV DATAMATERIALET	54
6.1	DATAMATERIALET FRA REFORM OG MANNSTELEFONEN	54
6.1.1	<i>Registreringsrutiner ved Reform og Mannstelefonen</i>	55
6.1.2	<i>Henvendelser fra menn</i>	55
6.1.3	<i>Konsekvenser av vold i nære relasjoner</i>	56
6.1.4	<i>Hjelpebehov og hjelpetilbud</i>	57
6.2	DATAMATERIALET FRA KRISESENTRENE	58
6.2.1	<i>Registreringsrutiner ved Krisesentrene</i>	59
6.2.2	<i>Henvendelser fra menn</i>	59
6.2.3	<i>Konsekvenser av vold i nære relasjoner</i>	61
6.2.4	<i>Hjelpebehov og hjelpetilbud</i>	62
6.3	DATAMATERIALET LEGEVAKTEN I OSLO	63
6.3.1	<i>Registreringsrutiner</i>	63
6.3.2	<i>Henvendelser fra menn</i>	64
6.3.3	<i>Konsekvenser av vold i nære relasjoner</i>	65
6.3.4	<i>Hjelpebehov og hjelpetilbud</i>	66
6.4	DATAMATERIALET FRA FAMILIEVERNKONTORENE	66
6.4.1	<i>Registreringsrutiner ved familievernkantorene</i>	67
6.4.2	<i>Henvendelser fra menn</i>	67
6.4.3	<i>Konsekvenser av vold i nære relasjoner</i>	69
6.4.4	<i>Hjelpebehov og hjelpetilbud</i>	69
6.5	DATAMATERIALET FRA POLITIET - MOBILE VOLDSALARMER	70
6.5.1	<i>Registreringsrutiner i forbindelse med utdeling av mobile voldsalarmer</i>	70
6.5.2	<i>Henvendelser fra menn</i>	71
6.5.3	<i>Konsekvenser av vold i nære relasjoner</i>	72
6.5.4	<i>Hjelpebehov og hjelpetilbud</i>	73
6.6	DATAMATERIALET FRA RÅDGIVNINGSKONTORENE FOR KRIMINALITETSOFFRE	73
6.6.1	<i>Registreringsrutiner ved RKK</i>	73
6.6.2	<i>Henvendelser fra menn</i>	74
6.6.3	<i>Konsekvenser av vold i nære relasjoner</i>	74
6.6.4	<i>Hjelpebehov og hjelpetilbud</i>	75
6.7	DATAMATERIALET FRA KONFLIKTRÅDENE	75
6.7.1	<i>Registreringsrutiner ved Konfliktrådene</i>	76
6.7.2	<i>Henvendelser fra menn</i>	76
6.7.3	<i>Konsekvenser av vold i nære relasjoner</i>	77
6.7.4	<i>Hjelpebehov og hjelpetilbud</i>	77
6.8	DATAMATERIALET FRA KONTORET FOR VOLDSOFFERERERSTATNING	78
6.8.1	<i>Registreringsrutiner ved Kontoret for voldsoffererestatning</i>	79
6.8.2	<i>Om materialet generelt</i>	79
6.8.4	<i>Henvendelser fra menn utsatt for vold i nære relasjoner</i>	80
7	OPPSUMMERING	85
7.1	RESULTATER FRA PILOTUNDERSØKELSEN	85
7.1.1	<i>Omfang og registreringsrutiner</i>	86
7.1.2	<i>Mennes kontakt med hjelpeapparatet</i>	86
7.1.3	<i>Egenskaper ved volden</i>	87
7.1.4	<i>Konsekvenser</i>	88
7.1.5	<i>Hjelpebehov</i>	89
8	KONKLUSJONER OG ANBEFALINGER	90
8.1	BEHOV FOR VIDERE FORSKNING	91
9	LITTERATURLISTE	93

Sammendrag

I regjeringens handlingsplan mot vold i nære relasjoner, Vendepunkt (2008 – 2011), ble NKVTS gitt i oppdrag å iverksette en undersøkelse om vold mot menn i nære relasjoner og deres hjelpebehov. Hensikten med undersøkelsen skulle være å gi grunnlag for videre metode- og tiltaksutvikling.

NKVTS har i første omgang gjennomført en undersøkelse bestående av to hoveddeler. Den første hoveddelen er en oppsummering av kunnskapsstatus på området vold mot menn i nære relasjoner, basert på en litteraturgjennomgang av norsk og utenlandsk forskning. Denne kunnskapsstatusen omhandler for det første teoretiske og metodiske utfordringer i denne forskningen, og for det andre konsekvenser av volden og spesifikke hjelpebehov hos de utsatte mennene som forskningen har påvist.

Gjennomgangen vi har gjort av norsk og internasjonal forskning tyder på at menn utsettes for en ikke ubetydelig del av den volden som utspiller seg i parforhold og mellom tidligere partnere. Vi vet også at menn i stor grad utsettes for vold fra andre de har et tillitsforhold til. Hva som kvalitativt preger denne volden, vet vi imidlertid lite om.

I en tysk pilotstudie om menns erfaringer med vold var et av hovedfunnene at ikke alle voldshandlinger ble oppfattet som vold av mennene, eller de ble ikke snakket om (Jungnitz, Lenz, et al. 2004). En del typer av vold ble oppfattet som en så integrert del av den mannlige normalitet at de ikke ble oppfattet som, eller senere husket som, vold, men mer som krangler og småslåssing mellom venner. På den andre siden var det typer av vold som ble oppfattet som så umandige og skamfulle at de ble tabuisert og ikke var mulige å snakke om. Det som ble oppfattet som vold, og som kunne snakkes om, var typer av vold som lå mellom disse ytterpunktene, som lå utenfor det mennene oppfattet som ”normale grenser” for interaksjon, men som ikke ble sett på som ”umandig”.

Den andre delen av undersøkelsen er et pilotprosjekt basert på samtaler med representanter for ulike hjelpeinstanser og gjennomgang av et mindre antall saker fra Kontoret for voldsoffererstatning. I denne delen har vi forsøkt å gi svar på hvordan ulike hjelpeinstanser registrerer og identifiserer saker som omhandler vold mot menn i nære relasjoner. Vi har også

forsøkt få svar på spørsmål om hvordan menn rammes av vold i nærer relasjoner, og om hvilke hjelpebehov menn som tar kontakt med ulike hjelpeinstanser gir uttrykk for.

Vår undersøkelse kan ikke si noe om hvor mange menn som utsettes for vold i nære relasjoner. Det har heller ikke vært formålet med undersøkelsen. Det undersøkelsen kan si noe om, er hvorvidt og i hvilken grad hjelpeapparatet er i kontakt med saker om vold mot menn i nære relasjoner, og hvordan de ulike instansene arbeider med slike saker.

Sakene hjelpeapparatet er i kontakt med dreier seg om vold både fra partner og fra andre personer mennene har et tillitsforhold til. De omfatter alt fra grov vold til mildere vold. De handler om både fysisk og psykisk vold, og de omhandler både omfattende fysiske skader og redusert psykisk helse.

Gjennom intervjuer med et utvalg instanser har vi forsøkt å få frem synspunkter og rutiner omkring arbeid med voldsutsatte menn. I tillegg har vi bedt om uttalelser og kommentarer om erfaringene de ulike instansene har med denne gruppen menn.

Få hjelpinstanser har hatt et direkte fokus på temaet. Vår rapport viser at ”den gode viljen” er der, men at det gjøres lite konkret for å nå denne gruppen utsatte. Bare et fåtall av instansene går aktivt ut med informasjon om at de har et tilbud til voldsutsatte menn.

Mange av instansene erfarer at menn har problemer med selv å fortelle om sin voldsutsatthet og at terskelen for å melde fra er høyere for menn enn for kvinner. Mangelen på tilrettelagte tilbud for menn kan også være en forklaring på at så vidt få menn søker bistand og melder fra om at de er utsatt for vold i nære relasjoner.

Etter gjennomgang av materialet fra Kontoret for voldsoffererstatning, er det vår oppfatning at ”nære relasjoner” i forhold til vold mot menn bør defineres og avgrenses på en annen måte enn det som har vært vanlig i forhold til vold mot kvinner. I forhold til vold mot kvinner har ”nære relasjoner” ofte blitt forstått synonymt med partner. I materialet fra Kontoret for voldsoffererstatning fant vi et stort antall saker hvor volden ikke var begått av partner, men av andre han hadde en nær relasjon til. Dette omfattet kamerater, annen familie, naboer og kollegaer og andre bekjente. Vi mener derfor det er riktig å la vold mot menn i nære relasjoner, i tillegg til å inkludere vold fra partner eller tidligere partner, også omfatte vold fra en videre krets av personer.

Mye av den volden menn utsettes for er psykisk. Trakassering og trusler, nedverdiggende og ydmykende atferd, er sider av denne psykiske volden. Vi finner imidlertid også at menn blir utsatt for svært grov fysisk vold i nære relasjoner. Denne grove fysiske volden blir særlig tydelig i de sakene vi har gjennomgått fra Kontoret for voldsoffererstatning. Dette gjelder både vold fra tidligere partner, nåværende partner, kamerater, annen familie, naboer og andre bekjente.

Mange av mennene som utsettes for vold i parforhold hvor de har felles barn er svært opptatt av barna. Deres bekymringer handler særlig om hva som vil skje med forholdet til barna ved et eventuelt samlivsbrudd, hvordan forhandlinger i forhold til samvær vil foregå, og hva som vil bli resultatet.

Mange menn som utsettes for vold av partner opplever også en overhengende trussel om at det er han som vil få skylda dersom volden blir avslørt.

Det er vårt inntrykk at menn utsatt for vold i nære relasjoner sliter med mange av de samme konsekvensene som kvinner. En tilleggsproblematikk er imidlertid at volden ikke bare representerer et angrep på mennene som *personer*, men også et angrep på deres maskulinitet, deres kjønnsidentitet og derigjennom deres selvforståelse. Å være utsatt for vold er et tabubelagt tema uansett kjønn. Men det kan virke som det mannlige *kjønn*, slik det forstås og konstrueres av mennene selv, representerer et hinder for å avsløre volden og konsekvensene av den, og for å erkjenne de hjelpebehov de har.

Særlig vitner sakene fra Kontoret for voldsoffererstatning om at menns kropp må tåle mye. Det er mye kropp til stede i dokumentasjonen av voldshendelsene, men kropp er likevel ikke synlig i mennenes vitneforklaringer eller personlige beretninger. Den maskuline fysiske kroppen er mottaker av slag og spark, med og uten våpen. Volden går særlig utover mennenes øyne og tenner, og mange av mennene sliter med konsekvensene av disse skadene i hverdagen. De psykiske konsekvensene er mindre synlige, men dokumentasjonen viser at også menn søker hjelp for psykososiale problemer.

Flere av hjelpeinstansene beskriver menn som søker etter trygghet og som ønsker at volden de utsettes for skal opphøre. Trygghet i form av et sted å være, et sted å flytte til, eller noen å snakke med, er temaer som går igjen. Mange er usikre på hvor de skal henvende seg, og flere av mennene som tar kontakt med krisesentrene har behov for et midlertidig botilbud.

Hvilken hjelp mennene søker kan også være et uttrykk for hvilken hjelp de forventer å kunne få. Mangelen på tilbud og tiltak spesifikt rettet mot menn som har vært utsatt for vold i nære relasjoner, og fraværet av aktiv informasjon om de generelle tilbudene som også omfatter menn, kan ha nedvirket til at ikke flere søker hjelp.

På mange måter står vold mot menn i nære relasjoner i dag i samme stilling som volden mot kvinner sto i på slutten av 70-tallet. Da det første norske krisesenteret for kvinner, Camilla krisesenter i Oslo, ble startet i 1978, var det lite kunnskap om vold mot kvinner. Verken forekomst, skadevirkninger eller hjelpebehov var kartlagt. Med tilbudet om hjelp kom også behovet klarere til syne og flere søkte hjelp.

De første krisesentrene, og fokuset på vold mot kvinner, møtte først mye motstand, men gradvis har oppmerksomhet og forståelse økt. Aktiv innsats fra sentrale myndigheter gjennom handlingsplaner, økt vektlegging på kunnskapsutvikling og oppbygging av kompetanse i hjelpeapparatet, har medført at vold mot kvinner gradvis blitt avtabuisert og mindre skambelagt.

Også når det gjelder vold mot menn i nære relasjoner kan det være grunn til å tro at en aktiv innsats for å tilrettelegge et tilpasset hjelpetilbud og en offensiv politikk for å motvirke tabuer og stereotyper, vil kunne medføre at behovene kommer klarere til syne og at flere vil søke hjelp.

Rapporten er en begynnelse på å fremskaffe kunnskap om den volden menn utsettes for i nære relasjoner. For å få en bedre forståelse av hvordan denne volden oppleves, og hvilken

betydning den får for helse og livskvalitet for de mennene som rammes, trengs ytterligere informasjon hentet direkte fra ofrene selv. Det er behov for forskning om egenskaper ved den volden menn utsettes for, konsekvenser av denne volden, hjelpebehov og menns valg av strategier for å hankses med sin situasjon.

Summary

In Turning point (2008-2011), the Norwegian Government's action plan to combat domestic violence, NKVTS was given the commission to carry out a study of violence against men in close relations and their need for help. The results of the study should provide a basis for further development of methods and measures.

NKVTS has carried out a study consisting of two main parts. The first part is a summary of existing knowledge in the field of violence against men in close relations based on a review of foreign and Norwegian research literature. This knowledge status deals firstly with theoretical and methodological challenges one faces in this research field and secondly with consequences of the violence and what kind of help the exposed men need.

The review of Norwegian and international research indicates that men are exposed to a significant part of the violence taking place in couples and between ex-partners. We also know that men to a large degree are exposed to violence from others they have confidence in. What qualitatively characterizes this violence, however, we know little about.

In a German pilot study of men's experiences with violence one of the main findings was that not all acts of violence were understood as violence by the men or they were not talked about (Jungnitz, Lenz, et al. 2004). Some types of violence were understood as an integral part of the male normality and were not seen as or remembered as violence, but more as quarrels and fighting between friends. On the other side, there were types of violence understood as unmanly or shameful that they became tabooed and impossible to talk about. What was seen as violence and could be talked about were types of violence between these two extremes, outside what the men called "normal borders" for interaction, but which was not considered "unmanly".

The other part of the study is a pilot study based on interviews of representatives from different authorities and service providers and a review of a smaller number of cases from The Norwegian Criminal Injuries Compensation Authority (Kontoret for voldsoffererstatning). In this part we have gathered information about the ways different services register and identify cases regarding violence against men in close relations. We have also tried to find out how men are exposed to violence in close relations and what kind of help they express that they need when contacting different services.

Our study cannot tell how many men are exposed to violence in close relations, and this has not been the purpose of the study. What the study says something about is whether and to what degree services are in contact with cases of violence against men in close relations and how they deal with them.

The cases the services reported are about violence both from partner and other persons the men have confidence in. They comprise everything from serious to milder violence. They are about both physical and mental violence, and they are about both extensive physical injuries and reduced mental health.

Through interviews with selected services we have tried to present routines and points of view concerning work with men exposed to violence. Furthermore, we have asked for comments on experiences that the different services have had with this group of men.

Few services, if any, have focused directly on the theme. Our report indicates that “goodwill” is there, but little is concretely done to reach this exposed group. Just a few services actively inform about their offer to men exposed to violence.

Many services experience that men have problems telling about their exposure to violence and the threshold to report is higher for men than for women. The lack of suitable offers for men may also be a reason why so few men ask for help and report exposure to violence in close relations.

After reviewing the material from The Norwegian Criminal Injuries Compensation Authority it is our view that “close relations” in connection with violence against men should be defined and delimited in another way than what has been the case for violence against women. Regarding violence against women “close relations” have been understood as synonymous with partner. In the material we reviewed from The Norwegian Criminal Injuries Compensation Authority we found a great number of cases where the violence had not been perpetrated by a partner, but by others he had a close relation to, including friends, other family, neighbors, colleagues and other acquaintances. We are therefore of the opinion that one should include violence from a wider range of persons, in addition to violence from partner or ex-partner.

Much of the violence men are exposed to is psychological and emotional. Harassment and threats, degrading and humiliating treatment are sides of this psychological and emotional violence. We also find, however, that men are exposed to extremely serious physical violence in close relations. This serious violence is especially pronounced in the cases from The Norwegian Criminal Injuries Compensation Authority. This includes both violence from former partner, present partner, friends, family members, neighbors and other acquaintances.

Many men exposed to violence in couples with common children are worried about what will happen to their relation with their children if the couple breaks up and how negotiations regarding arrangement for visitation will turn out.

Many men exposed to violence from partner also fear they will be the one blamed if the violence is disclosed.

It is our impression that men exposed to violence in close relations toil with similar consequences as women. An additional problem is, however, that the violence does not only represent an attack on the man as a person, but it is also an attack on his masculinity, his gender identity and thereby his self-assessment. Being exposed to violence is a taboo theme regardless of gender, but it may seem as masculinity, how it is understood and constructed by

men themselves, represents an obstruction to unmask the violence and its consequences and to recognize their needs for help.

Particularly the cases from The Norwegian Criminal Injuries Compensation Authority bear witness to the fact that men's bodies must tolerate much. There is much body present in the documentation of the violence, but the body is still not visible in the men's testimonials or personal stories. The masculine physical body is receiver of punches and kicks with and without weapons. The violence especially affects men's eyes and teeth, and many men suffer from the consequences in their daily life. Mental consequences are less visible, but documentation indicates that men also seek help for psychosocial problems.

Several services describe men seeking safety and who wish for the violence to stop, a safe place to be, a place to move to or someone to talk to. Many are unsure where to address themselves, and several men contacting crisis centers are in need of a place to stay temporarily.

What help the men look for may also indicate what help they expect to get. Lack of offers and interventions specifically directed against men exposed to violence in close relations and the absence of active information also including men may have contributed to the fact that few men seek help.

In many ways violence against men in close relations today is in the same position as violence against women was at the end of the 70s. When the first shelter for women, Camilla shelter in Oslo, started in 1978, there was little knowledge of violence against women; prevalence, consequences and needs for help had not been mapped. With the offer of help the need emerged more clearly and more women sought help.

The first crisis centers and the focus on violence against women met much opposition, but gradually attention and understanding have increased. Active efforts from central authorities through action plans, stress on knowledge development and competence-building in public services have contributed to reduction of the taboo and shame.

When it comes to violence against men in close relations, there may be reason to believe that active efforts to create adjusted programs and services and an active policy to counteract taboos and stereotypes will imply that the needs become more visible and that more men will seek help.

This report is a start of developing knowledge about the violence that men are exposed to in close relations. To get a deeper understanding of how this violence is experienced and what significance it has for the health and quality of life for the men exposed, further information directly from the victims is needed. NKVTS will therefore continue research on this form of violence, of the qualities of the violence, the consequences and the strategies men choose when trying to deal with their situation.

1 Bakgrunn

Som ledd i Regjeringens arbeid mot vold i nære relasjoner, og som et av flere tiltak i handlingsplanen Vendepunkt (2008-2011), har Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) fått i oppdrag og å ”iverksette en undersøkelse om vold og overgrep mot menn i nære relasjoner og deres hjelpebehov (Tiltak 36b). Undersøkelsen skal danne grunnlag for videre metode- og tiltaksutvikling.

I Barne- og likestillingsdepartementets høringsnotat; ”Forslag om lovfesting av krisesentertilbudet” (oktober 2008), påpekes det at det eksisterer lite kunnskap om menns behov for krisesentertilbud, og for et skjermet botilbud. Det vises til at departementet har gitt NKVTS det overnevnte oppdrag og at resultatene av dette har betydning for hvordan tilbudene til menn skal utformes. NKVTS har også fått i oppdrag av Barne- og likestillingsdepartementet å ”undersøke hvordan dagens krisesenterbrukere ser på mannlige brukere og ansatte ved krisesentrene”. Det vises her til NKVTS notat ”Menn på krisesentrene? En presentasjon av brukernes oppfatninger”, som ble offentliggjort ultimo april 2009 (Skogøy 2009).

I tillegg til de oppdrag som har blitt tildelt NKVTS, har Barne- og likestillingsdepartementet bedt Ressurssenter for menn (Reform) om å gjennomføre en kartlegging av litteratur og forskning på feltet. Reform har per januar 2009 utgitt en kortfattet oversikt over kunnskap om omfang av vold mot menn i nære relasjoner (Nordfjell 2009). I tillegg til dette har Reform i rapporten i noen grad diskutert hvilke behov for hjelpetiltak menn utsatt for vold i nære relasjoner har.

NKVTS mener det vil være naturlig å se de overnevnte oppdrag i sammenheng. På tross av at Reform allerede har skrevet en kortfattet kunnskapsstatus har vi prioritert å skrive en mer omfattende kunnskapsstatus i tillegg til gjennomføringen av pilotundersøkelsen. Det er særlig vold mot menn i heterofile parforhold som gis fokus i kunnskapsstatusen.

Tiltak 36b i handlingsplanen bygger på en erkjennelse av at vi per i dag har lite kunnskap om menn som utsettes for vold i nære relasjoner, konsekvenser av slik vold og menns hjelpebehov. Det er nødvendig med mer kunnskap, blant annet for å vurdere om det eksisterende hjelpetilbud er tilstrekkelig for å nå denne gruppen voldsutsatte. I tillegg er den rapporten som her foreligger også ment som et bidrag til en nyansering og en utvidelse av forskningsfeltet vold i nære relasjoner. Rapporten tar for seg grunnleggende diskusjoner som har versert i feltet de siste tiår. Formålet med dette har vært å belyse hvor komplekst og krevende forskningsfeltet er.

Regjerings handlingsplan Vendepunkt (2008-2011) er den første handlingsplanen om vold i nære relasjoner som tematiserer menns utsatthet for slik vold. I Europeisk sammenheng ble temaet første gang satt på dagsorden i 2005, da det av Europarådet ble tatt initiativ til en konferanse med tittelen ” Violence within the family: the place and role of men”.

Konferansen hadde som hovedformål å bryte tabuer knyttet til temaet, og å identifisere karakteristika ved den volden menn utsettes for i nære relasjoner. Et stort antall land bidro med representanter under konferansen (bl.a. Tyskland, Kypros, Island, Irland, Portugal, Sveits, Makedonia, Norge, Belgia, Kroatia, Tsjekkia, Frankrike, Litauen, Nederland, Polen, Russland, Spania og Sverige). I konferanserapporten understrekes det at det er et presserende behov for å få frem et realistisk bilde av den volden menn utsettes for, en vold som på alle måter avviker fra de stereotype forestillingene om maskulinitet og mannlig usårbarhet som i stor grad dominerer den offentlige diskurs.

Mulige årsaker til at vold mot menn i nære relasjoner har vært et underprioritert forskningsfelt er etter vår mening bl.a. at; a) det har vært nødvendig med et sterkt og kompromissløst fokus på den volden kvinner utsettes for, b) hegemonisk maskulinitet og offerproblematikk har tradisjonelt blitt ansett som to uforenlige kategorier, c) manglende kjønnsperspektiv på menns livsbetingelser har bidratt til at menns viktigmisering blir forstått som noe ”normalt” og til en viss grad akseptabelt, noe som igjen har ført til at, d) voldsviktigmisering av menn har blitt ansett som mindre alvorlig og derfor unødvendig å problematisere.

Et hovedanliggende for rapporten har vært å se menns utsatthet for vold i et kjønnsperspektiv. Med dette menes at rapporten har som mål å danne grunnlag for en utvidet og ideologifri debatt om menns voldsutsatthet og ”meningen” med denne volden. Et viktig utgangspunkt for en slik debatt er at også menns utsatthet for vold sees i lys av patriarkalske strukturer og væremåter, der noen former for maskulinitet fremelskes og andre former nedvurderes og undertrykkes. Sett i lys av hegemoniske forståelser av maskulinitet faller ofte offerrollen innunder det siste. Sårbar og svak maskulinitet er lite akseptabelt og passer dårlig inn i det bilde vi har av hva en mann skal være.

2 Innledning

Vold i familien, og da særlig vold mot kvinner, har de siste tiår fått stor oppmerksomhet. Det er fra offentlige myndigheters side nedlagt et betydelig arbeid for å stimulere til økt innsats for å forebygge slik vold og å bistå ofrene. Menns utsatthet for vold i nære relasjoner har til nå vært langt mindre tematisert. Per i dag finnes det ingen norske undersøkelser som gir et samlet bilde av menns utsatthet for vold i nære relasjoner, konsekvenser av slik utsatthet og de utsatte mennenes eventuelle hjelpebehov.

Vold utgjør et stort folkehelseproblem (WHO 2002). I 2002 anslo WHO at 1,6 millioner mennesker på verdensbasis årlig vil dø som en følge av vold. I følge SSBs levekårsundersøkelser de siste 20 år (1987 – 2007), blir litt over 5 prosent av den norske befolkningen utsatt for vold og trusler i løpet av et år. I perioden 1983 til 2001 var andelen menn som ble utsatt dobbelt så stor som andelen kvinner (Stene 2003). I følge en undersøkelse gjennomført ved Bergen legevakt i en 12 måneders periode i 1994, ble 994 pasienter registrert med utsatthet for vold som henvendelsesgrunn. Av disse var 241 kvinner og 753 menn (Steen og Hundskår 1997). Tallmessig var gruppen av yngre menn helt dominerende, med en absolutt topp for 20 – 21 – årige menn, noe som sto for mer enn en tittel av registreringene.

En studie gjennomført ved Oslo legevakt i 1994, viste at over halvparten av pasientene som ble behandlet for voldsskader var unge menn skadet på utesteder eller på gaten. Kvinnene utgjorde 27 prosent av pasientene, menn de resterende 73 prosentene (Melhus og Sørensen 1997). I Oslo undersøkelsen (Pape og Stefansen 2004) fant man at 56 prosent av mennene og 38 prosent av kvinnene i utvalget hadde opplevd minst en av formene for vold og overgrep som ble kartlagt, mens 48 prosent av mennene og 33 prosent av kvinnene hadde opplevd minst en av de formene for trusler som ble kartlagt (trusler om vold, trusler om å bli skadet, drapstrusler). 12 prosent av mennene hadde mottatt drapstrusler (ibid).

Når vi ser på den voldsutsattes relasjon til utøver finner vi ulike mønstre for menn og kvinner. Fra Oslo undersøkelsen vet vi at betydelig flere menn enn kvinner var blitt truet eller påført vold av en fremmed person. I tillegg var flere menn enn kvinner blitt viktimitisert av bekjente og andre gjerningspersoner utenfor husstanden som de hadde en nær relasjon til (Pape og Stefansen 2004).

Haaland, Clausen og Schei (2005) påpeker at de både finner likheter og forskjeller med hensyn til hvilke former for maktbruk som rammer kvinner og menn. Når det gjelder likheter påpeker de at dette særlig gjelder hendelser som har funnet sted i løpet av det siste året. 5,6

prosent menn og 5,7 prosent kvinner rapporterte at de i løpet av det siste år hadde vært utsatt for minst en av formene for maktbruk som det ble spurt om.

Mange undersøkelser viser at det er noen grupper av menn som er mer utsatt enn andre. Eksempelvis viste undersøkelsen fra Oslo legevakt i 1994 at pasienter fra sentrumsnære østlige bydeler var overrepresentert, i tillegg var innvandrere mer utsatt enn nordmenn. Et stort antall (64 prosent) var alkoholpåvirket i skadesituasjonen (Melhus og Sørensen 1997). I en undersøkelse blant 40-42 åringer i Akershus og Buskerud fant man også at de fleste mannlige voldsofrene var blitt påført vold av en person som var påvirket av rusmidler (55 prosent) (Hjemmen, Dalgard og Graff-Iversen 2002).

Som vi vil komme tilbake til litt senere i rapporten er det overnevnte et svært forenklet bilde av den voldsvirkeligheten mange kvinner og menn opplever. Kvinner har oftere enn menn en nær relasjon eller tillitsforhold til den eller de som utsetter henne for vold. Men samtidig er det slik at den vanligste volden som forekommer mellom par/ektefeller/samboende er det Johnson m.fl. (2008) betegner som "situational couple violence". Denne volden er kjønnsymmetrisk, det vil si at menn utsettes i like stor grad som kvinner. På den andre siden er det slik at det er flere kvinner enn menn som utsettes for voldsformer i et parforhold som defineres som grovere vold eller misshandling. I norsk sammenheng tyder imidlertid undersøkelser på at svært få kvinner utsettes for slik vold (Pape og Stefansen 2005). Det er menn som er mest utsatt for den groveste volden, men dette dreier seg i all hovedsak om vold fra bekjent eller fremmed på offentlig sted.

Hvor volden utspiller seg har vært omstridt i debatten om forholdet mellom menns og kvinners utsatthet for vold. I en tysk rapport med tittelen "Violence against men. Men's experiences of interpersonal violence in Germany" fremstilles en modell som skal bidra til å synliggjøre på hvilke ulike arenaer og i hvilke typer relasjoner interpersonlig vold mot menn kan forekomme (Jungnitz, Lenz, et al. 2004). Følgende arenaer løftes frem:

- 1) Vold i barndom og ungdomstid
- 2) Vold i det offentlige rom og i fritiden
- 3) Vold på arbeidsplassen
- 4) Vold i langvarige relasjoner
- 5) Vold i spesielle kontekster (krig, militærtjeneste, siviltjeneste)

Inndelingen ovenfor er en av mange som kan bidra til å illustrere menns voldsutsatthet på ulike arenaer og i ulike faser av livet. Ser vi nærmere på hva slags former for vold mot menn som kan forekomme i nære relasjoner, vil dette i tillegg til den fysiske volden kunne være incest, seksualiserte former for vold og misbruk, tvangsekteskap, omskjæring, menneskehandel og psykisk vold/kontrollregimer.

Det er viktig å fremheve at vold mot menn foregår på et mangfold av arenaer og i et mangfold av relasjoner. Forskning om vold mot menn er et omfattende og komplekst felt, som bør utforskes både i sin dybde og i sin bredde. Denne rapporten er imidlertid avgrenset til å omhandle vold mot menn i nære relasjoner.

2.1 Rapportens inndeling

Rapporten er delt i to hoveddeler. Den første delen består av en gjennomgang av **kunnskapsstatus** med følgende fokus:

1. Teoretiske og metodiske utfordringer
2. Omfang, konsekvenser og hjelpebehov

Det første punktet består i en gjennomgang av de ulike diskusjoner som har versert i feltet de siste tre tiår. Vi er særlig opptatt av å forstå forskningen om menn i nære relasjoner i lys av disse diskusjonene. Det andre punktet viser til den konkrete gjennomgangen vi har gjort av norsk og internasjonal forskning om omfang, konsekvenser og hjelpebehov.

I den andre delen presenterer vi en **pilotundersøkelse** med hovedvekt på følgende problemstillinger:

1. Hvordan registrer og identifiserer ulike hjelpeinstanser saker som omhandler vold mot menn i nære relasjoner?
2. Hvordan rammes menn av vold i nærere relasjoner?
3. Hva slags typer av hjelpebehov kommuniserer menn som tar kontakt med ulike hjelpeinstanser at de har.

Den første problemstillingen skal bidra til å belyse;

- hva slags voldssaker som registreres ved de ulike instansene
- hvordan saker som omhandler vold mot menn i nære relasjoner registreres
- hvordan instansene arbeider for å møte menn som har vært utsatt for vold i nære relasjoner
- hvorvidt instansene selv er opptatt av problematikken vold mot menn, og i tillegg opplever å ha kunnskap om problematikken
- hvorvidt instansene er opptatt av ”å markedsføre” seg også som hjelpeinstanser for menn

Den andre problemstillingen belyses først og fremst gjennom de sakene vi har fått tilgang til fra Kontoret for voldsoffererstatning, og som vi har kunnet gå dypere inn i ved at vi har fått samtykke fra personene sakene gjelder. Med denne problemstillingen vil vi søke å få kunnskap om de konsekvenser utsatthet for vold for helsen (somatisk og psykisk), sosial fungering, arbeids- og utdanningssituasjon og økonomisk- og materiell situasjon.

Med den tredje problemstillingen ønsker vi å belyse hvilke hjelpebehov vi finner at mennene som deltar med saker i dette prosjektet har. Vi søker opplysninger om konkrete hjelpebehov, det vil si alle typer av dokumentasjon på den hjelpen mennene selv har ønsket eller oppsøkt, og opplysninger om hva slags hjelp de eventuelt har mottatt og om de har mottatt den hjelpen de har ønsket seg.

Til slutt i rapporten foretar vi en kort oppsummering og drøfting av det materialet som legges frem og påpeker hvilke behov for videre forskning vi ser.

2.2 Avgrensning

Med vold i nære relasjoner forstår vi i dette prosjektet følgende; all fysisk (inkl. seksuelle overgrep/voldtekt) og psykisk vold og trusler mellom nåværende og tidligere partnere (også

kjærester) og/eller andre familiemedlemmer. Vi ønsket opprinnelig kun å se på vold fra nåværende og tidligere partner, men har under arbeidet med rapporten også valgt å se på vold fra andre personer den utsatte har et familiært og/eller tillitsforhold til. Særlig under perioden der vi arbeidet med det innsamlede materialet fra Kontoret for voldsoffererstatning ble vi oppmerksomme på at det var nødvendig å justere fokuset noe. En slik utvidelse gjelder særlig Del II av rapporten.

Når det gjelder kunnskapsstatusen, altså Del I av rapporten, har vi likevel valgt å forholde oss til det vi kan kalle en ”snevret” definisjon av vold i nære relasjoner. Her har vi særlig fokusert på vold fra partner, det vil si alle former for vold mellom par/ektefeller/samboere etc.

I denne rapporten fokuserer vi på voksne menn, det vil si menn over 18 år. Vold og overgrep mot gutter er et av flere mangelfullt utforskede temaer, selv om enkelte norske ungdomsundersøkelser om gutters utsatthet for vold og seksuelle overgrep finnes. Vi har imidlertid ikke tatt med kunnskap om denne problematikken i denne rapporten.

Selv om vi innledningsvis påpeker viktigheten av også å se nærmere på vold mot menn i det offentlige rom og også andre former for vold mot menn, vil vi i denne rapporten ikke ta for oss dette temaet. Vi vil likevel understreke viktigheten av at det foretas en gjennomgang av norsk og internasjonal litteratur og forskning på dette feltet.

Rapporten tar ikke for seg risikofaktorer for vold. Det betyr at vi ikke tar opp hvilke menn som utsettes for hva slags vold, sammenhenger mellom vold og alkohol, sammenhenger mellom vold og andre levekårsproblemer, vold og seksuell legning, vold og minoritetsproblematikk, eller andre typer sammenhenger som kan være viktige å se nærmere på for å tilrettelegge mulige hjelpetiltak.

Vi har heller ikke fokusert spesielt på vold mot eldre menn. I følge Juklestad (2006) skjer de fleste overgrep mot eldre i privatsfæren, fra personer som står vedkommende nær. Mange eldre blir utsatt for overgrep av sine barn (og barnebarn), men kliniske erfaringer tyder på at minst like mange overgrep mot eldre skjer mellom ektefeller. Konemishandling, sjalusi og andre ekteskapskonflikter forekommer også hos eldre par (Juklestad og Johns 1995). I den grad vi kommer over slike sakskomplekser i vår kontakt med ulike hjelpeinstanser er dette selvsagt relevant, vi har imidlertid valgt ikke å gå ytterligere inn i denne problematikken i denne omgang.

Fra norske undersøkelser om vold og seksuelle overgrep mot kvinner med ulike typer funksjonsvansker, vet vi at denne gruppen er spesielt utsatt (Sørheim 1998, Nettverk for kvinner med funksjonshemming og Krisesentersekretariatet 2004, Olsvik 2004a, Olsvik 2004b). Vi vet ikke om dette også gjelder for menn, men vold og overgrep mot menn med funksjonsvansker er ikke tema for denne rapporten.

3 Teoretiske og metodiske utfordringer

Det har de siste tre tiår hersket stor uenighet om omfanget av vold mot menn i nære relasjoner, denne voldens konsekvenser og om menn har et behov for hjelp som følge av utsatthet for slik vold. Formålet med Del 1 av kunnskapsstatusen er å gi et rammeverk for pilotprosjektet, slik at vi bedre kan forstå hva som også kan være bakgrunnen for at menns voldsviktimisering på mange måter synes å være et underkommunisert fenomen. Vi ønsker også å belyse noen av de diskusjoner som har versert på feltet, bakgrunnen for dem, og hva som kan bidra til at vi kan få et klarere bilde av menns voldsutsatthet.

Flere forhold påvirker det bildet vi får av omfanget av vold mot menn i nære relasjoner. Nils Christie har påpekt at offerrollen ikke alene er et uttrykk for en objektiv status eller posisjon, men at den også er en sosial rolle som bærer i seg et sett av forventninger om egenskaper og oppførsel. At enkelte offergrupper i mindre grad enn andre blir møtt med velvilje handler ikke bare om objektive behovsvurderinger. Sosialt konstruerte forestillinger om hvilke ofre som fortjener bistand har trolig også noe å si. I noen sammenhenger har dette fenomenet blitt omtalt som ”feminisation of victimisation” (Sepler 1990). Offerets status i en gitt kultur og i et gitt samfunn vil ha betydning for om offeret avslører den byrden han bærer på.

For en mann er det å bli utsatt for maktmisbruk kanskje mindre i tråd med *hans* selvoppfatning enn *hennes*? Menn er tradisjonelt ikke vant til å betrakte seg selv som ofre, eller å bli oppfattet slik av omgivelsene; det strider i mot det maskuline rolleideal (Andersen 2001). Det tradisjonelle bildet av mannen som aggressiv, egoistisk og herskesyk, som helt, som jeger og som kriger, er ikke særlig kompatibelt med den volds- og/eller overgrepssatte mannen. Enda mindre kompatibelt er bildet dersom voldsutøver eller overgriper er en kvinne.

Det finnes store individuelle forskjeller i hvordan den utsatte opplever, forstår og bearbeider volds- og overgrepssopplevelser. Det er nærliggende å tro at dette er nært knyttet til kjønn, tatt i betraktning de ulike former for oppdragelse jenter og gutter fortsatt utsettes for. Etablerte forståelser av kjønnene kan uten tvil virke som et hinder for at menn selv definerer seg som volds- eller overgrepssatt, både i forhold til deres forståelser av dette og i forhold til deres reaksjoner og forsøk på å mestre slike opplevelser.

I artikkelen ”Till en teori om kvinnofortryck – barrierer och öppningar” (1987), hevder Karin Widerberg at menn ofte gjøres til ”den andre” i deler av kvinneforskningen. Dette innebærer at han ikke forstås eller fortolkes som en handlende aktør, men som en markør for et abstrakt begrep om mannssamfunnet. Dette kan også hevdes om forskning om vold i nære relasjoner. Denne volden har først og fremst blitt tematisert av kvinneforskere, og i stor grad ut fra kvinners ståsted og perspektiv. Det er nødvendig å ta et ”mannlig utkikkspunkt” (Aarseth 1995) for å forstå mer av den volden menn utsettes for.

Hvis vi tar utgangspunkt i at det finnes forskjeller i hvordan en volds- og overgrepssatt opplever, forstår og bearbeider slike opplevelser som kan tilskrives kjønn, er det nærliggende å tro at mange av de forståelses- og behandlingsmodellene som eksisterer i dag ikke tar hensyn til menns eventuelle hjelpebehov.

3.1 Vold i nære relasjoner – et historisk tilbakeblikk

Oppmerksomhet omkring vold i nære relasjoner har sin opprinnelse i kvinnebevegelsen, og da særlig feministiske og kvinnerettslige organisasjoner som på 1970 tallet satte fokus på vold mot kvinner fra mannlig ektefelle/partner. Selv om ”the battered husband syndrome” ble identifisert som et sosialt problem på midten av 1970 tallet (Steinmetz 1978), og tre store nasjonale undersøkelser i USA viste tilnærmet lik insidensrate av voldsbruk for kvinner og menn, har vold mot menn i nære relasjoner på langt nær fått samme oppmerksomhet som vold mot kvinner i nære relasjoner (Molin og Hartmann 1999).

I følge Straus (2005) har vold utført av kvinner mot mannlig partner vært et vanskelig og kontroversielt tema, blant annet fordi det i forskning om vold i nære relasjoner har blitt anvendt ulike forskningsmetoder og ulike moralske agendaer. Flere forskere har påpekt at det store skillet i forskning om vold i parforhold har gått mellom det som betegnes som familiekonfliktstudier og kriminalitetsstudier (Straus *ibid.*). Mens en i familiekonfliktstudiene spør respondenter om problemer og konflikter i familien, fokuserer kriminalitetsstudier på gjennomgang av politirapporter og på å spørre respondentene om de har vært ofre for kriminalitet. Uten unntak finner man via familiekonfliktstudiene at kvinner og menn initierer like mange fysiske voldshandlinger mot partner (Archer 2000, Fiebert 1997), mens man gjennom kriminalitetsstudier finner en mye større rate av slike handlinger fra menn. Straus (2005) påpeker at dette primært kommer av at undersøkelser om kriminalitet kun fanger opp den formen for privat vold som respondenten opplever som en kriminell handling. Slik vold er relativt sjelden, i tillegg er det primært menn som står for denne formen for vold og ikke kvinner (Straus 1999).

Et annet hovedskille mellom ulike tilnærminger til vold i nære relasjoner har gått mellom familiekonflikt perspektivet og feministisk orienterte perspektiv (Johnson 1995). Tradisjonelt har familiekonfliktorienterte studier vært basert på data fra større kvantitative befolkningsundersøkelser, mens de mer feministisk orienterte undersøkelsene i hovedsak har basert sine analyser på data samlet inn fra kvinner som har vært i kontakt med enten politi- og rettsvesen og/eller sykehus, krisesentre og andre hjelpeinstanser. Den første retningen er særlig representert gjennom The National Family Violence Survey og forskningsmiljøet i og rundt University of New Hampshire, det såkalte Family research laboratory, som har bedrevet forskning om konflikt og aggresjon siden begynnelsen av 70 – tallet.

I følge Johnson (*ibid.*) er de to ulike ”leirene” uenige om noen svært fundamentale temaer. Dette gjelder blant annet omfang av partnervold mot henholdsvis kvinner og menn. Johnson påpeker at disse uenighetene etter all sannsynlighet stammer fra det faktum at de langt på vei analyserer og har fokus på to svært ulike voldsformer. Skillet mellom ulike typer voldsformer er i følge Johnson (1995) essensielt for å forstå vold i nære relasjoner og kvinners og menns utsatthet for denne type vold. I tillegg påpeker Johnson at et slikt skille er viktig også for å kunne iverksette og implementere politiske tiltak som treffer, og for å kunne utvikle utdanningsprogram og andre intervensjoner som har rot i virkeligheten.

Sammenlignet med andre nasjonale undersøkelser i USA, blant annet National Crime Victimization Survey (NCVS), viser National Family Violence Survey (NFVS) høye prevalenstall både når det gjelder kvinners og menns utsatthet for vold i nære relasjoner. Dette henger sammen med metoden som denne forskningsgruppen bruker, og at hele befolkningen har vært nedslagsfeltet for undersøkelsen. I følge Johnson (1995) fanger NFVS i særlig grad opp mildere former for vold, vold som han kategoriserer som Common Couple Violence, og som i norsk sammenheng har blitt oversatt til episodisk partnervold (Pape 2003). National Crime Victimization Survey vil i større grad fange opp vold som blir anmeldt og rapportert, og som i følge Johnson (1995) vil sortere under kategorien grovere former for vold.

Pape (2003) argumenterer for at studier av normalbefolkningen er egnet til å fange opp de mest utbredte formene for vold i parforhold. Pape (ibid.) påpeker videre at slik forskning lenge har vært savnet i Norge. Man har i lang tid fokusert på den grovste volden (toppen av isfjellet), og det har til en viss grad blitt satt i gang tiltak og handlingsprogrammer på bakgrunn av kunnskap om denne grove volden. Flere av de norske undersøkelsene om kvinners volds- og overgrepsopplevelser bygger på selekterte utvalg, herunder studier av mishandlede kvinner (Skjørten 1988), utenlandske kvinner ved krisesentrene (Smaadahl, et. al 2002), og pasienter ved ulike helseinstitusjoner (Melhus og Sørensen 1997; Schei 1999; Steen og Hundsgård 1997). Studier av selekterte utvalg vil gi et annet bilde av partnervoldens ofre enn undersøkelser av normalbefolkningen.

Hjemdal (2004) og Pape og Stefansen (2004) hevder at den praktisk orienterte viktologi har vært relativt innflytelsesrik i Norge. Deler av denne bevegelsen bygger på en feministisk ideologi og har hatt fokus rettet mot seksuelle overgrep og mot den volden som kvinner påføres av menn som står dem nært. Forholdet mellom kjønn og makt har vært framsatt som de sentrale forklaringsfaktorene, noe som også har nedfelt seg i mye av forskningen på feltet.

Ulike studier egner seg på ulikt vis og gir ulikt utgangspunkt for å analysere ulike typer voldsutøvelse. I Norge er det først og fremst den systematiske grove volden mot kvinner som har stått i fokus når temaet har vært vold i nære relasjoner. Mangfoldet av definisjoner av vold kan sees som uttrykk for ulike forståelser av vold. Definisjoner reflekterer hvilke verdier og ideologiske ståsteder man ønsker å fremheve. Forskjeller i definisjoner kan også sees som uttrykk for at kunnskapsfeltet er under utvikling, der også forståelser og definisjoner endres i takt med ny kunnskap. Pape og Stefansen (2004) påpeker faren ved å omtale partnervold som om det var et enhetlig fenomen. De understreker at ulike typer undersøkelser fanger opp ulike sider ved en kompleks voldsvirkelighet. I følge Pape og Stefansen (ibid.) er det essensielt å ha et kjønnsperspektiv på volden. Samtidig tar de til orde for at betydningen av kjønnsbestemte maktforhold ikke er ensartet på tvers av ulike voldsformer.

Undersøkelser foretatt i Norge de siste årene (Pape og Stefansen 2004; Haaland, Clausen og Schei 2005) påpeker viktige nye aspekter ved volden i nære relasjoner. For det første at volden er et alders- og klasserelatert fenomen og ikke bare et kjønns spesifikt problem. Mildere former for partnervold synes for eksempel å ramme unge menn så vel som unge kvinner. Grove overgrep og systematisk mishandling rammer oftest kvinner. Denne volden kjennetegnes av gjentatt vold kombinert med undertrykkende og kontrollerende adferd fra overgriperens side. Undersøkelsene viser også at andelen volds ofre er overrepresentert blant personer med dårlig råd, lav utdanning, blant arbeidsledige og folk med rusproblemer. Klasse slår også ut i forhold til frykt for vold, trusler om vold og utsatthet for seksualisert vold.

3.2 Vold i parforhold – et behov for nyansering

I følge Johnson (1995) kan vold i parforhold ikke forstås som et ensartet fenomen. Det særlige fokuset på grov vold mot kvinner i parforhold både i norsk og internasjonal sammenheng, har på mange måter bidratt til at bilde av vold mellom partnere har blitt unyansert. Som tidligere omtalt er denne volden ofte den mest dramatiske og også den formen for partnervold som har størst konsekvenser for personen som blir utsatt, både når det gjelder fysiske, psykiske og psykososiale konsekvenser. I stor grad er det denne volden både offentlige utredninger og veiledere utgitt av ulike instanser beskriver (jmf. Berntsen 2005 og Politidirektoratet 2009).

Flere forskere, også norske, har påpekt behovet for å nyansere dette bildet (Straus 2005, Johnson 2008, Pape og Stefansen 2004). Dette er en nødvendig nyansering også for bedre å kunne forstå den volden menn blir utsatt for i nære relasjoner. Ulike forskere har bidratt med ulike forståelser, og vi vil i det følgende særlig se nærmere på Michael Johnsons teorier og begreper knyttet til vold i parforhold. En slik gjennomgang skal tjene til å legge til rette for flere og ulike tilnærminger til den volden menn blir utsatt for.

I 1995 lanserte Johnson begrepene ”common couple violence” og ”patriarchal terrorism”, som et bidrag til nyansering av debatten som vi kort behandlet under punkt 3.1. Hans viktigste begrunnelse for en slik nyansering var at en klargjøring av ulike voldsformer vil bidra til utvikling av bedre og mer presise tiltak og strategier for å forebygge og avhjelpe utsatte for vold i parforhold. Det er særlig kontrollaspektet, det vil si i hvilken grad kontroll er motivet bak voldshandlingen, som vektlegges i Johnsons voldstypologi.

Kategorien ”patriarchal terrorism”, eller på norsk ”patriarkalsk terrorisme”, er i følge Johnson (ibid.) den volden forskere med en feministisk tilnærming til voldsfeltet tradisjonelt har vært opptatt av. Denne formen for vold er i følge det feministiske paradigmet et resultat av patriarkalske tradisjoner der menn søker å kontrollere og ha makt over kvinner. Denne volden er systematisk, i den forstand at mannen (primært) søker kontroll over kvinnen ved bruk av regelmessig vold, økonomisk undertrykking, trusler, isolasjon, minimalisering og andre kontroll strategier. Denne formen for vold ansees som ”coercive”, det vil si at den har et tvangspreg over seg. I følge Johnson er personer som utsetter sin partner for denne formen for vold både voldelige og kontrollerende (Johnson 2006). Fordi disse ulike kontrollstrategiene kan være effektive i seg selv, er det ikke gitt at denne voldsformen manifesterer seg i et høyt nivå av fysisk vold. Tvert i mot, påpeker Johnson (2008), kan denne formen for vold innebære et stort potensial for psykisk vold og i mindre grad et potensial for fysisk vold. Likevel har denne volden vist seg ofte å være mer alvorlig, fordi den også griper inn den utsattes syn på seg selv og på ”sin plass i verden”. Enkelte har derfor argumentert for at man i rettslige sammenhenger i større grad bør konsentrere seg om graden av tvangsmessig kontroll, og i mindre grad om den fysiske volden i seg selv.

Ser man nærmere på undersøkelser der data er innhentet fra krisesentre, sykehus, politi eller rettsapparat, ser man at disse primært fanger opp vold som i følge Johnson (1995) sorterer under kategorien ”patriarkalsk terrorisme”. Det er, også i norsk sammenheng, særlig kvinner som blir utsatt for denne formen for vold (Johnson 1995, Pape og Stefansen 2004, Claussen, Haaland og Schei 2005). Begrepet ”patriarkalsk terrorisme” har senere blitt erstattet med begrepet ”intim terrorisme” fordi denne volden ikke alltid kan sies å være forankret i en patriarkalsk struktur eller væremåte. I tillegg vet man også etter hvert at denne volden ikke

bare anvendes av menn (Johnson og Leone 2003), selv det i følge Johnson (2006) i all hovedsak er menn som anvender den. I senere artikler omtaler Johnson intim terrorisme også som ”coercive controlling violence” (Kelly og Johnson 2008), et begrep som i større grad vektlegger kontrollaspektet ved intimterroristen, men som beskriver den samme ”klassiske” mishandlingen.

I følge Johnson er ”common couple violence”, senere omtalt som ”situational couple violence”, i mindre grad et produkt av patriarkalske strukturer og væremåter. I norsk sammenheng har denne voldsformen blitt oversatt til episodisk partnervold (Pape 2003). Forskere som i følge Johnson arbeider innenfor familievoldstradisjonen har hatt særlig fokus på denne volden. Denne typen vold handler i følge Johnson i større grad om konflikter som kommer ut av kontroll, og som vanligvis leder til mildere former for voldshandlinger og sjeldnere utvikler seg til å bli alvorlig eller livstruende. Det aller viktigste ved denne volden er i følge Johnson (2000a) at den ikke er koblet til et generelt mønster av makt og kontroll, slik den intime terrorismen er. Johnson mener at ingen av partene som utøver denne typen vold er kontrollerende (Johnson 2006).

Episodisk partnervold er først og fremst kartlagt gjennom store befolkningsundersøkelser. Samtlige ”National Family Violence Surveys” (NFVS) gjennomført av Straus og kollegaer på midten av 1970, 1980 og 1990 tallet, viser en tilnærmet lik voldsbruk mot partner fra kvinner og menn. Tilsvarende finner vi også i norske befolkningsundersøkelser. Både den nasjonale undersøkelsen om vold i parforhold (Haaland, Claussen og Schei 2005) og Osloundersøkelsen (Pape og Stefansen 2004), finner lik utsatthet blant kvinner og menn når det gjelder mildere former for partnervold. Slike funn står i sterk kontrast til undersøkelser gjennomført med kliniske utvalg. Eksempelvis viste den amerikanske ”National Crime Survey”(1973-75) at 97 prosent av alle fysiske angrep på voksne i familien var rettet mot kvinner. Tilsvarende finner man også i undersøkelser i andre land som er basert på ulike kliniske utvalg (Dobash og Dobash 1992, Martin 1981, Kincaid 1982, Fields og Kirchner 1978).

De to ”typene” vold i parforhold som her nevnes er også forskjellige med tanke på om volden eskalerer over tid eller ikke. Data fra NFVS undersøkelsene viser tilnærmet ingen eskalering i hyppighet og intensitet, mens data fra kliniske utvalg viser det motsatte (Johnson 1995). Også med hensyn til gjensidighet i bruken av vold, det vil si at når den ene part er voldelig er også den andre part voldelig, er det forskjeller i funnene avhengig av hvilken type undersøkelsesdesign som benyttes. Det kan altså se ut til at de to typene av undersøkelsesdesign avdekker ulike former for partnervold. NFVS undersøkelsene mister et viktig segment når fokuset er hele befolkningen, nemlig de mest voldsutsatte, mens undersøkelser med et feministisk tilsnitt i større grad mister segmentet ”den generelle befolkning” med sitt kliniske design.

I en senere artikkel beskriver Johnson ytterligere to former for partnervold (Johnson 2000a). Den ene formen gis betegnelsen ”violent resistance”, den andre ”mutual violent control”. På norsk kan disse oversettes til henholdsvis ”voldelig motstand” og ”gjensidig voldelig kontroll”. Den første kategorien beskriver et parforhold der den ene (utøver) både er voldelig og kontrollerende, mens den andre (utsatt) kun er voldelig. I følge Johnson (2006) er det i all hovedsak kvinner som utøver denne typen vold mot partner. Samtidig påpekes det at dette er en voldsform man finner igjen både hos menn og kvinner som ønsker å forsvare seg, eller som gjør forsøk på å få volden til å stoppe (Kelly og Johnson 2008). Når det gjelder den fjerde

formen for vold, ”gjensidig voldelig kontroll” er begge parter både voldelige og kontrollerende. Sagt med andre ord; to intime terrorister som sloss (Johnson 2000b). I følge Johnson er denne formen for partnervold sjelden, men likevel et svært viktig bidrag til et mer nyansert bilde av partnervolden.

I 2008 lanserer Johnson en femte type av partnervold. ”Seperation-Instigated Violence”, i denne sammenheng oversatt til separasjonstilskyndet vold. Denne formen for vold innebærer at første voldshendelse skjer i forbindelse med separasjon fra partner, og volden er kan ses som en respons på det traumatiserte separasjonen representerer. Personen som anvender vold har ingen tidligere historie med kontrollerende eller voldelig atferd overfor partner. Det er ofte den som blir forlatt, og som rammes av sjokk i denne forbindelse, som vil kunne utøve denne typen vold. De fem formene for vold ble under en konferanse i Wingspread i 2007 diskutert og debattert av et stort antall forskere og fagfolk. Voldstypologien med disse fem formene anvendes i dag av mange praktikere og forskere innen feltet, og er et forsøk på å bidra til en mer enhetlig forståelse av hva slags fenomen man faktisk møter i praksis og hva slags vold man forsker på (Ver Steegh og Dalton 2007).

Flere forskere har over tid blitt mer og mer opptatt av grad av gjensidighet i voldsutøvelse i parforhold (Straus og Gelles 1990, Stith m.fl. 2004). Johnsons perspektiv er også dyadisk, i den forstand at det ikke fokuserer kun på den utsatte eller kun på den volden den utøvende part anvender. I følge Bendixen (2005) fant man i en undersøkelse av konflikter og konflikthåndtering blant studenter i parforhold, at de fleste tilfellene av fysiske angrep og psykologisk vold var gjensidige over en periode på 12 måneder. Ensidig aggresjon ble identifisert både hos kvinner og menn, men var relativt lite utbredt. Andelsmessig var det flere kvinner (8,2 prosent) som rapporterte å være fysisk aggressiv mot mannen uten at han gjorde det samme mot dem, enn det var som ble angrepet av mannen uten selv å angripe (2,2 prosent). I materialet fra tre store nasjonale voldsundersøkelser i USA fant man at kvinnen var den voldelige partneren i 25,5 prosent av tilfellene, at mannen var den voldelige partneren i 25,9 prosent av tilfellene, og at begge var delaktige i de voldelige handlingene i 48,6 prosent av tilfellene (Straus 1997).

Basert på et stort antall undersøkelser vet vi i dag at både menn og kvinner utsettes for vold i parforhold (Kelly og Johnson 2008). Som det er påpekt finner man kjønnsymmetri i noen voldsformer og kjønnsasymmetri i andre. Det vil si at menn og kvinner ikke er like utsatt for alle typer, eller samme typer, vold i parforhold.

I følge Johnson (1995) vil bruk av én type forskningsdesign (eks. store befolkningsundersøkelser), gi et bilde av virkeligheten som ligger nært opptil en ikke-kjønnert volds virkelighet, mens andre design (eks. kliniske utvalg) vil blottstille den asymmetriske og ”ulikeverdige” volden som ofte har en klar kjønnsprofil. Det siste vil i følge Johnson (ibid.) gjelde både den intime terrorismen og den voldelige motstanden. Episodisk partnervold og gjensidig voldelig kontroll har ikke dette asymmetriske kjønnsaspektet ved seg. Det vil si at de er kjønnsymmetriske voldsformer. Følger vi dette resonnerementet vil de voldsformer menn i parforhold blir mest utsatt for være den episodiske partnervolden, den voldelige motstanden og den gjensidige voldelige kontrollen, mens det for kvinnenes del vil være den intime terrorismen, den episodiske partnervolden og den gjensidige voldelige kontrollen.

3.3 Sammenfattende kommentarer

Johnsons sentrale tese er som følger;

- partnervold er ikke et ensartet fenomen
- familievoldsforskningen og den feministiske inspirerte voldsforskningen anvender ulike utvalg
- de ulike utvalgene gir ulike bilder av partnervolden
- typene av partnervold er forskjellige med hensyn til kjønnsprofil

I tillegg til dette argumenterer Johnson for at de ulike voldstypene også er forskjellige med hensyn til deres ”natur”, årsak, utviklingsmønstre (hyppighet og intensitet), konsekvenser og intervensjonsbehov. Som vi senere skal se har ulike typer partnervold også innvirkning på hjelpesøkeatferden til den utsatte.

Johnsons voldstypologi gir etter vårt syn et viktig bidrag til forståelsen av den volden menn blir utsatt for i nære relasjoner. Fokuset på kontrollregimer, kombinert med menns voldsutsatthet, gir også et godt utgangspunkt for å se nærmere på den psykiske volden menn blir utsatt for i parforhold. Johnson anbefaler på det sterkeste at man i en undersøkelse om vold også er opptatt av de ulike kontrollstrategiene, slik at man i større grad kan skille på hvilke typer vold man er i befatning med.

Som Johnson i en senere artikkel påpeker, er hans teorier fremfor alt preget av en dyadisk forståelse av vold i parforhold (Johnson 2006). Voldspotensialet, og den ene eller begge parters kontrollbehov, skapes i relasjonen, relasjonen står verken i et vakuum i forhold til parets individuelle historier eller den kultur og det samfunn paret er en del av. Et parforhold som preges av kontrollstrategier og vold vil derfor hele tiden forholde seg til hva den ene og den andre parten subjektivt opplever som konstruktiv, etisk riktig og ”normalt”. Dette igjen vil kunne påvirke den enkeltes opplevelse av vold og kontroll.

Vi tror Johnsons teorier vil være viktige for å vurdere hva slags type forskningsdesign man bør velge, hvilke typer av utvalg som det er naturlig å se nærmere på, og hvilke spørsmål og temaer som bør gis oppmerksomhet i en undersøkelse med fokus på menn. Hans ulike voldstyper viser også at vold mot menn i parforhold og/eller på andre arenaer ikke er et ensartet fenomen.

4 Omfang, konsekvenser og hjelpebehov

4.1 Omfang

I denne delen av rapporten skal vi gjennomgå undersøkelser som direkte eller mer indirekte tar opp forekomsten av vold mot menn i nære relasjoner. Som tidligere omtalt bruker vi her en ”snevreste” definisjon av vold i nære relasjoner, det vil si; all fysisk (inkl. seksuelle overgrep/voldtekt) og psykisk vold og trusler mellom nåværende og tidligere partnere (også kjærester). Dette vil selvsagt bidra til at kunnskapsstatusen ikke vil kunne gi et fullstendig bilde av den volden menn utsettes for i nære relasjoner i videre forstand.

Undersøkelsene vi gjennomgår er ulike med hensyn til design og metode, hva slags vold det spørres etter, når volden inntraff og om eventuelle konsekvenser av volden. Resultatene fra de ulike undersøkelsene er derfor ikke nødvendigvis direkte sammenlignbare. Undersøkelsene vil likevel samlet kunne gi oss et bilde av den voldsvirkelighet menn opplever.

Vi har bare funnet et fåtall undersøkelser med kvalitative design, eksempelvis gjennomført med en mindre klinisk mannlig populasjon. De kvantitative undersøkelsene vi gjennomgår, og som er gjennomført som generelle befolkningsundersøkelser, gir relativt sammenfallende bilder av voldsutsatthet blant menn i nære relasjoner. Disse undersøkelsene inneholder imidlertid en del begrensninger i forhold til hva slags typer av vold vi får beskrevet.

Det er viktig å påpeke at det foreløpig er få, om noen, undersøkelser som er gjennomført med utgangspunkt i en forståelse av partnervold som et uensartet fenomen, bestående av ulike typer handlinger, motivasjoner og kontrollstrategier.

4.1.1 Fysisk vold

Det finnes internasjonalt relativt få undersøkelser som omhandler menn som ofre for fysisk vold i nære relasjoner (Newburn og Stanko 1994). Den første allment kjente artikkelen om temaet la imidlertid til grunn at fysisk mishandling av menn i samliv var et stort sosialt problem (Steinmetz 1978c). Artikkelen besto i en presentasjon av flere empiriske undersøkelser som i hovedsak viste at kvinner og menn i like stor grad var fysisk voldelige mot partner (Steinmetz 1978c, Steinmetz 1978a, 1978b).

En av undersøkelsene Steinmetz baserte sin artikkel på var ”The National Family Violence Survey” (NFVS), som ble gjennomført på midten av 70 tallet og senere også på midten av 80 tallet. Disse forekomstundersøkelsene viste en tilnærmet lik forekomst av partnervold for menn og kvinner (Straus 1993; Johnson 1995). Tilsvarende funn gjorde man også i ”National Alcohol and Family Violence Survey i 1992 (Straus og Kaufman Kantor 1994) og i ”The International Social Science Survey/Australia” fra 1996 (Headey, Scott et al. 1997).

Også andre nyere internasjonale undersøkelser har vist at vold mot menn i nære relasjoner er et problem som fortjener oppmerksomhet. I en retrospektiv kohortstudie, gjennomført i USA i perioden 2003 – 2005, fant man at 4,6 prosent av mennene hadde opplevd vold i nære relasjoner i løpet av det siste året, at 10,4 prosent hadde opplevd dette i løpet av de siste fem årene, og at 28,8 prosent hadde opplevd slik vold i løpet av livet. Vold i nære relasjoner (intimate partner violence) ble i denne undersøkelsen definert som faktisk eller truende fysisk, psykisk og seksuell vold brukt av en intim partner for å gjøre skade eller skape traumer (Reid, et al. 2008).

I en tysk pilotundersøkelse, gjennomført i 2004, om interpersonlig vold mot menn generelt, men som også omhandler menns utsatthet for fysisk og psykisk vold i heteroseksuelle parforhold, fant man at en av fire menn rapporterte om å ha opplevd fysisk vold fra tidligere eller nåværende partner en eller flere ganger. Dette inkluderte følgende former for fysiske angrep; "lightly slapped my face", "bit or scratched me hard enough that it hurt", "kicked, shoved or grabbed me so that it hurt", "threw something at me that could have caused injury". En femtedel av mennene som hadde opplevd en fysisk form for partnervold hadde blitt skadet. Skadene varierte fra blåmerker til hode- og ansiktsskader (brukket nese, skader i munn og tenner). Like mange hadde opplevd å bli redde for å bli utsatt for en livstruende skade (Dissens e. V. Berlin 2004).

Tall fra "Association for the Prevention and Handling of Violence in the Family in Cyprus" viser at av 376 voksne ofre for vold i nære relasjoner, var 38 menn. Dette betyr at 10 prosent av henvendelser fra voksne, gjaldt menn. Det antas at det i et samfunn som Kypros (patriarkalsk og mannsdominert) vil være et stort antall menn som ikke rapporterer om, eller søker hjelp, dersom de er utsatt for slik vold fra partner, til det vil skammen være for stor (Orphanides 2004, EU rapport).

I en nasjonal irsk undersøkelse om vold i parforhold, med fokus på å skille mellom utsatthet for mindre alvorlig vold og vold som bar preg av mishandling over tid, fant man at 4 prosent av mennene (1 av 25) hadde erfart alvorlig fysisk vold fra partner, mens 9 prosent hadde opplevd mildere former for partnervold. Så man på alle typer vold fra partner under ett oppga 26 prosent av mennene og 29 prosent av kvinnene å ha vært utsatt for dette (Watson og Parsons 2005).

Opferberatungsstelle für gewaltbetroffene Jungen und Männer er et spesialisert rådgivningssenter for mannlige ofre for kriminelle handlinger. Senteret oppgir at omkring 25 prosent av mennene som tar i mot hjelp fra senteret er ofre for privat vold. Dette inkluderer vold fra familie og intim partner og voldelig atferd etter separasjon/skilsmiss. I 2005 kontaktet 98 menn i alderen 15 til 69 år senteret for å få hjelp som en følge av utsatthet for privat vold. Det var stor variasjon i mennenes utdanningsbakgrunn, yrkesbakgrunn og hvor vidt de levde i homoseksuelle eller heteroseksuelle parforhold. Mennene som tok kontakt hadde enten vært utsatt for seksuelle overgrep i familien eller vært eksponert for ulike former for fysisk aggresjon, trusler etc. Ved noen tilfeller var våpen anvendt. Utøver av volden var i 43 prosent av tilfellene menn og i 57 prosent av tilfellene kvinner.

Norske undersøkelser om vold i parforhold (Pape og Stefansen 2004; Haaland, Clausen et al. 2005) viser at bruk av fysisk makt og vold i parforhold har et betydelig omfang. Omtrent like mange menn og kvinner oppga at de var blitt utsatt for partnervold i løpet av det siste året,

men ytterst få (2–3 prosent) var blitt påført grov og/eller høyfrekvent vold. I følge Pape og Stefansen (ibid.) blir betydelig flere menn enn kvinner truet eller påført vold av en fremmed person, mens kvinner i langt større grad enn menn blir viktimitiserte av en partner eller tidligere partner. Alt i alt viser undersøkelsen at verbale angrep og krenkelser av ikke-fysisk art fra en partner er noe relativt mange voksne opplever i løpet av et halvt år, men at færre utsettes for fysiske angrep.

I en undersøkelse om vold og krenkelser i unge menneskers parforhold fant man at litt flere menn (6 prosent) enn kvinner (4 prosent) oppga at de var blitt fysisk angrepet av partner i løpet av siste halvår. I tillegg oppga kvinnene oftere enn menn at de hadde vært aggressive mot partner. Når man ser på den mer alvorlige fysiske volden svarte 6 prosent av kvinnene og 2 prosent av mennene at de hadde utøvd slik vold mot partner. Videre rapporterte kvinner som var ofre for vold oftere enn mannlige ofre at de selv hadde vært fysisk utagerende (Pape 2003).

I en anonym spørreundersøkelse blant 40-42 åringer i Buskerud og Akershus i 1990 – 94, ble det funnet at 18,5 prosent av mennene hadde vært utsatt for vold en eller flere ganger i løpet av livet (Hjemmen, Dalgard et al. 2002). 1,5 prosent menn oppga totalt sett å ha vært utsatt for regelmessig vold utover tre måneder. Undersøkelsen besto av tre delundersøkelser gjennomført på ulike tidspunkt i de to fylkene. Når det gjaldt relasjon til utøver rapporterte mennene hyppigst å ha vært utsatt for vold fra en ukjent person (76 prosent), mens 13 prosent rapporterer å være utsatt for vold fra ektefelle/samboer eller familie og 11 prosent fra godt kjent person. Videre fant man at mennene hadde vært utsatt for vold i annen kommune/utlandet i 51 prosent av tilfellene. 19 prosent av mennene rapporterte å ha vært utsatt for vold i eget hjem og 31 prosent i nabolaget. De fleste mannlige ofre var utsatt for vold fra en beruset person (55 prosent), mens 33 prosent hadde vært utsatt for vold fra en edru person.

Rapporten “Konflikter og konflikthåndtering blant studenter i parforhold” (Bendixen 2005), inneholder de første resultatene fra et større forskningsprosjekt som har hatt som hovedmålsetting å kartlegge ulike former for konflikthåndtering blant norske studenter og se hvilke risikofaktorer som kan knyttes til bruk av aggresjon mellom studenter i parforhold. Hovedfokus for denne rapporten var å rapportere fra en oversettelse av Straus et al. (1996) siste revisjon av Conflict Tactics Scales (CTS2). Studien er gjennomført med tanke på å avdekke anvendbarheten av CTS2 på en studentpopulasjon i Norge (Bendixen 2005).

Utvalget, som besto av par som enten var kjærester, samboere eller gifte, ble spurt om å angi hvor ofte det oppsto konflikter mellom dem og partneren innenfor 13 oppgitte områder. I følge Bendixen (2005) ble det ikke funnet kjønnsforskjeller i rapportert konflikthypighet. Utvalget ble også stilt spørsmål om de hadde brukt konstruktiv eller aggressiv konflikthåndtering. Andelen kvinner som rapporterte om egen psykologisk aggresjon rettet mot partner i løpet av de siste 12 månedene var 44 prosent, mens det samme gjaldt 27,2 prosent av mennene. Utvalget ble også spurt om fysiske angrep rettet mot partner. Fysiske angrep var delt inn i mindre alvorlige og alvorlige angrep. 30,2 prosent av kvinnene og 25,8 prosent av mennene rapporterte at de hadde utsatt partner for fysiske angrep det siste året. Når det gjaldt mindre alvorlige angrep rapporterte 30,0 prosent kvinner og 25,7 prosent menn om dette, mens 5,5 prosent av kvinnene mot 2,4 prosent av mennene rapporterte om alvorlige angrep siste år. Denne kjønnsforskjellen er imidlertid ikke signifikant.

4.1.2 Psykisk vold

Forekomst av psykisk vold, som i følge Vissing, Straus et.al. (1999) i vel så stor grad som fysisk vold kan gjøre stor skade på personen som utsettes, er i liten grad undersøkt i Norge. Verken Osloundersøkelsen (Pape og Stefansen 2004) eller den første landsdekkende undersøkelsen om vold i parforhold (Halland, Clausen og Schei 2005) tematiserer slik vold.

I følge Follingstad et al. (1990) kan psykisk vold forstås som følgende; a) verbale angrep (latterliggjøring og mobbing), b) isolasjon (sosial eller økonomisk), c) sjalusi/eierskapsfølelse (også når det gjelder familie, venner og kjæledyr), d) verbale trusler om å skade, misshandle eller torturere, e) trusler om skilsmisse, om å forlate, eller å innlede et forhold på si, f) skade mot eller ødeleggelse av personlig eiendom. Til dette kan vi legge til trusler i forbindelse med skilsmisse; om å gå rettens vei for å få omsorg for barna, sabotasje av samvær og ”baksnakke” (føre bak lyset) den andre forelderen ovenfor barnet/barna.

I undersøkelsen av konflikter og konflikthåndtering av studenter i parforhold fant man at betydelig flere kvinner (44 prosent) enn menn (27 prosent) rapporterte jevnlig å ha brukt psykologisk aggresjon mot partneren det siste året (Bendixen 2005). I en undersøkelse basert på data fra undersøkelsen Ung i Norge fant man derimot ingen klare kjønnsforskjeller når det gjaldt det å bli utsatt for krenkelser av ikke-fysisk karakter fra partner (Pape 2003). I en undersøkelse blant 1625 personer i videregående skole fant Kasian og Painter (1992) at mennene rapporterte om høy grad av følelsesmessig mishandling i sine forhold. Nærmere 20 prosent rapporterte om isolasjon og følelsesmessig kontrollerende atferd fra sine partnere, nærmere 15 prosent rapporterte at partner prøvde å trække på deres selvfølelse, nesten 20 prosent rapporterte å ha opplevd sjalusi og 10 prosent hadde opplevd verbal mishandling.

I en tysk pilotundersøkelse fant man at psykisk vold mot menn i parforhold var hyppigere forekommende enn fysisk vold. Sosial kontroll, det vil si ulike former for kontroll over partnerens aktiviteter, ble hyppig rapportert. Hver femte mann oppga at partneren var sjalu i en grad som vanskeliggjorde det å ha kontakt med andre mennesker. Hver sjettede mann svarte bekræftende på at partneren kontrollerte eksakt hvor de gikk med hvem, hva de gjorde og når de kom hjem. Mellom fem og åtte prosent av mennene rapporterte også at deres partner sjekket posten, deres telefonsamtaler og e-post, fortalte dem hva de måtte gjøre/ikke gjøre, eller forhindret dem i å møte venner, bekjente eller familie. Når partneren utøvde psykisk vold, var sannsynligheten for at mennene også opplevde fysisk vold større, sammenlignet med de menn som ikke opplevde psykisk vold (Dissens e. V. Berlin 2004).

I en undersøkelse fra USA av menn som ringte ”The Domestic Abuse Helpline for Men”, fant man at 95 prosent av de mennene som tok kontakt rapporterte at partneren deres prøvde å kontrollere dem (Hines et al. 2007). Taktikken som ble anvendt av mennenes kvinnelige partnere inkluderte alle kontrollstrategier som blir identifisert i ”the Power and Control Wheel”, den såkalte Duluth Modell (se figuren nedenfor) utformet av Pence og Paymar i 1993.

Figur 1: Power and control wheel

Makt- og kontroll hjulet beskriver hvordan den ene parten i et parforhold tar i bruk ulike kontrollstrategier for å styre og kontrollere den andre part. Modellen har opprinnelig blitt brukt til å hjelpe kvinner til å beskrive sine erfaringer med vold i parforhold, og beskriver kontrollstrategier så som å ta i bruk barna, mannlige privilegier, bruk av tvang og trusler og isolasjon og emosjonell mishandling. I tillegg kommer utsatthet for fysisk og seksuell vold.

4.1.3 Seksualisert vold

I Norge foreligger det resultater fra tre spørreskjemaundersøkelser om seksualisert vold blant et tilfeldig utvalg av befolkningen (Sætre, Holter og Jepsen 1986, Graff-Iversen, Gervik og Lund-Larsen, Hjemmen, Dalgard, Holmsen 1992, Tambs 1994) og en foretatt blant studenter (Schei Muus og Bendixen 1994). I tillegg er det gjennomført en intervjuundersøkelse av et tilfeldig utvalg kvinner (Schei 1990), og spørsmål om overgrep er stilt som ledd i en kohortundersøkelse av ungdom (Pedersen og Aas 1995). I de senere år har spørsmål om overgrep mot unge gutter/menn under 18 år også vært inkludert i to større omfangsundersøkelser (Schou, Dyb og Graff-Iversen 2007 og Mossige og Stefansen 2007). Spørsmål om seksualisert vold var også inkludert i Osloundersøkelsen, men forekomsten for menn var for lav til at det ble oppgitt årsprevalens. Derimot ble det oppgitt livstidsprevalens.

Undersøkelsen gjennomført i 1986 viste at 9 prosent av mennene hadde vært utsatt for en eller annen form for seksuelt overgrep før fylte 18 år (Holter og Jebsen 1986). Disse funnene er i følge Lande (2000) i god overensstemmelse med internasjonale undersøkelser fra den vestlige verden. Undersøkelsen fra 1994 viste at 16 prosent menn hadde opplevd en eller flere hendelser definert som overgrep før fylte 18 år (Tambis 1994).

I undersøkelser av seksuelle overgrep i voksen alder (etter fylte 15, 16 eller 18 år) blir ofte slike overgrep kategorisert som a) krenkende seksuelle handlinger så som b) truet til sex mot egen vilje og c) voldtektsforsøk og voldtekt. Det finnes ingen nasjonal forekomstundersøkelse av seksualisert vold i voksen alder. Oslo undersøkelsen som ble gjennomført i 2004 inkluderte derimot enkelte spørsmål om opplevelser knyttet til voldtekt og voldtektsforsøk. I en gjennomgang av disse dataene viser Stefansen og Smette (2006) at to prosent av mennene som deltok i undersøkelsen hadde opplevd minst en seksuell krenkelse etter fylte 16 år. Av kvinnene oppga 11 prosent at de var ”truet eller tvunget til sex”, noen færre hadde opplevd voldtektsforsøk (9 prosent), mens et mindretall (5 prosent) oppga at de hadde blitt voldtatt. Osloundersøkelsen viste videre at menn blir rammet av seksuell viktimitisering og krenkelse i relativt ung alder, og at det først og fremst handler om overgrep begått av tilfeldig bekjente eller fremmede menn.

I følge Stefansen og Smette (ibid.) kjente majoriteten av både kvinnelige og mannlige ofre utøveren. Både mennene og kvinnene oppga i all hovedsak at de var blitt utsatt for seksuell vold av en mann. Rapporten viser også at ofre for seksuell viktimitisering hadde markert forhøyet forekomst av andre offeropplevelser både i barndommen og i voksen alder.

Torbjørn Herlof Andersen disputerte i 2008 med doktorgraden ”?” og har også skrevet boken ”Tause menn – Seksuelle overgrep mot gutter i kristne miljøer” som ble utgitt i 2001. Andersen er både i boka ”Tause menn” og i sin avhandling om overgrepsutsatte menn spesielt opptatt av språkets rolle i hvordan mennene skaper og forstår virkeligheten.

Andersen påpeker i artikkelen ”Speaking About the Unspeakable: Sexually Abused Men Striving Towards Language” (2008) at overgrep mot menn foregår på mange ulike arenaer. Inkludert familien og den utvidede familien er såkalte internatskoler, speiderleire, rehabiliteringsprogram og institusjoner, kirker og militære potensielle arenaer for overgrep mot menn. Videre påpeker han at overgrep mot voksne menn kan finne sted i fengsler, ved andre institusjoner og under krig. I norsk sammenheng er det utover Andersens studie blitt gjennomført få undersøkelser som konkret omhandler seksuelle overgrep mot menn over 18 år.

Internasjonal forskning viser at det eksisterer en relativ sterk sammenheng mellom belastninger på ulike livsområder og utsatthet for seksuell vold blant menn. Mannlige ofre for seksuell vold oppgir langt oftere enn menn ellers at de hadde økonomiske problemer, problemer i forhold til arbeid og familie, og i forhold til andre mennesker. Det er også funnet sammenheng mellom utsatthet for seksuell viktimitisering og lav utdanning, og mellom utsatthet for seksuell vold og psykiske helseproblemer (Pape og Stefansen 2004).

I den tyske pilotundersøkelsen om interpersonlig vold mot menn fant man at en av tolv menn rapporterte om å ha opplevd voldelige hendelser med en klar seksuell karakter i løpet av barndom og ungdomstid. Det var derimot ikke mulig å si noe om disse hendelsene fant sted i

eller utenfor familien. Når det gjaldt slike hendelser innen parforhold ble det i liten grad rapportert om dette (Dissens e. V. Berlin 2004).

Utvalget i undersøkelsen ”Konflikter og konflikthåndtering blant studenter i parforhold” (Bendixen 2005) ble også spurt om seksuell aggresjon i forbindelse med konflikthåndteringsstrategier. Det totale omfanget av seksuell aggresjon rettet mot partner var på henholdsvis 4,8 prosent for kvinner og 3,8 prosent for menn. Det var kun kvinner (1 prosent) som rapporterte at de hadde tvunget partner til sex.

Hjemmen, Dalgard og Graff-Iversen (2002) finner i Buskerud og Akershus undersøkelsen det de velger å kalle en cross-over kategori. Det vil si menn som er utsatt for ”typisk” kvinnevold. De understreker videre at det er verdt å merke seg at menn som har vært utsatt for den mer ”kvinnelige” typen av vold, nemlig seksuell vold, likesom kvinnene oftere har vært utsatt for regelmessig vold, vold i hjemmet og ofte vold påført av en nærstående person.

Seksuell vold mot menn fra andre menn har i følge Sivakumaran (2007) blitt ”praktisert” og utført fra den greske antikken og korstogenes tid og frem til vår tids konflikter, så som under Irak krigen og nå under konflikten i Kongo. Typer av seksuell vold som er kjent fra slike konfliktområder er i følge Sivakumaran (ibid.); rape, enforced sterilization and other forms of sexual violence, including enforced nudity, enforced masturbation and genital violence. Forskning om seksuelle overgrep mot menn i krig og konflikt er som mange andre temaer om menns viktivering ikke spesielt godt utforsket.

4.2 Konsekvenser

I følge Johnson og Leone (2005) vil utsatthet for vold i parforhold ha ulike konsekvenser avhengig av om den voldsutsatte blir utsatt for intim terrorisme eller episodisk partnervold. Vi har ikke funnet undersøkelser om voldsutsatte menn, som understøtter slike funn. Det er imidlertid nærliggende og tenke seg at det også blant menn er ulikheter i konsekvenser avhengig av hva slags vold de blir utsatt for.

Som vi tidligere har påpekt er det i Norge ytterst få personer (både kvinner og menn) som blir påført grov og/eller høyfrekvent vold (intim terrorisme) (Pape og Stefansen 2004, Claussen, Haaland og Schei 2005). Dersom vi betrakter den intime terrorismen som grovere, i form av at kontrollstrategiene er mer sammensatte, er det naturlig å tenke seg at denne volden vil føre til de mest omfattende konsekvenser. Dette er også den generelle hypotesen i feltet, men som likevel ikke betyr at den episodiske partnervolden ikke har noen negative konsekvenser (Johnson og Leone 2005). Den episodiske partnervolden betraktes av mange som en mindre alvorlig voldsform. Samtidig er det viktig å være klar over at både intim terrorisme og episodisk partnervold involverer ulike voldelige handlinger, så som dytting og skubbing og til livstruende angrep eller drap. De to formene for vold er som vi tidligere har vært inne på ikke definert med bakgrunn i frekvens eller alvorlighetsgrad, men av nivået av kontroll i parrelasjonen. Johnson og Leone (2005) hevder også at intimterrorismen kan opptre sjelden og episodisk partnervold hyppig. Samtidig vil man kunne tenke seg at i parforhold der det er stort kontrollbehov fra den ene eller begge parter, vil også antallet hendelser kunne være hyppigere

og mer alvorlige. På den andre siden kan man også se for seg intime terrorister som vil kunne oppnå kontroll over partneren uten hyppig å anvende vold.

Trekker vi Johnsons voldstypologi og dens hovedprinsipper til sitt ytterste punkt, er det nivået av kontrollstrategier brukt i et parforholdet, av den ene, andre eller begge parter, som bør danne utgangspunktet for undersøkelser av partnervoldens konsekvenser. I det følgende vil vi ikke skille mellom konsekvenser avhengig av om mennene har vært utsatt for den ene eller andre voldsformen. Dette skyldes, som vi tidligere har omtalt, at få undersøkelser skiller mellom ulike former for vold i parforhold (Johnson 2006). Vi vil likevel ta dette med i betraktning både i våre vurderinger når det gjelder konsekvenser av vold i parforhold og konsekvenser av vold i andre nære relasjoner (jmf. punkt 4.3).

4.2.1 Fysiske konsekvenser

Det er ikke nødvendigvis de synlige fysiske skadene som alene utgjør alvoret i den volden som utspiller seg mellom par og i andre nære relasjoner. Ser vi likevel på det generelle bildet av menns og kvinners rapportering om dette, fant man i Osloundersøkelsen at 28 prosent menn og 16 prosent kvinner noen gang hadde opplevd å bli utsatt for vold som ga synlige merker (Pape og Stefansen 2004). Den groveste og minst utbredte volden, som var så alvorlig at man trengte legehjelp, hadde 13 prosent av mennene og 5 prosent av kvinnene vært utsatt for. Når det gjelder fysiske skader vet vi at disse ofte er mange og alvorlige og at det ofte er flaks som forhindrer at skadene blir mer omfattende (Melhuus og Sørensen 1997).

I den norske landsdekkende undersøkelsen om vold i parforhold fant man at om lag fire ganger flere kvinner enn menn hadde opplevd maktbruk som innebar stort skadepotensiale (Haaland, Clausen og Schei 2005).

I undersøkelsen om vold i Buskerud og Akershus fra 1990 og 1994 fant man at menn som hadde vært utsatt for vold opplevde en signifikant større hyppighet av kroniske smerter i muskler/ledd, sammenlignet med de mennene som ikke hadde opplevd slik vold. Menn som hadde vært seksuelt misbrukt så ut til å være den mest belastede gruppen, dette gjelder også når man sammenligner med denne gruppen kvinner (henholdsvis 44 prosent mot 41 prosent) (Hjemmen, Dalgard og Graff-Iversen 2002).

I en irsk nasjonal undersøkelse (The survey – the National Study on Domestic Abuse (NSDA) fra 2003, oppga 13 av 92 menn at de hadde blitt skadet så alvorlig at det krevde medisinsk behandling. Fem av 52 menn hadde mistet bevisstheten eller opplevd å få ”black out”. På spørsmål om hva som var det verste mennene hadde opplevd, oppga nesten halvparten av de som ble utsatt for grovere former for partnervold en emosjonell hendelse som det verste.

I en tysk undersøkelse om interpersonlig vold mot menn oppga 5 prosent av et utvalg på 194 menn at de har blitt skadet som følge av vold fra partner. Like mange oppga i denne forbindelse å ha blitt reddet for å bli utsatt for en livstruende skade (Dissens e.V. Berlin 2004).

Cascardi et al. (1992) fant at to prosent av en gruppe menn som rapporterte å ha erfart mer eller mindre alvorlig vold fra partner hadde brukket nesene, tennene eller fått annen skade på de ulike sanseorganene. Makepeace (1986) fant at tilsvarende to prosent av mennene i et

utvalg på litt over 2000 personer rapporterte om moderate eller mer alvorlige fysiske skader som et resultat av vold fra en person han hadde ”datet”. Tilsvarende fant Sets og Straus (1990) at en prosent av mennene som deltok i ”the National Family Violence Survey” i 1985 hadde så alvorlige fysiske skader etter vold fra partner at de trengte medisinsk assistanse.

Det påpekes i mange sammenhenger at menn ofte påfører kvinner større skader enn det kvinner påfører menn fordi menn er fysisk sterkere. Samtidig har man funnet at mange kvinner benytter seg av ulike typer gjenstander og at dette kan føre til at skadene som påføres menn kan være mer alvorlig enn skadene som påføres kvinner (Hines og Malley-Morrison 2001).

4.2.2 Psykiske konsekvenser

I følge Hines og Malley-Morrison (2001) er det i svært liten grad forsket på psykiske konsekvenser hos menn som er utsatt for fysisk vold fra partner. De vanligste psykiske konsekvensene som følger av fysisk vold blant kvinner er redsel og angst, stress og psykosomatiske symptomer, post traumatisk stress syndrom som påtrengende minner, søvnproblemer, spiseproblemer, irritabilitet og sinne. I tillegg finner man at utsatthet for vold kan øke en persons forbruk av alkohol, føre til en lavere selvfølelse, selvmordstanker, selvdestruktivitet, selvskading og aggressiv atferd (Hines og Malley-Morrison *ibid.*).

I følge Bastiansen (2003) vil personer som utsettes for vold fra sine nærmeste kunne oppleve en grunnleggende forandring i selvoppfatningen. Tap av selvfølelse, opplevelser av skyld, skam og ydmykelse er i følge Bastiansen et bilde på de subtile og skjulte sidene ved vold i nære relasjoner.

Når det kommer til mulige kjønnsforskjeller i psykiske reaksjoner, vet vi at kjønn har betydning for utvikling og utforming av psykiske problemer (Axelsen 1990). I følge Isdal (1997) vil kjønnskulturelle påvirkninger sette rammer for hvilke mestringsalternativer individet mest sannsynlig vil finne. Mange menn vil i følge Isdal (*ibid.*) mestre makt/avmakt problematikk gjennom å søke å ta styring og kontroll over omgivelsene (overmaskulinisert atferdsmønster). Samtidig påpeker Isdal at der man finner signifikante kjønnsforskjeller i psykiske reaksjoner er likevel forskjellene mellom menn større enn forskjellen mellom kvinner og menn.

Follingstad et al. (1991) rapporterte at nærmere 75 prosent av et utvalg menn utsatt for vold fra partner hadde erfart at de ble sinte, 40 prosent rapporterte å ha blitt følelsmessig såret, 35 prosent oppga at de hadde følt tristhet eller depressive symptomer, nesten 30 prosent oppga at de hadde søkt hevn, 23 prosent rapporterte at de hadde kjent behov for å forsvare seg, 15 prosent rapporterte om at de følte skam og redsel, og nesten 10 prosent følte seg uelsket og hjelpsløs. Tilsvarende fant Morse (1995) at det i en gruppe av yngre og eldre menn var 9,5 prosent av de yngre som hadde opplevd å være redde i deres voldelige parforhold, mens 13,5 prosent av de eldre mennene oppga dette. I følge Sets og Straus (1990) hadde menn utsatt for vold fra partner langt flere erfaringer knyttet til psykosomatiske symptomer, stress og depresjoner sammenlignet med menn som ikke var utsatt for vold fra partner. Tilsvarende fant Cascardi et al. (1992). Menn som hadde erfart vold fra partner hadde et signifikant høyere nivå av depressive symptomer sammenlignet med menn som ikke opplevde vold fra partner.

I undersøkelsen om personer som hadde oppsøkt legevakt eller anmeldt at de hadde vært utsatt for vold i Bergen eller Oslo, fant man at 34 prosent hadde alvorlige reaksjoner i form posttraumatisk stresslidelse, og at 25 prosent hadde mer moderate posttraumatiske symptomer (Johansen 2007). Kvinnene reagerte med både posttraumatisk stresslidelse og angst/depresjon i høyere grad enn menn. Omfanget av reaksjoner innen begge gruppene tenderte likevel til å være høyt. Det var en klar sammenheng mellom å ha opplevd at en var i livsfare og psykiske problemer i ettertid. Opplevelsen av å ha vært i livsfare betydde mest, ikke om en reelt sett var i en livstruende situasjon (Johansen *ibid.*). Rapportering fra British Crime Survey viste at over halvparten av mennene som hadde vært utsatt for overfall eller tyveri rapporterte å ha vært intenst redde, skjelvende og følt at det hele var usant (Newburn og Stanko 1994). Dette er altså ikke konsekvenser av vold i nære relasjoner men av vold fra fremmede.

I undersøkelsen av voldsutsatthet hos kvinner og menn i aldersgruppen 40 – 42 år i Akershus og Buskerud, kom det frem at i alt 22 prosent av mennene som hadde opplevd vold, rapporterte om psykiske helseplager, mens bare 10 prosent av mennene i utvalget som helhet rapporterte om det samme. Selv om dette var en lavere andel enn for de kvinnelige ofrenes del, hvor det var 37 prosent som rapporterte om psykiske plager, mot 19 prosent av alle kvinnene i utvalget, synes den relative effekten av voldsutsattheten å være like stor for menn som for kvinner (Hjemmen, Dalgard og Graff-Iversen 2002). Det var de mennene som hadde vært utsatt for seksuell vold/misbruk, og spesielt som barn, som i størst grad rapporterte om psykiske problemer, henholdsvis 44 prosent og 48 prosent av denne gruppen utsatte rapporterte om dette. Det var også stor hyppighet av psykiske problemer ved mishandling (35 prosent) og psykisk vold og trusler (32 prosent) når det gjaldt menn. Det var en stigende andel menn som hadde psykiske plager ved økende hyppighet av vold. Høyest forekomst av slike plager fant man blant de mennene som hadde vært utsatt for regelmessig og vedvarende vold over tid. Tilsvarende finner man også i andre undersøkelser.

Når det gjelder seksualisert vold og voldtekt påpeker Pape og Stefansen (2004) at dette har fått lite oppmerksomhet i norsk sammenheng. Dette til tross for at man både i norsk og internasjonal forskning finner at ofre for slik vold rapporterer om forhøyet forekomst av både fysiske og psykiske helseplager. I en britisk studie (Coxall, et al. 1991) fant man at menn utsatt for seksuelle krenkelser i voksen alder hadde større risiko for psykologiske problemer og problemer med alkohol. Hjemmen et. al. (2002) rapporterte om sterke sammenhenger mellom slik utsatthet blant norske menn og belastninger på andre livsområder.

Ser vi nærmere på psykiske konsekvenser av psykisk vold har vi funnet frem til to undersøkelser som beskriver dette i forhold til menn. I en undersøkelse av mannlige studenter i heteroseksuelle forhold, fant Simonelli og Ingram (1998) at nærmere 90 prosent av mennene oppga at de hadde vært utsatt for emosjonell mishandling minimum en gang i løpet av de siste 12 månedene. Videre fant de at erfaringer med slik vold forklarte 14 – 33 prosent av variansen i depresjoner og 15 – 16 prosent av variansen i forhold til psykologisk nedstemthet. Til sammenligning fant Hines og Malley-Morrison (2001) at jo mer emosjonell mishandling mennene de undersøkte erfarte i sine parforhold, jo høyere forekomst av PTSD og alkoholisme fant de.

I sum viser et utvalg undersøkelser om psykiske konsekvenser av vold fra partner mot menn, at menn utsatt for slik vold risikerer å få sin psykiske helse redusert på flere måter. Mennene får på lik linje med kvinnene det som noen omtaler som introverte psykiske ”skader”. Vi vet

lite om de mer ekstroverte psykiske konsekvensene så som alkohol og aggressiv atferd mot andre personer, som av flere betegnes som en vanligere reaksjon blant menn enn blant kvinner som opplever en eller flere former for traumatiske hendelser (Hines og Malley-Morrison 2001). Dette bør undersøkes nærmere også i norsk sammenheng.

4.2.3 Andre konsekvenser

Er høyt alkoholforbruk og andre typer livsbelastninger årsaker til, eller resultater av vold i nære relasjoner? Dette spørsmålet finnes det ikke noe enkelt svar på. Det er få undersøkelser som følger de samme personene over tid og dermed vil kunne si noe om retningen på de eventuelle årsakssammenhenger.

Når det gjelder vold i parforhold fant Haaland, Claussen og Schei (ibid.) at fysisk maktbruk fra partner var mer vanlig blant kvinner og menn med ulike former for levkårsproblemer. Undersøkelsen viste også at det var en jevn økning av risiko for voldsutsatthet med økende forbruk av alkohol.

Forekomst av seksuell viktivering varierer langs de samme sosiale skillelinjer som forekomst av partnervold og vold fra fremmede, både for kvinner og menn. Tilsvarende funn beskriver også Hjemmen et al. 2002. I følge denne undersøkelsen oppga mannlige ofre for seksuell vold langt oftere enn menn ellers at de hadde økonomiske problemer, problemer i forhold til arbeid og familie, og problemer i forhold til andre mennesker. 20 prosent av de kvinnene som i Osloundersøkelsen rapporterte å ha vært utsatt for seksuell viktivering oppga at dette hadde skjedd i forbindelse med rus, fest og uteliv (Pape og Stefansen 2004).

Osloundersøkelsen viste også at andelen ofre for vold fra fremmede gjerningspersoner var betydelig høyere i vanskeligstilte grupper enn i utvalget for øvrig. Mannlige ofre for «fremmedvold» var også mye mer tilbøyelige enn menn ellers til å drikke mye, være hyppig beruset og til å besøke offentlige skjenkesteder ofte. For begge kjønn var utsatthet for «fremmedvold» relatert til en aggressiv og konfliktbefordrende atferd overfor andre. Videre hadde en større andel av både de mannlige og de kvinnelige ofrene enn av utvalget for øvrig, blitt fysisk angrepet også i andre typer relasjoner (Pape og Stefansen ibid.).

Ser vi på de undersøkelsene som konkret sier noe om konsekvensene av volden, det vil si hendelser som kommer etter opplevd voldsviktivering i tid, finner vi noe litteratur om at utsatthet for vold får betydning for den enkeltes arbeidslivstilknytning. I en irsk nasjonal undersøkelse, The survey – the National Study on Domestic Abuse (NSDA), som ble gjennomført i 2003, oppga to tredjedeler av de mennene som hadde blitt utsatt for grov/alvorlig vold fra partner at de hadde opplevd et høyt nivå av redsel og stress. Over halvparten oppga at volden/mishandlingen hadde stor innvirkning på livene deres. Av de mennene som var i jobb i tiden mishandlingen pågikk oppga en av ti at de måtte sykemeldes/ta fri fra jobb på grunn av partnerens mishandlende atferd.

Fravær fra arbeid og fravær fra sosialt liv utenfor hjemmet kan ytterligere bidra til sosial isolasjon og videre påfølgende psykiske problemer. Som tidligere påpekt er det gjort lite forskning på eventuelle ekstroverte konsekvenser av vold mot menn. Dette ville være av stor

interesse å få en oversikt over. Reagerer menn også ”utover” som en konsekvens av vold i nære relasjoner og hvordan arter eventuelle ”utover”-konsekvenser seg.

4.3 Hjelpebehov

Hva slags typer av hjelpebehov kommuniseres av menn som utsettes for vold i nære relasjoner, og hvilken hjelp blir tilbudt denne gruppen menn? Hva vet vi om menns hjelpebehov? Også denne delen av menns voldsvirkelighet er dårlig kartlagt, både i internasjonal og nasjonal sammenheng. Om menn ønsker hjelp, hva slags hjelp de eventuelt ønsker, og om denne hjelpen ligner på eller avviker fra den hjelpen kvinner søker, er derfor usikkert. Å få mer kunnskap om dette er viktig for å vurdere om hjelpeapparatet har den nødvendige kompetanse å gi hjelp til voldsutsatte menn.

Som vi tidligere har vært inne på vil hjelpebehov hos menn som opplever vold fra partner kunne variere avhengig av hva slags vold de har blitt utsatt for i nære relasjoner. Også når det gjelder hjelpesøkingstiltak finner man ulike fremgangsmåter og ulike tilnærminger til hjelpeapparatet avhengig av om man har opplevd grov eller mindre grov. Kvinner utsatt for intim terrorisme søker i større grad hjelp fra offentlige instanser, mens kvinner utsatt for episodiske partnervold i større grad søker hjelp fra venner eller naboer vold (Leone, Johnson og Cohan *ibid.*). Om også menn følger et slikt mønster vet vi fortsatt lite om.

Vi har funnet frem i alt fire kvalitative undersøkelser om vold mot menn fra partner som kan gi grunnlag for en vurdering av dette behovet. To av dem er gjennomført i UK, en er publisert i USA og en i Australia/New Zealand. I undersøkelsen ’Battered Husbands’: The Hidden Victims of Domestic Violence, som ble gjennomført i 1995, ble 20 mannlige ofre for vold fra kvinnelige partner intervjuet. Alle mennene hadde vært utsatt for grovere former for vold, så som knivstikking, fått slått ut tenner, blitt skoldet med kokende vann etc. I de fleste tilfeller var mennene også utsatt for psykologiske overgrep. Flere oppga at det var redselen for flere angrep som var den viktigste konsekvensen (Sitt og Macklin 1995).

I en tilsvarende intervjuundersøkelse med 50 menn fant man at få av hendelsene var begrenset til kun en hendelse. Tre av mennene hadde vært i forhold med en mannlig partner, mens de resterende mennene, hadde blitt utsatt for vold fra kvinnelige partnere. Flere av mennene rapporterte om å ha blitt bitt, klort, dyttet eller og blitt slått, eller å ha fått kastet gjenstander etter seg. Noen menn rapporterte om at de var blitt angrepet mens de sov, likevel var flertallet opptatt av at det ikke var de fysiske angrepene som var de verste ved volden. Flere rapporterte også om at det var fremsatt trusler om å skade barna, andre rapporterte om å ha blitt latterliggjort fordi de ikke ville slå tilbake.

I Brogden og Harkin (2000) undersøkelse var det et stort antall av respondentene som fortalte at de var for skamfulle til å fortelle omgivelsene om hva som foregikk. Andre igjen var redd for å få rettet mistanken mot seg selv. Flere hadde opplevd å bli arrestert og slått av andre menn, fordi omgivelsene trodde at det var de som mishandlet sine koner. Noen menn rapporterte om kroniske vekttap, tilbaketrekking fra sosial interaksjon med andre, løgner om hva som var årsaker til skadene, og om store psykiske vansker.

I boka ”Abused Men” analyserer Phillip W. Cook (1997) intervjuer med 30 menn utsatt for vold fra partner. Cook påpeker at hans informanter fortalte at de ikke ønsket å slå tilbake på

grunn av tradisjonelle kjønnsstereotypier. De rapporterte også om sterke ønsker om å avsløre volden for familie, men at de på grunn av skam og redsel for å bli sett på som ”svake” valgte å holde det hele for seg selv. Enkelte hadde opplevd at partner hadde beskyldt dem for vold og seksuelle overgrep mot barna, med det mål å få omsorgen for barna.

I en tilsvarende undersøkelse fra Australia og New Zealand, med 48 mannlige ofre for vold fra kvinnelig partner, fant man at de mest vanlige angrepene fra partner var verbale angrep. Fysisk mishandling, kontroll av mannens sosiale relasjoner og vennskap, mishandling av barna og kontroll av penger og forbruk, var andre former for handlinger som ble beskrevet av mennene. Flere rapporterte også om mer psykiske former for vold, så som å bli fortalt at barna deres ikke var deres likevel, og at hele deres person ble stemplet som innadekvat (Lewis og Sarantakos 2001).

En forutsetning for å kunne få hjelp, er at man som utsatt for vold melder fra om dette til bekjente, venner, familie, politi eller andre hjelpeinstanser. I en tysk pilotundersøkelse ble det blant annet undersøkt om mennene hadde oppsøkt politi eller annet hjelpeapparat. Gjennom de kvalitative intervjuene ble det klart at menn som var ”ofre” for vold fra partner (også mildere former), ikke rapporterte om disse hendelsene i redsel for ikke å bli trodd, eller fordi de ikke ønsket å fortelle at de hadde blitt slått av sin kvinnelige partner (Jungnitz, L., H.-J. Lenz, et al. 2004).

Også i den irske nasjonale studien kom det klart frem at menn i liten grad rapporterte om de hendelser de var utsatt for. Omkring en tredjedel av dem som hadde erfart alvorlige voldshendelser hadde ikke fortalt verken familie eller venner om dette. Dette gjaldt både kvinner og menn. Det var derimot klare forskjeller mellom kvinner og menn når det gjaldt å anmelde hendelser til politiet. Dette ble gjort av 29 prosent av kvinnene og fem prosent av mennene. Kvinnene var også mer tilbøyelige til å avsløre sin voldsutsatthet overfor ulike typer rådgivere enn menn, henholdsvis 22 prosent kvinner mot ni prosent menn gjorde dette.

Erfaringer fra det sveitsiske ”Opferberatungsstelle für gewaltbetroffene Jungen und Männer” (spesialisert rådgivningssenter for mannlige ofre for kriminelle handlinger) viser også at menn i liten grad kontakter politi eller andre hjelpeinstanser. Å ta kontakt er i følge senteret en lang prosess, og et vanskelig steg å ta for mannlige ofre for privat vold. Det påpekes i EU – rapporten om senteret, at det er knyttet en rekke tabuer til dette og at mennene er alt for skamfulle over sin hjelpeløshet til å ta kontakt. I de aller fleste tilfeller unngår de å anmelde tilfellet.

Den rådende kjønnskulturen gir begrensninger i forhold til å utvikle mestringsmønstre og følelsesrepertoar (Isdal 1997). Det er en forventning at menn skal klare å håndtere vold, og få, om noen, bruker krefter på gutter som banker hverandre opp eller sloss. Sjeldent identifiserer de seg selv som ofre. Denne rollen er de i liten grad komfortable med. Som menn er det forventet av dem at de er sterke og forsvarer seg selv. Ordet ”offer” har svært negative konnotasjoner. Ofte forsøker mennene å ”ordne opp selv” uten å søke hjelp utenfra. De er som oftest lite komfortable med å snakke om egne følelser. Å føle seg hjelpesløs og maktesløs er ikke mannlige. Rollen menn gis av samfunnet, og menns egne ideer om hvordan de ”skal” være, gjør det vanskelig for dem å ta de nødvendige skrittene for å spørre om hjelp og støtte. Isdal (ibid.) påpeker at dette også er en av grunnene til at det er vanskelig å komme i kontakt med menn utsatt for vold fra partner eller annen familie.

Når det gjelder menns eventuelle vegring mot å forlate voldelige parforhold, vil det sjelden være økonomisk avhengighet som er den avgjørende faktoren. Ofte er det deres følelsesmessige tilknytning til forholdet, redselen for å miste sin familie, eller redselen for at volden skal eskalere, som er avgjørende. I tillegg er mennene redde for å miste sine barn. I følge mennene truer kvinnene ofte med å rapportere dem til politiet og derigjennom ta barna fra dem. Mennene er redde for ikke å bli trodd og blir derfor i et forhold der partner utøver vold. I følge Gondolf og Fisher (1988) vil en kvinne utsatt for vold fra partner øke sin søking etter hjelp proporsjonalt med eskaleringen av volden. Leone, Johnson og Cohan (2007) påpeker at jo mer alvorlig volden er, jo mer vil kvinner søke hjelp Særlig gjelder dette rettslig – og medisinsk hjelpsøking. Tilsvarende vet man at psykologiske konsekvenser av volden så som redsel, sinne, depresjon og synkende selvfølelse, også er positivt korrelert med å søke hjelp (Campell, Miller, Cardwell og Belknap 1994, Kirkwood 1993).

Merritt-Gray og Wuest (1995) påpeker at å rømme fra eller få slutt på volden, er en prosess og ikke en enkel hendelse der hun forlater han. At kvinner ofte forlater voldelige parforhold ”mange ganger” før hun endelig rømmer, er i følge Merritt-Gray og Wuest (ibid.) et faktum, og et godt bilde på den prosessen en voldsutsatt kvinne går igjennom. Mange menn er, i følge ”The Opferberatungsstelle für gewaltbetroffene Jungen und Männer”, i hjelpesøkerfasen mer redde for å miste kontakten med sine barn, enn for partnerens voldelige oppførsel. Ofte ber de om hjelp til å komme i kontakt med terapeuter, slik at de sammen med partner kan forsøke å redde ekteskapet. Om det er barn med i bildet eller ikke, vil sannsynligvis ha stor betydning for hvor langvarig prosessen med å forlate blir.

I følge ”The Opferberatungsstelle für gewaltbetroffene Jungen und Männer”, handler menn utsatt for vold fra partner på samme måte som andre ofre. Som eksempel påpekes det at de ofte påtar seg ansvaret for volden, og på samme måte som kvinnelige utsatte opplever de stor skyld for det som har skjedd. Enkle offerbeskrivelser, slik mye av litteraturen om kvinners utsatthet har presentert, har vært begrenset til å se på ”offeret” i lys et gitt ideologisk utgangspunkt, der kvinnen ofte blir oppfordret til å komme seg ut av forholdet forttest mulig. Man har i mindre grad klart å beskrive kompleksiteten i relasjonen mellom ”offer” og ”utøver” (Newburn og Stanko 1994). Et sterkere fokus på variasjoner i opplevelser av viktimisering vil muligens kunne bidra til at flere menn avslører sin utsatthet.

5 Om pilotundersøkelsen

Vår gjennomgang av kunnskapsstatusen på feltet viser at det fortsatt er forholdsvis stor usikkerhet om omfanget av vold mot menn i nære relasjoner, om eventuelle konsekvenser av denne volden og om hvilke hjelpebehov menn har.

Denne pilotundersøkelsen har som mål å bidra til å øke kunnskapen om fenomenet vold mot menn i nære relasjoner og om hjelpebehovene til menn utsatt for vold i nære relasjoner.

Rammene for prosjektet begrenser hvor langt inn i problematikken vi kan gå. I denne omgang har vi valgt å snakke med ulike hjelpeinstanser om deres arbeid med temaet. I tillegg har vi bedt om å få tilgang til statistikk der det har vært mulig. Undersøkelsen er sånn sett noe overfladisk, i det vi ikke har hatt tilgang til enkelthistorier fortalt av mennene selv. En undersøkelse med utgangspunkt i hjelpeapparatets arbeid med temaet vil likevel gi oss nyttig informasjon om hva instansene selv erfarer og hva de tenker om videre arbeid med problematikken.

5.1 Metode og design

Etter modell av den danske undersøkelsen ”Vold mod mænd i Danmark – Omfang og karakter 2008”, har vi i tillegg til intervjuene med hjelpeinstansene benyttet oss av ulike registerdata. Dette for å danne oss et foreløpig bilde av den volden menn blir utsatt for, voldens konsekvenser og mennenes hjelpebehov. I tillegg har vi vært opptatt av å se nærmere på hvordan disse hjelpebehovene blir ivaretatt av ulike hjelpeinstansene.

Følgende instanser har blitt kontaktet for telefonintervju og/eller personlig intervju;

- REFORM (Ressurssenter for menn og krisetelefon)
- Et utvalg Krisesentre
- Oslo skadelegevakt (Ullevål sykehus) og sosiale vaktjeneste/ overgrepsmottak ved Oslo kommunale legevakt
- Et utvalg familievernkontor
- Et utvalg Konfliktråd
- Et utvalg Rådgivningskontorer for kriminalitetsofre

Vi har gjennomført intervjuene med utgangspunkt i en kortfattet intervjuguide (vedlegg 1). I tillegg til dette har vi gjennomgått en del enkeltsaker ved Kontoret for voldsoffererstatning og fått tilgang til data fra Politiets data- og materielltjeneste.

Vårt mål med å kontakte ulike hjelpeinstanser har vært todelt;

a) For det første har vi ønsket å se på hvorvidt og hvordan de ulike instansene registrerer og eventuelt håndterer henvendelser fra menn utsatt for vold i nære relasjoner. Denne delen av prosjektet har vært eksplorerende, i den forstand at vi har vært ute etter å finne frem til hjelpeinstanser som sitter med saker om vold mot menn i nære relasjoner.

b) For det andre har vi ønsket å få informasjon om enkeltsaker, det vil si innblikk i henvendelser de ulike hjelpeinstansene har hatt fra menn utsatt for vold i nære relasjoner. I de tilfeller der vi har gjennomført intervjuer med hjelpeinstansene har våre informanter gitt oss muntlig informasjon om slike henvendelser. Ved Kontoret for voldsoffererstatning (KFV) har vi i tillegg fått tilgang til noen aktuelle saker.

5.1.1 Utvalget av instanser og enkeltsaker

Utvalget av instanser er basert på den kunnskap vi har om hvilke typer av instanser som faktisk er i kontakt med personer utsatt for vold i nære relasjoner, og hvilke instanser som kan ha noe ekstra å tilføye fordi de har hatt et eksplisitt fokus på temaet over tid. Under punkt 5.3 vil vi presentere de hjelpeinstanser vi har vært i kontakt med.

Den innledende kontakten med de aktuelle instansene ble tatt per telefon og e-post. Samtlige instanser ble informert om prosjektet og dets hovedmål. Vi har i ulik grad holdt kontakt med og bedt om informasjon fra de ulike instansene. Et utvalg av de instansene som har respondert på vår henvendelse per e-post har blitt rekontaktet via telefon for videre oppfølging og intervju.

Det har vært opp til den enkelte instans å komme med eksempler på saker og/eller å plukke ut saker de mener vil være relevante for prosjektet. Fra Kontoret for voldsoffererstatning har vi primært fått oversendt saker som omhandler menn utsatt for vold fra familie, samboer/ektefelle, venner/kamerater, naboer, bekjente etc.

5.1.2 Ethiske vurderinger

Regional komitè for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk Sør-Øst godkjente prosjektet under forutsetning av at hjelpeinstansene selv hentet ut relevante saker til prosjektet. NKVTS har tilpasset prosjektet til disse kravene og følgende utvalgsprosedyre ble fulgt;

- NKVTS ved forsker Hanne Sogn plukket ut i overkant 100 saker ved en gjennomgang av anonymiserte registreringskjemaer ved KFV.
- KFV hentet på bakgrunn av dette ut de sakene NKVTS fant interessante fra arkivet.
- KFV opprettet et register med opplysninger om den enkelte sak og personopplysninger slik at det var mulig å komme i kontakt med personen.
- KFV sendte informasjonsskriv og samtykkeerklæring til de i overkant 100 personene som var involvert i sakene som ble plukket ut
- KFV mottok i alt 20 samtykkeerklæringer der personen saken gjelder ga samtykke til at vi kunne bruke saken. De sakene som det er gitt samtykke til å gå videre med ble så kopiert, og samtlige personopplysninger ble retusjert. Sakene har så, i anonymisert tilstand, blitt oversendt NKVTS for analyse og anvendelse som materiale i pilotprosjektet.

Helsedirektoratet, Riksadvokaten, Rådet for taushetsplikt og forskning, Justis- og politidepartementet samt vårt personvernombud, Norsk samfunnsvitenskaplig datatjeneste, har også godkjent prosjektet på de overnevnte premisser.

5.2 Problemstillinger

5.2.1 Registrering og ”identifisering” av menn utsatt for vold i nære relasjoner

Ikke alle menn som tar kontakt med hjelpeapparatet er åpne om sin utsatthet for vold i nære relasjoner. Identifiseringen av de voldsutsatte mennene kan derfor avhenge av hjelpeinstansens rutiner for avdekking og registrering av vold. I følge en kartlegging av instansenes praksis er det relativt stor forskjell mellom ulike instanser med hensyn til hvor aktive de er i å klarlegge om brukerne har vært utsatt for vold (Hjemdal og Stefansen 2003). Under halvparten av de instansene som potensielt kunne møte voldsutsatte mente at oppfølging av denne gruppen burde være en prioritert oppgave, og under en tredjedel spurte alltid voldsrammede om de opplevde psykiske problemer som følge av volden. Kartleggingen viste også at det kun var en mindre andel av de undersøkte instansene som hadde faste rutiner for oppfølging av voldsutsatte.

Et første spørsmål som søkes avklart i prosjektet er derfor;

Hvordan fungerer registreringsrutinene med hensyn til å identifisere menn som er utsatt for vold i nære relasjoner og hvordan blir disse sakene eventuelt registrert?

Med denne problemstillingen ønsker vi å få mer kunnskap om hjelpeinstansens registreringsrutiner, og om hjelpeinstansene i det hele tatt spør om vold og om eventuelle konsekvenser i møte med mannlige klienter/pasienter.

5.2.2 Konsekvenser av vold i nære relasjoner

Det finnes bare et fåtall norske undersøkelser som belyser sammenhengen mellom voldsutsatthet og helsemessige konsekvenser. Resultatene fra disse undersøkelsene har vi presentert tidligere i rapporten.

Vår gjennomgang av ulike internasjonale undersøkelser med fokus på konsekvenser av vold mot menn viste at et stort antall menn sliter med ulike fysiske og psykiske problemer som følge av utsatthet for vold. Høyest forekomst av psykiske plager finner man blant de mennene som har vært utsatt for regelmessig og vedvarende vold over tid. Vi vet også at utsatthet for vold kan ha konsekvenser for andre livsområder enn helse. Problemer med utdanning, arbeidssituasjon, foreldreevne og lignende vil kunne være mulige konsekvenser. Vi har i den foreliggende undersøkelsen derfor ønsket å se nærmere på følgende problemstilling;

Hvordan rammes menn av vold i nære relasjoner?

Med denne problemstillingen vil vi søke å få svar på eventuelle konsekvenser av volden m.h.t. somatisk og psykisk helse, sosial fungering, utdannings- eller arbeidssituasjon og økonomisk og materiell situasjon.

5.2.3 Hjelpebehov og hjelpetilbud

Det finnes i dag flere hjelpeinstanser som skal yte hjelp til voldsutsatte; familievernkontor, krisesentre, konfliktråd, krisetelefoner, rådgivningskontor for kriminalitetsofre, psykiatri, legevakt, politi og mer spesialiserte instanser som Kontoret for voldsoffererstatning og Erstatningsnemnda for voldsofre. Dette til tross, hvor mange menn som får hjelp til å bearbeide og eventuelt snakke om egen voldsutsatthet vet vi lite om. Imidlertid tyder resultater fra flere undersøkelser på at menn i liten grad søker og mottar hjelp for psykologiske og psykososiale følger av volden (Pape og Stefansen 2004). Hvorvidt menn rapporterer om slike hjelpebehov vil særlig avhenge av hjelpeapparatets kunnskap og kompetanse om emnet. Hjelpeapparatets behov for kompetansetilførsel har vært kartlagt ved en rekke anledninger (Malterud 1983, Saur 1997, Hjemdal og Stefansen 2003). I disse undersøkelsene har det ikke blitt lagt spesiell vekt på spørsmål om behov for tilførsel av kunnskap om menns utsatthet, konsekvenser og eventuelle hjelpebehov. Vi vil derfor søke å få belyst følgende spørsmål;

Hva slags typer av hjelpebehov kommuniseres av menn utsatt for vold i nære relasjoner, og hvilken hjelp blir tilbudt denne gruppen menn?

Med denne problemstillingen har vi ønsket å finne mer ut av de konkrete hjelpebehov menn har, det vil si all type dokumentasjon av hjelp mennene selv har ønsket og opplysninger om hva slags hjelp de eventuelt har mottatt.

5.3 Presentasjon av instansene

I det følgende vil vi kort presentere de instansene som omfattes av undersøkelsen. Formålet med dette er å si noe om hva slags type hjelp den enkelte instans er ment å skulle yte, og hva vi per dags dato vet om instansens arbeid med menn utsatt for vold i nære relasjoner. Informasjon om instansen og de hjelpeytelser de tilbyr, er hentet fra instansenes nettsider, dokumenter og rapporter og annet informasjonsmaterieell som tar for seg den enkelte instans.

Hvordan de ulike instansene registrerer saker, og hvordan eventuelle saker som gjelder menn blir synliggjort gjennom en slik registrering, vil vi komme tilbake til under gjennomgangen av materialet.

En pekepinn på en del instansers kontakt med voldsutsatte menn får vi gjennom justisdepartementets voldsmåling ”En uke med vold i nære relasjoner” 2008. Undersøkelsen rettet seg mot hjelpeinstanser som skulle registrere hvor mange henvendelser de fikk om vold i nære relasjoner i løpet av en uke. I alt fikk de instansene som inngikk i målingen 1357 henvendelser i løpet av uken. Av disse var 227 henvendelser fra menn. Ser vi hvor stor andel av henvendelsene til de ulike instansene som kom fra menn får vi følgende fordeling:

Tabell 1 *Voldsutsatte menn og kontakt med instans(N=1357)*

Instans	Antall henvendelser fra menn	Andel av henvendelsene til instansen
Krisesenter	28	5,3 %
RKK	8	22,9 %
Familievern	59	17,0 %
Vern for eldre	5	23,8 %
Legevakt/overgrepsmottak	17	48,5 %
Politi	43	18,9 %
Barnevern	65	40,3 %
Sosialtjenesten	-	-
Annet	2	40,9 %
Totalt	227	16,7 %

Ved siden av barnevernet var det familievern og politiet som rapporterte om flest henvendelser fra menn i løpet av måleuken, men det var ved legevaktene/overgrepsmottakene menn utgjorde den største andelen av henvendelsene. Dette kan skyldes at den volden mennene utsettes for i større grad medfører fysiske skader, men det kan også være at menn som utsettes for vold i nære relasjoner i mindre grad enn voldsutsatte kvinner anmelder og er mer tilbakeholdne med å søke psykososial hjelp.

5.3.1 Reforms arbeid med vold mot menn i nære relasjoner

Reform er Norges første mannssenter. Krise- og rådgivningstelefonen for menn var initiativtakere til Reform. Etter over 20 års telefonkontakt med menn, hadde Krise- og rådgivningstelefonen blitt kjent med norske menn. Det ble gjennom dette i større grad behov for å sette mannsspørsmål på dagsorden. Den offisielle åpningen av Reform ble markert den 4. september 2002. Reform startet som et 3-årig prøveprosjekt, men ble videreført med ordinær drift etter en evaluering høsten 2004.

Reform er organisert som en stiftelse, og Barne- og likestillingsdepartementet støtter Reform finansielt. Stiftelsens formål er å jobbe for likestilling og mot diskriminering på grunnlag av kjønn, samt synliggjøre menn som kjønn i samfunnet.

Reform skal bistå menn med råd, veiledning og informasjon i ulike livsfaser og livssituasjoner, bidra til å ta vare på og utvikle mangfoldet i menns liv, mobilisere menns ressurser til utvikling og aktiviteter på områder som ikke har vært særlig fremtredende i de tradisjonelle mannskulturer, og ellers bidra til å bedre menns levekår og livskvalitet. Senterets arbeid skal preges av respekt for det enkelte menneskes egenverdi, der alle mennesker er likeverdige, og skal respekteres og behandles deretter, uavhengig av kjønn, alder, religion, etnisk tilhørighet, hudfarge, funksjonsdyktighet og seksuell legning.

Reform opplyser at de får mange henvendelser om vold mot menn i nære relasjoner. Vi finner imidlertid lite eller ingen informasjon om Reforms arbeid med vold mot menn i nære relasjoner på stiftelsens nettsider, og det opplyses ikke om muligheten til bistand omkring slike temaområder. På sidene oppgis det riktignok at man i enesamtaler kan få hjelp til å snakke om sinne og vold, men det er nærliggende å tolke dette som at menn kan få snakke om

eget sinne og egen voldsbruk, ikke om egen voldsutsatthet. Etter det Reform opplyser snakker de i praksis også med voldsutsatte menn. Hva dette innebærer vil vi komme tilbake til under gjennomgangen av materialet. Reform har også vært engasjert i problematikken gjennom utarbeidningen av notatet; ”Menn utsatt for vold i nære relasjoner – En vurdering av omfang og hjelpebehov sett i lys av eksisterende forskning og Reforms erfaringer”. Notatet er skrevet på oppdrag fra Barne- og likestillingsdepartementet og ble publisert i 2009.

5.3.2 Mannstelefonen

Mannstelefonen, som er en krisetelefon for menn, driftes av Reform. I notatet ”Menn utsatt for vold i nære relasjoner – En vurdering av omfang og hjelpebehov sett i lys av eksisterende forskning og Reforms erfaringer” (Bredesen Nordfjell 2009), står følgende å lese om Mannstelefonens arbeid med menn utsatt for vold i nære relasjoner:

”Reforms frivillige bemannede telefontjeneste Mannstelefonen tilbyr menn samtale om problemer og utfordringer i hverdagen som har mannstematikk. Menn som er utsatt for partnervold tar også kontakt. Reforms mannstelefon er ikke et nytt hjelpetiltak og er et hjelpetiltak som over noen tid har fått henvendelser fra voldsutsatte menn, og også formidlet denne gruppens problemer i offentligheten.

... Reforms mannstelefon er betjent av frivillige telefonvakter - hovedsakelig menn, men også noen kvinner. Ingen av telefonvaktene er profesjonelle klinikere eller hjelpearbeidere. ... Du møter en person som har god kunnskap og lang erfaring i å snakke med menn som befinner seg i en vanskelig livssituasjon. På grunn av denne kunnskapen og erfaringene, kan telefonvaktene hjelpe til å nøste opp i problemene og kanskje sette dem i et nytt perspektiv.”

Telefonen retter seg altså ene og alene mot menn som trenger noen å snakke med. På Reforms nettsider nevnes utover dette ingen spesifikke tema i beskrivelsen av hva Mannstelefonen kan bistå med.

I tillegg til Mannstelefonen drifter Reform også en telefonbasert juridisk rådgivning. Under informasjon om denne tjenesten opplyses at menn som utsettes for vold og seksualisert vold kan søke råd ved å ringe denne tjenesten.

5.3.3 Krisesentrenes arbeid med vold mot menn i nære relasjoner

Krisesentrene er i utgangpunktet et døgnåpent lavterskeltilbud for kvinner som er utsatt for vold i nære relasjoner og deres barn. Sentrene tilbyr råd og veiledning, gir mulighet for overnatting og fysisk beskyttelse fra voldsutøver og anledning til å møte andre i samme situasjon. Krisesentrene formidler også kontakt med det offentlige hjelpeapparatet. Sentrene tilbyr ikke behandling, men noen sentre har nettverksgrupper og selvhjelpsgrupper.

Krisesenterbevegelsen har sitt utspring i kvinnebevegelsen (Jonassen, Sogn, Mathisen og Hjemdal 2008). I 1991 delte den opprinnelige bevegelsen seg i to medlemsorganisasjoner, Krisesentersekretariatet (KS) og Norsk Krisesenterforbund (NOK). De 51 krisesentrene som finnes er organisert under disse to medlemsorganisasjonene. Ser vi på hvordan organisasjonene forholder seg til vold mot menn i nære relasjoner finner vi to organisasjoner med svært ulike profiler.

I rapporten ”Kunnskap – Kvalitet – Kapasitet. En nasjonal utredning om krisesentrenes kompetanse og tilgjengelighet”, påpekes det at det er forholdsvis markante forskjeller mellom de to organisasjonene når det gjelder hvordan vold i nære relasjoner forstås, og hvordan man skal arbeide for å forebygge denne volden (ibid.). Mens KS arbeid og profil har et klart kjønnsmaktsperspektiv, støtter NOK i seg også til andre typer forklaringer av volden.

KS uttrykker i sine vedtekter eksplisitt at det er voldsutsatte kvinner og deres barn som er målgruppen for organisasjonens og medlemssentrenes arbeid. NOK på sin side fremhever at de vil arbeide for å synliggjøre og bekjempe vold i nære relasjoner. At dette kun gjelder kvinner, sies det ikke noe eksplisitt om. Tvert i mot finner vi det kjønnsnøytrale begrepet ”personer” som har vært utsatt for vold i nære relasjoner, i organisasjonens verdigrunnlag (Jonassen, Sogn, Mathisen og Hjemdal 2008).

Disse synspunktene reflekteres i praksis ved at det kun er sentre som er medlem av NOK som åpent går ut og informerer om at de også tilbyr menn hjelp. Disse sentrene er også opplistet på NOKs hjemmesider.

Selv om enkelte krisesentre åpner for henvendelser fra menn, finnes det per i dag ikke et landsomfattende krisesentertilbud til menn. I Barne- og likestillingsdepartementets høringsnotat ”Forslag om lovfesting av krisesentertilbudet”, er menn som brukergruppe ved krisesentrene gjort til et tema. Det påpekes her at vi vet lite om menns behov for et krisesentertilbud, og da særlig for skjermet botilbud. Departementet påpeker videre at menn vil kunne være en potensiell brukergruppe, og legger til grunn at den nye loven må være kjønnsnøytral, slik at kommunens plikt til å sørge for et krisesentertilbud også vil gjelde menn utsatt for vold i nære relasjoner.

5.3.4 Oslo legevakts arbeid med vold mot menn i nære relasjoner

Som et eksempel på hvordan legevakter arbeider med vold mot menn i nære relasjoner har vi valgt å se nærmere på Oslo legevakt. Vi vet at legevaktene er organisert forskjellig og har ulikt fokus i sitt arbeid. Vi tar derfor forbehold om at det som sies om Oslo legevakts arbeid med vold mot menn i nære relasjoner ikke nødvendigvis gjelder andre legevaktenes arbeid med det samme tema. Oslo legevakt er valgt ut fordi den er den mest omfangsrrike legevakten vi har her i landet. Noen av avdelingene på legevakten drives av Oslo kommune. Andre avdelinger drives av Ullevål Universitetssykehus.

Oslo legevakt tilbyr nødvendig helsehjelp, sosialfaglig bistand og pleie og omsorgstjenester til personer som har et akutt hjelpebehov og som bor eller oppholder seg i Oslo. Legevakten skal fungere som et sikkerhetsnett for befolkningen i samarbeid med kommunens øvrige helse- og sosialtjenester.

Legevakten er døgnåpen for legekonsultasjoner, foretar sykebesøk og tar imot telefonhenvendelser fra pasienter og henvendelser til Sosial vakttjeneste. Telefonhenvendelsene ivaretas av helsepersonell ved legevaktsentralen. Det er fra 2006 etablert et psykososialt team, finansiert som et prosjekt med storbymidler fra opptrappingsplan for psykisk helsearbeid. Legevakten har også ansvaret for andre enheter så som Observasjonsposten og Vaksinasjonspoliklinikken.

Legevakten i Oslo er inndelt i tre avdelinger/enheter; (1) 113; Medisinsk nødtelefon, (2) Legevaktsentralen; sykdom/skade/medisinske spørsmål og (3) Sosial vakttjeneste; akutt krise/voldtekt. Den sistnevnte enhet har per i dag ansvaret for overgrepsmottaket, det vil si det tidligere voldtektsmottaket.

Legevaktsentralens og Sosial vakttjenestes/overgrepsmottakets internettinformasjon er de primærkilder vi har benyttet oss av i undersøkelsen. På disse avdelingenes informasjonssider finner vi en kjønnsnøytral profil, der man i hovedsak retter seg mot et bredt publikum. Under informasjon om overgrepsmottaket (Sosial vakttjeneste) står det spesifikt at tilbudet retter seg både mot kvinner og menn.

I ”Overgrepsmottak. Veileder for helsetjenesten” (Sosial- og helsedirektoratet 2007), står det innledningsvis at arbeidsgruppen har funnet begrepet ”voldtektsmottak” for snevert til å dekke både seksuelle overgrep og vold i nære relasjoner, og at begrepet lett vil kunne assosieres med at mottaket bare er for kvinner. Videre beskrives tilbudet som et helsetilbud til *personer* utsatt for seksuelle overgrep og vold i nære relasjoner. I kapittel 5 i veilederen informeres det om potensielle pasientgrupper ved overgrepsmottakene. Menn nevnes her som en egen pasientgruppe. Om menn står det at mange vil kunne synes at det er vanskelig å ta kontakt med et overgrepsmottak. En av grunnene til dette kan være at de er redde for å møte fordommer i hjelpeapparatet. Det påpekes at hjelpeapparatet må være reelt tilgjengelig for alle grupper uavhengig av kjønn, og at den stigmatisering som overgrep mot menn representerer kan føre til at menn rammes av isolasjon og ensomhet etter overgrepet.

5.3.5 Familievernkontorenes arbeid med vold mot menn i nære relasjoner

Det finnes totalt 64 familievernkontor i Norge, 41 er statlige og 23 er knyttet til Kirkens Familievern. Samtlige familievernkontor er underlagt Lov om familievernkontorer og skal gi det samme tilbudet til brukerne uavhengig av livssyn og religion.

Familievernet hjelper alle som trenger bistand med vanskelige forhold i familien. Familievernet tilbyr parterapi til gifte, samboende og særboende, homofile og heterofile. I parterapi jobber man blant annet med:

- Kommunikasjonsproblemer, uenighet, krangling, manglende følelser overfor hverandre eller taushet
- Seksuelle problemer og utroskap
- Ønsker om å styrke parforholdet
- Komme videre etter brudd
- Rusproblemer hos den ene eller begge partene
- Vold, trusler, overgrep og sjalusi
- Sykdom eller sorgreaksjoner
- Verdi- og kulturforskjeller i forholdet
- Tvil om forholdet kan fortsette eller ønsker om å avvikle det på best mulig måte

For å få mer inngående informasjon om hvordan ulike familievernkontor arbeider med temaet vold mot menn i nære relasjoner, valgte vi å ta kontakt med et stort familievernkontor (i antall brukere) og et kontor som har jobbet spesifikt med vold i nære relasjoner. I tillegg har vi innhentet informasjon fra et familievernkontor som drev et prosjekt kalt ”Adam hvor er du?”.

Dette prosjektet er ikke rettet spesifikt mot vold mot menn i nære relasjoner, men mer generelt mot menns bruk av familievernkontoret og hva som skal til for å få menn til å melde fra om kriser og problemer i parforholdet. Vi omtaler prosjektet kort under analysen av materialet fra familievernet. Formålet med å ta med dette prosjektet er å se nærmere på hvordan man kan arbeide for å nå frem til menn som på en eller annen måte kan ha behov for å møte hjelpeapparatet.

I den generelle beskrivelsen av familievernkontorenes oppgave finner vi ikke noe spesielt om menn. Tjenesten fremstår som kjønnsnøytral og henvender seg til par med ulike typer av problemer og utfordringer. Ikke alle kontorene har egne nettsider. Det er derfor vanskelig å si noe om hvorvidt noen av kontorene profilerer seg med spesifikke henvendelser til menn. Av de familievernkontorene som har egne nettsider har vi ikke funnet noen som spesifikt henvender seg til menn som utsettes for vold eller overgrep i familien.

I Lov om familievernkontorer blir familievernkontorene oppfordret til å drive utadrettet virksomhet om familierelaterte tema. Dette kan bestå i veiledning, informasjon og undervisning rettet mot hjelpeapparatet og publikum. Hvorvidt noen av familievernkontorene driver aktiv markedsføring eller informasjonsvirksomhet rettet mot det enkelte kjønn vil vi komme tilbake til under punkt 6.7

5.3.6 Politiets arbeid med vold mot menn i nære relasjoner

Fra begynnelsen av 80-tallet og utover har Riksadvokaten i flere rundskriv oppfordret politiet til å ha et sterkere fokus på familievold (rundskriv fra Riksadvokaten 1982, rundskriv fra Riksadvokaten 1986). Også andre instanser, grupperinger og organisasjoner har i løpet av de senere tiårene påpekt politiets viktige rolle og har etterlyst en større innsats fra instansens side (St.prp. 2001-2002, Politidirektoratets disponeringsskriv 2002, NOU:2003). Politiets oppgaver og rolle har også hatt en sentral plass i regjeringens handlingsplaner mot vold, og det er særlig politiets arbeid med den private volden som fremheves (Handlingsplan 2000-2003, Handlingsplan 2004-2007, Handlingsplan 2008-2011). Den private volden er i de overnevnte dokumenter, rapporter og handlingsplaner primært definert som vold mot kvinner.

På www.politi.no finner vi denne introduserende teksten til politiets arbeid med vold i nære relasjoner:

Det er en grunnleggende menneskerett å leve et liv uten vold eller frykt for vold. Derfor er det en viktig oppgave for politiet å redusere omfanget av vold og trusler. Familievold er ingen privatsak, men et samfunnsansvar.

Vold i nære relasjoner omfatter all fysisk og psykisk vold og trusler mellom nåværende og tidligere familiemedlemmer. Straffbar kjønnslemlestelse er også vold.

Politiets arbeid mot familievold har høy prioritet. Det er opprettet familievoldskoordinatorer i alle politidistrikter, og politiet samarbeider med mange etater og organisasjoner for å bekjempe denne typen kriminalitet.

I Handlingsplan mot vold i nære relasjoner – Vendepunkt 2008-2011, rettes også flere av tiltakene inn mot politiets arbeid med slike saker. Blant annet finner vi i følge tiltak 9 at

funksjonen som familievoldskoordinator minst skal være en full stilling i hvert politidistrikt. I de største politidistriktene skal det i tillegg opprettes egne familievoldsteam. Teammodellen skal være landsdekkende, i den forstand at distrikter uten egne team skal sikres kompetanseoverføring og bistand der det er behov for det. Målsettingen er å sikre at ofre for vold i nære relasjoner møtes med respekt, kunnskap og forståelse når de henvender seg til politiet, samt å sikre god kvalitet på etterforskning og påtalevedtak.

Når det gjelder politiets generelle arbeid med vold i nære relasjoner finner vi på www.politi.no følgende tekst om hva politiet kan gjøre for personer som utsettes for denne type vold;

Hvert politidistrikt har en egen familievoldskoordinator som skal bidra til å øke innsatsen mot denne typen kriminalitet. Dette er en polititjenestekvinne/mann med spesiell kunnskap og kompetanse i saker knyttet til vold i nære relasjoner.

Politiet etterforsker straffbare forhold, og det vil i noen tilfeller være politiet som oppretter straffesaker på vegne av det offentlige, såkalt offentlig påtale. Politiet vil i tillegg vurdere beskyttelsestiltak, som for eksempel voldsalarm, besøksforbud, særlig skjerming av personopplysninger eller andre sikringstiltak.

Politiet kan gi informasjon, råd og veiledning og bidra til at voldsofre og utøvere av vold får kontakt med helse- og sosialetaten, familievernkontor, barnevern, krisesentre, behandlingstilbud, advokat, rådgivningskontor for kriminalitetsofre eller andre som kan yte hjelp og bidra i det voldsforebyggende arbeidet.

Politiet skal på et generelt grunnlag bidra i det voldsforebyggende arbeid. Tiltak som kan iverksettes fra politiets side er blant annet; mobil voldsalarm, identitetsbytte, skjerming, vakt hold, besøksforbud, relokalisering, beskyttelsestiltak, adressesperre og andre sikringstiltak.

Teksten vi kan lese på www.politi.no er i hovedsak kjønnsnøytral. Det gis imidlertid også noe mer kjønns spesifikk informasjon både til menn og kvinner. Under punktet ”Er du voldsoffer og mann” finner vi følgende opplysninger:

Menn er også utsatt for vold i nære relasjoner. Det kan være vold fra samlivspartner, fra dine voksne barn eller at du blir utsatt for vold fra dine foreldre. Som voldsoffer har du ulike rettigheter. Det finnes mange etater og organisasjoner som både kan og vil hjelpe.

Vi vet at det kan være vanskelig å komme seg ut av et voldelig forhold. Volden opphører ofte ikke uten hjelp utenfra. Fysisk og psykisk vold er svært skadelig for deg, og ikke minst for barna dine. Du er ikke alene om å bli utsatt for vold.

Ser vi på den siste veilederen fra politidirektoratet med tittelen ”Politiets arbeid med vold i nære relasjoner” finner vi imidlertid at fokuset igjen er rettet primært mot vold mot kvinner i nære relasjoner. Blant annet reflekteres det i perspektivet som anvendes. Det er kun makt- og kontroll perspektivet som blir trukket frem som en forklaringsmodell på volden. I den fremstilling av figuren ”Voldshjulet” som brukes, er ”hun” utsatt og ”han” voldsutøver.

Med utgangspunkt i hva vi i dag vet om omfang av denne volden er det på mange måter naturlig at fokuset i Politidirektoratets veileder er rettet mot kvinner. På den andre siden vil et slikt ensidig fokus kunne bidra til å videreføre en form for tabuisering og taushet omkring vold mot menn, og i tillegg bidra til å tilsløre hvor komplekse saksforhold politiet faktisk kommer i kontakt med når det gjelder vold i nære relasjoner eller familievoldsproblematikk.

5.3.7 Rådgivningskontorene for kriminalitetsofres arbeid med vold mot menn i nære relasjoner

Rådgivningskontorene for kriminalitetsofre (RKK) er et gratis lavterskeltilbud til personer som har opplevd kriminalitet. Alle som har problemer relatert til kriminalitet, også pårørende, kan kontakte rådgivningskontorene. Tilbudet er åpent for alle, enten forholdet er politianmeldt eller ikke. RKKene kan kontaktes anonymt hvis det er ønskelig, og kontorene utgjør et supplement til offentlige instanser og hjelpeapparat.

Rådgivningskontor for kriminalitetsofre finnes i dag i 14 byer og har god geografisk spredning. Rådgiverne har bred yrkes- og erfaringsbakgrunn. Tilbudet ble i ti år drevet som et forsøksprosjekt. Fra 1. januar 2007 ble tilbudet permanent. Driften finansieres over statsbudsjettet og Kontoret for voldsoffererstatning er faglig og administrativt ansvarlig for driften.

Rådgivningskontorene for kriminalitetsofre kan bidra med:

- Støttesamtaler, råd og veiledning
- Informasjon om rettigheter og bistand til å kontakte det øvrige hjelpeapparatet om nødvendig
- Informasjon om anmeldelsesrutiner, råd og veiledning i erstatningsspørsmål
- Yte bistand ved søknad om voldsoffererstatning fra staten
- Informasjon om gangen i straffesaker og støtte til vitner

Rådgivningskontorene for kriminalitetsofre henvender seg til personer som har opplevd vold eller annen kriminalitet og til eventuelle pårørende. Kontorene har ingen kjønnsesifikk profil på sine nettsider.

5.3.8 Konfliktrådenes arbeid med vold mot menn i nære relasjoner

Lov om megling i konfliktråd ble vedtatt 15. mars 1991 og medførte endringer både i straffeprosessloven og strafferegistreringsloven. Loven fastsetter at konfliktrådene kan megle i straffesaker og i sivile konflikter. Ved utgangen av 1994 hadde alle kommuner etablert ordningen, enten kommunalt, interkommunalt eller fylkesdekkende. I 2004 ble konfliktrådene overført til staten og er nå en etat under Justis- og politidepartementet.

Konfliktrådene tilbyr megling som metode for å løse eller håndtere konflikter. De aller fleste saker, nærmere 90 prosent av de som bringes inn for konfliktrådet, løses ved at partene inngår en avtale.

Den grunnleggende tanken bak konfliktrådsordningen er at mennesker selv er i stand til å løse sine konflikter. Ordningen bygger på en positiv konfliktforståelse; konflikter er en naturlig del av livet og kan være en kime til vekst og utvikling.

Konfliktrådsordningen skal bidra til å styrke lokalsamfunnets muligheter til å ta seg av mindre alvorlige lovbrudd og andre konflikter. De forholdene som bringes inn for rådene skal behandles på en enkel og hurtig måte, og det er et mål at en på en forståelig måte skal knytte den reaksjonen som besluttes til de konfliktskapende handlingene. Dette kan bidra til å forebygge gjentagelser av kriminelle handlinger og andre konflikter. Konfliktrådene er kjønnsnøytrale i sin profil.

5.3.9 Kontoret for voldsoffererstatning

Kontoret for voldsoffererstatning (KFV) ble opprettet i Vardø 1. september 2003 og er et direktorat direkte underlagt Justisdepartementet. KFVs oppgaver er å informere om voldsoffererstatningsordningen, vurdere søknader om erstatning, innhente opplysninger i konkrete saker og fatte vedtak om erstatning på selvstendig grunnlag.

KFV overtok ansvaret for behandling av søknader om voldsoffererstatning fra fylkesmennene i 2003. Bakgrunnen for at oppgavene ble flyttet fra fylkesmennene til et nytt og sentralisert organ, var ønsket om å styrke rettssikkerheten for voldsofre gjennom en mer ensartet praksis og kortere behandlingstid. I Ot.prp. nr. 4 (2000-2001) kapittel 1 heter det:

"Samfunnet har både et ansvar for å søke å sikre individet mot voldsovergrep og et ansvar for å bidra til å reparere skadene der overgrep har funnet sted. I tillegg til at voldsutøveren har et ansvar for sine handlinger, er det også et samfunnsansvar å hjelpe den som blir rammet av en voldsforbrytelse. Voldsutøveren har ofte dårlig betalingsevne og ikke sjelden forblir gjerningspersonen ukjent. Voldsofre vil bli hjulpet et stykke på vei gjennom generelle støtteordninger som f.eks. sykepenger fra arbeidsgiver, sosiale trygde- og støtteordninger og forsikringer. Ikke sjelden vil det imidlertid gjenstå et udekket tap. Det er her ordningen med voldsoffererstatning fra staten kommer inn".

Klager på vedtak fattet av Kontoret for voldsoffererstatning avgjøres av Erstatningsnemnda for voldsofre.

Etter voldsoffererstatningsloven ytes det erstatning fra staten til den som har lidd personskade som følge av en forsettelig legemskrenking eller annen straffbar handling som har preg av vold eller tvang. Dersom voldsofferet dør, kan de etterlatte få erstatning. Det må være klart sannsynliggjort at det har skjedd en straffbar voldshandling.

Kontoret for voldsoffererstatning fremstår på sine nettsider som et kjønnsnøytralt tilbud. Det ligger ingen føringer verken i tekst eller bilder om at tilbudet primært er rettet mot det ene eller andre kjønn. Under fanen *Informasjonsmaterie*ll finner vi derimot en brosjyre som kun henvender seg til kvinner som blir utsatt for vold fra nærstående. Vi finner ingen tilsvarende brosjyre som retter seg mot menn som blir utsatt for vold.

Under fanen *Lenker* finner vi et utvalg lenker til andre hjelpeinstanser. Flere av lenkene gjelder hjelpetilbud som kun retter seg mot kvinner. Vi finner ikke tilsvarende lenker som kun

retter seg mot menn. Det kan se ut til at menns voldsutsatthet og behov for informasjon om mulige hjelpetiltak ikke er inkludert i listen over lenker.

Kontoret for voldsoffererstatning har i samarbeid med Rådgivningskontorene for kriminalitetsofre også ansvaret for den daglige driften av Støttetelefonen. Støttetelefonen ble igangsatt 1. september 2008. Alle som er rammet av kriminelle handlinger, enten direkte eller som pårørende, kan henvende seg til støttetelefon for støtte, råd og veiledning. Henvendelsene behandles konfidensielt. Det er gratis å ringe fra fasttelefon i Norge.

5.3.10 Hjelpeinstanser og hjelpetiltak som ikke inngår i undersøkelsen

Vi har i denne omgang valgt å ta kontakt med et utvalg hjelpeinstanser. I tillegg til disse finnes andre hjelpeinstanser som kan tilby menn bistand i forbindelse med vold eller overgrepssatsatthet. Flere av disse instansene kan ha enkeltsaker og viktig informasjon om menns utsatthet, konsekvenser av denne og hjelpebehov. Vi har likevel måttet velge å avgrense oss og presenterer disse derfor kun stikkordsmessig.

- Krise- og rådgivningstelefonen for menn
- Landsdekkende telefon for incest- og seksuelt misbrukte
- ADAM – et tilbud til menn som har blitt utsatt for seksuelle overgrep, knyttet til Stiftelsen Kirkens Ressurssenter mot vold og seksuelle overgrep
- IFM – Senter for seksuelt misbrukte menn
- DIXI Ressurssenter (Oslo og Stavanger)
- Landsforeningen for voldsofre
- NoAbuse (webportal mot overgrep)
- Alternativ til vold (ATV)

I tillegg til dette kommer enkelte voldsutsatte også i kontakt med psykiatrien og med sosialtjenesten. Disse hjelpeinstansene inkluderes som nevnt ikke i denne undersøkelsen.

6 Gjennomgang av datamaterialet

I denne delen av rapporten gjennomgår vi det materialet som er samlet inn via vår kontakt med hjelpeapparatet. Hjelpeinstansene vi har snakket med har ulik erfaring med menn utsatt for vold i nære relasjoner, og også ulike roller i forhold til hva og hvordan de eventuelt kan bistå voldsutsatte menn. Samtlige av instansene har hatt direkte kontakt med mannlige klienter/brukere utsatt for krenkelser i nære relasjoner, og har gjennom telefonintervjuer delt sine erfaringer med oss.

Intervjuene er enhetlig gjennomført, i den forstand at vi har anvendt ett og samme intervju skjema for alle instanser. Skjemaet har i noen tilfeller blitt sendt til informantene på forhånd. Temaene i intervju skjemaet reflekterer våre problemstillinger. Vi har stilt spørsmål om følgende temaer; registreringsrutiner, enkeltsaker der instansen har vært i kontakt med utsatte menn, instansens erfaring med konsekvenser av den volden mennene har vært utsatt for og hvilke hjelpebehov mennene har gitt uttrykk for som en følge av dette. I tillegg har vi stilt spørsmål ved det tilbudet instansen gir, og om de har eller har hatt et spesifikt fokus på problematikken med menn som utsettes for vold i nære relasjoner.

Materialet fra Kontoret for voldsoffererstatning skiller seg markant fra informasjonen fra de øvrige instansene. Her har vi ikke basert oss kun på instansenes tilbakemeldinger, men har, som beskrevet foran, fått anledning til å gjennomgå 20 enkeltsaker som er registrert og arkivert ved kontoret i Vardø.

En begrenset tidsramme har ført til at gjennomgangen av materialet ikke er en vitenskapelig analyse. Gjennomgangen av materialet ligger nært opp til en gjenfortelling av hva informantene har sagt, og er derfor mer en beskrivelse av hvordan hjelpeapparatet forholder seg til problematikken.

6.1 Datamaterialet fra Reform og Mannstelefonen

Materialet fra Reform er innhentet via ett intervju med en ansatt på senteret og det materialet som i den forbindelse ble overlevert NKVTS. Materialet som omhandler menn utsatt for vold i nære relasjoner gjelder for 2007 og 2008. Vi har av tidsmessige grunner valgt ikke å gå lengre bakover i tid for å finne frem til mulige saker. For mer informasjon om Reforms arbeid viser vi også til Reforms egen rapport med tittelen ”Menn utsatt for vold i nære relasjoner – En vurdering av omfang og hjelpebehov sett i lys av eksisterende forskning og Reforms erfaringer”, utgitt januar 2009.

6.1.1 Registreringsrutiner ved Reform og Mannstelefonen

Reform registrerer alle henvendelsene som kommer til senteret. Dette gjelder primært telefonhenvendelser. Enesamtaler loggføres ved at det føres journal over første samtale og til slutt en oversikt over alle samtalene som er gjennomført med den enkelte.

Registreringen av telefonhenvendelser til Reform på føres i et eget skjema der blant annet kjønn, etnisitet, sivilstatus, kontaktform, kommune, tiltak og eventuelt hvor personen er henvist fra, registreres. I tillegg til dette registreres hva henvendelsen konkret gjelder. Både mannen som voldsutøver og mannen som voldsutsatt er kategorier som er mulige å krysse av for. I tillegg til å krysse av i ulike kategorier, vil personen som tar i mot henvendelsen (som oftest en rådgiver) kunne skrive kommentarer i et kommentarfelt i registreringsskjemaet.

Registreringssystemet er per i dag manuelt. Dersom man skal få tilgang til noen form for statistikk må disse registreringsskjemaene telles opp og gjennomgås. Tilsvarende gjelder hvis man ønsker samlet oversikte over sakene som føres i journaler. For å finne informasjon om saker må man fysisk gå inn i arkivet og telle opp antallet saker som eksempelvis omhandler vold mot menn i nære relasjoner. Det er som en følge av dette ikke mulig å kombinere opplysninger slik at man kan finne eventuelle mønstre når det gjelder hvilke menn det er som henvender seg til Reform.

Også mannstelefonen registrerer samtalene manuelt. Skjemaene som anvendes ved Mannstelefonen omfatter færre detaljopplysninger og ser litt annerledes ut enn de som anvendes ved Reform. I tillegg til registreringsskjemaet føres det en logg over innkomne samtaler. Opplysningene her er ikke offentlig tilgjengelig og det må eventuelt søkes om samtykke fra den enkelte for å kunne gå inn i dette materialet.

6.1.2 Henvendelser fra menn

I følge Reforms egen rapport om vold mot menn i nære relasjoner var det 283 henvendelser som kom til Reform på dagtid i 2006. Av disse var 19, eller 6,7 prosent, fra menn som ble utsatt for vold fra kvinnelig partner (Bredesen 2009). I 2007 fikk Reform inn 26 saker som omhandlet vold mot menn i nære relasjoner, i 2008 et tilsvarende antall (se tabell 2 nedenfor).

Mennene som henvender seg til Reform om vold i nære relasjoner er ofte utsatt for vold fra enten partner, bror, mor eller far. Ofte handler henvendelsene om gjentakende vold. I noen tilfeller er det andre som ringer på vegne av mannen som utsettes for vold. Disse er i følge Reform ofte dypt bekymret for personen det gjelder. Ofte kan dette være en venn eller kollega som har fått presentert historien og sett enkelte forandringer ved mennene over tid. De som ringer på vegne av den utsatte mannen søker ofte råd om hvordan de kan hjelpe, eventuelt hvem som kan hjelpe.

Reform oppfordrer personer som ringer på vegne av en annen til å be den saken gjelder om selv å ringe Reform slik at de kan få direkte kontakt med den voldsutsatte. Reform kjenner feltet og ønsker gjennom kontakten å kartlegge hvor alvorlig mannen rammes og hva Reform eventuelt kan gjøre videre. Ofte opplever Reform i slike samtaler at mennene er redde for ikke å bli trodd i hjelpeapparatet dersom de henvender seg om volden de blir utsatt for.

Foranledningene til volden kan være mange. I noen tilfeller har volden vært der lenge, og andre ganger er det slik at volden oppstår som en konsekvens av en bestemt hendelse. Den kan også ha inntatt nye former og eskalert over tid. Volden kan være grov og fysisk, så som knivstikking, spark i skrittet og slag med tyngre gjenstander. Som oftest er det også snakk om psykisk vold.

Enkelte av mennene er ute av forholdet som har vært preget av vold og trakassering, mens andre blir værende fordi de er engstelige for hvordan de eventuelt skal bli behandlet når det gjelder barna og forholdet til disse. I tilfeller der samlivet er over opplever flere menn at de blir truet med ikke å få se barna, og noen opplever også samværnekt. I noen tilfeller opplever mennene at tidligere samboer/ektefelle fremsetter påstander om at han har utsatt barna/barnet for vold og seksuelle overgrep for å holde han unna barna.

Mannstelefonen gir følgende oversikt over de henvendelser om vold i nære relasjoner de har hatt i løpet av 2007 og 2008:

Tabell 2 *Henvendelser til Mannstelefonen 2007 og 2008*

Type henvendelse	2007 Totalt	2008 Totalt
Menn utsatt for vold fra kvinnelig partner	15	14
Menn utsatt for vold fra annet familiemedlem	5	2
Andre henvender seg på vegne av mannen om vold fra familiemedlem	5	6
Menn utsatt for seksuell vold ¹	2	2
Menn utsatt for vold fra andre menn	2	4

Som vi ser av tabellen gjelder henvendelsene om vold til Reform i stor grad vold fra kvinnelig partner. Det er i denne sammenheng viktig å påpeke at Mannstelefonen benytter en utvidet definisjon av vold, det vil si at; fysisk, psykisk, materiell, sosial, seksuell og latent vold inkluderes i kategorien vold. De som arbeider ved Mannstelefonen er frivillige med variert bakgrunn, og selv om de har fått opplæring i vold og voldsproblematikk, kan det i noen sammenhenger være at kontakter om vold blir registrert som ”samlivsproblem”, noe som i veldig mange tilfeller også involverer bruk av vold fra den ene eller andre parten.

6.1.3 Konsekvenser av vold i nære relasjoner

Reforms erfaringer med menn utsatt for vold i nære relasjoner tilsier at også menn blir fysisk skadet av vold fra partner. Dette kan være alt fra blåveis til sykehusinnleggelser og behov for langvarig rehabilitering. De psykiske konsekvensene er ofte angst og konkrete selvmordstanker. I tillegg preges disse mennene av lav selvfølelse og redsel for ikke å bli trodd av hjelpeapparatet.

Alle de mennene som selv ringer er i følge Reform dypt fortvilet over sin situasjon. En stor andel har tenkt på å begå selvmord, mange har ikke bare tenkt tanken, men også planlagt selve handlingen. En del har valgt å bli i samlivet og lever derfor fortsatt med trakassering og

¹ Gjelder hendelser som har skjedd i barndom eller ungdomsår.

annen fysisk og psykisk vold. Mennene gir også uttrykk for at volden de blir utsatt for går utover jobbsituasjonen og annet sosialt liv.

Mange av mennene er fedre. Der dette er tilfelle kan det være grunnen til at mennene blir. De er redde for hva som vil skje med barna. Ofte kan de klandre seg selv fordi de opplever at de er dårlige fedre som ikke klarer å stå opp for barna. I tillegg påpeker flere at de fortsatt har gode dager i samlivet.

Enkelte kan uttrykke at ”begeret begynner å bli fullt”, og at de ikke lenger orker å ta i mot. Ønske om å yte motstand eller gjengjelde volden dukker opp hos noen.

Mange menn klarer ikke alltid å uttrykke det som ligger der av følelser, tanker og behov. Mange opplever seg som umandige. Dette knytter seg særlig til at de ikke selv klarer å bryte ut av forholdet, og at de som menn utsettes for slike krenkelser fra en kvinne. Enkelte har svært ydmykende historier å fortelle, og redselen for at volden skal skje igjen er der når spørsmålet om hvorfor de ikke går kommer opp.

Latent vold, det vil si den volden som pågår mellom de fysiske voldsepisodene, det å vente på eller være redd for nye runder, beskrives av mennenes som svært tungt. Enkelte har fortalt at de fremprovoserer volden for å bli ferdig med den.

Den psykiske volden, som særlig består i verbal trakassering og å bli kaldt nedlatende ting, går utover vennskap og andre relasjoner. I de tilfeller mennene har blitt beskyldt for overgrep mot barn, oppleves dette som svært problematisk fordi dette bryter med mennenes egne grunnleggende verdier og ståsted i livet.

6.1.4 Hjelpebehov og hjelpetilbud

Mennene som tar kontakt med Reform uttrykker ønske om et samtaletilbud for seg og også noen ganger for barna/barnet. I tillegg opplever Reform at det å kunne flytte til et trygt sted, enten alene eller med barna, også er et tema som blir tatt opp. Reform kan ikke tilby annet enn telefonsamtaler og/eller enesamtaler. De opplever imidlertid at det også er et behov for å kunne tilby et botilbud/overnattingstilbud.

I følge Reform er vold mot menn et normalt tema som Reform forholder seg aktivt til. Det er viktig for Reform å formidle til dem som tar kontakt at Reform tror på dem, og de oppmuntrer innringer til å ta kontakt med det øvrige hjelpeapparat dersom dette blir vurdert som nødvendig. I tillegg til dette blir menn utsatt for vold prioritert når det gjelder Reforms tilbud om enesamtale. Dersom dette ikke er aktuelt på grunn av fysisk avstand, anbefaler de annet hjelpetilbud. I telefonsamtaler sørger Reform uansett for å informere om ulike former for vold, konsekvenser og om voldssirkelen. Dersom det er snakk om alvorlige og livstruende hendelser, bistår de også i å vurdere risikoen for at noe alvorlig kan skje med klienten, og anbefaler eventuelle tiltak ut fra dette.

Reform er et senter for menn. Den markedsføringen som gjøres skjer blant annet via hjemmesiden, innenfor familievernet, barnevernet, politiet, lenker via andre hjemmesider, oppslag i media, fagartikler og kroniker. Mannstelefonene blir annonsert i bladet Psykisk helse.

I følge Reform er mennene først og fremst i behov for at volden opphører. Reform prioriterer å snakke med mennene om ansvarliggjøring, det vil si ansvarliggjøring av utøver. Mennene har ofte et skjevt bilde av situasjonen og legger skylden på seg selv. Dette skyldes den psykiske trakasseringen som ofte er en del av bildet. Mennene har lav selvfølelse og liten tillit til seg selv. Vår informant påpeker at en del av Reforms arbeid er å bidra til en realitetsorientering.

Flere av mennene gir uttrykk for at de har behov for å vite mer om hjelpeapparatet. Mange er opptatt av å få hjelp til praktiske ting, eventuelt å forberede et samlivsbrudd og hva som kan følge av dette når det gjelder eventuelle barn. Noen lurer også på hvor de skal gjøre av seg hvis situasjonen topper seg, og om det da er lurt av dem å ta med barna. Et av temaene Reform tar opp er sikkerhet. Med dette er formålet å gjøre mennene mer reflekterte omkring hvor de eventuelt kan dra dersom det blir så vanskelig at de ikke lenger kan bo hjemme. Reform mener i denne sammenheng at det er et savn at menn ikke har et hjelpetilbud som også innebærer muligheten for å kunne bo i en kortere eller lengre periode. Reform har også fått henvendelser fra andre hjelpeinstanser med spørsmål om det finnes overnattingstilbud til menn.

Når det gjelder Reforms eget tilbud, er det kun menn fra Østlandsområdet som kan komme til samtaler på senteret. Menn som utsettes for vold er prioritert. Det er klienten selv som bestemmer når et eventuelt samarbeid med Reform skal avsluttes. Flere av de mennene som har vært inne, og som har vært utsatt for vold, ønsker kun en samtale eller to. Det påpekes i denne sammenheng at mennene ofte er opptatte av å få praktisk hjelp, og i mindre grad av å gå inn i traumet de bærer på. Det finnes flere eksempler på at samarbeidet med Reform avsluttes når personen har fått tak i en advokat som kan bistå med praktiske forhold som må gjøres opp. Mennene er ikke nødvendigvis ute etter traumbearbeiding, men er opptatt av å få tryggheten tilbake i livet. Reforms erfaring er altså at mennene sjeldent ønsker mer langsiktig hjelp til de psykiske konsekvensene av å ha levd med vold og trakassering over tid.

Reform ser problemet ved at vold mot menn i liten grad er synliggjort og mener at dette også fører til at færre menn tar kontakt med hjelpeapparatet. Det påpekes i denne sammenheng at Reform selv bør jobbe mer ut mot ”folket” og også mot det politiske system. Reform ønsker å bidra til å synliggjøre problematikken slik at mørketallene kan gå ned.

6.2 Datamaterialet fra Krisesentrene

Samtlige 51 krisesentre i landet fikk per e-post oversendt informasjon om prosjektet og en forespørsel om de hadde hatt inne saker de siste årene som gjaldt menn utsatt for vold i nære relasjoner. Vi fikk tilbakemelding fra totalt syv sentre, der fem opplyste at de hadde hatt slike saker. Tre av disse sentrene er medlemmer av Norsk Krisesenterforbund (NOK), og to er medlemmer av Krisesentersekretariatet (KS). Samtlige sentre ble kontaktet og det ble gjort intervjuer per telefon.

Vi har som tidligere nevnt kun valgt å intervjuere ledere eller andre med erfaring fra krisesenterets arbeid per telefon. Sentrene vi har snakket med har vært i kontakt med en eller flere menn som har opplevd vold fra partner eller andre. Vi har på grunn av tidsaspektet ikke kunnet prioritere å gå dypt inn i disse sakene. Vi har derimot gjennom intervjuene fått formidlet disse fem krisesentrenes hovedinntrykk når det gjelder våre problemstillinger. I

tillegg til de fem sentrene vi har snakket med er det også flere sentre som annonsert at de også er åpne for menn, enten med tilbud om samtale per telefon eller tilbud om enkeltsamtaler ved senteret. På Norsk Krisesenterforbunds nettsider finner man mer informasjon om disse sentrene og hva slags tilbud de har til menn.

6.2.1 Registreringsrutiner ved Krisesentrene

Alle krisesentre bruker i dag de samme registreringskjemaene. Det føres et skjema for dagbrukere og et skjema for telefonhenvendelser. I tillegg føres det et skjema når beboer flytter ut av senteret. Videre føres det en journal under oppholdet.

En gjennomgang av skjemaene viser at kategorien menn er inkludert. På spørsmål om hvor lenge menn har vært inkludert som potensiell brukergruppe i skjemaet får vi til svar at det har vært slik i mange, mange år. Dette gjelder i følge vår informant kun skjemaene for dagbrukere og telefonhenvendelser, i og med at det ikke eksisterer et botilbud til menn.

Enkelte av de fem sentrene registrerer fortsatt både manuelt og elektronisk. Det første for å holde kontroll for seg selv. På sikt skal all informasjon om brukere registreres elektronisk. Alle sentre er pålagt å føre skjemaer. Det er disse skjemaene som danner grunnlaget for krisesenterstatistikken som SSB utarbeider hvert år.

Skjemaene som føres, føres likt uavhengig av om det er en kvinne eller mann som er bruker. Dersom en mann henvender seg angående egen voldsbruk er det flere av sentrene som påpeker at slike saker blir henvist videre, enten til Alternativ til vold eller til Reform.

6.2.2 Henvendelser fra menn

I følge Kleven og Lien (2007) utgjorde menn 5 prosent av alle dagbrukere på krisesentrene i 2006. Statistikken fra 2006 viste videre at 20 av 51 sentre til sammen hadde 118 menn på 345 dagbesøk. En tredjedel av disse (42 personer) var under 18 år, 76 var 18 år eller eldre. Av de 76 henvendelsene som kom fra menn over 18 år var 21 menn utsatt for vold fra ektefelle/samboer eller tidligere ektefelle/samboer. 67 av det totale antallet menn/gutter oppsøkte krisesentrene på grunn av psykisk vold, 27 hadde vært utsatt for fysisk vold, syv hadde vært utsatt for incest og fire hadde blitt voldtatt (ibid.). Hvor mange av de til sammen 48.000 årlige telefonhenvendelser til krisesentrene som kommer fra menn, vet man ikke (Jonassen, Sogn, Olsvik og Hjemdal 2008). Et av sentrene opplyser at de har 25 – 30 telefoner fra menn i løpet av et kalenderår. De har ikke ført fullstendig statistikk over henvendelsene, men mener at tre av fire henvendelser fra menn handler om psykisk eller materiell vold og 25 prosent om utsatthet for fysisk vold. Samtidig blir det påpekt at de fleste av mennene har opplevd mindre alvorlig vold. Det er i følge dette krisesenteret sjeldent at en mann har opplevd grove og alvorlige voldskrenkelser.

Ved voldsmålingen i 2008 var det i løpet av måleuken fem menn som henvendte seg til et krisesenter. Tilsvarende tall fra målingen i 2003 og 2005 var henholdsvis fire og syv menn. Gjennom våre samtaler med krisesentrene har vi fått innblikk i hva slags type henvendelser sentrene har fått fra menn.

En mann tok kontakt med krisesenteret i forbindelse med at han hadde blitt kastet ut hjemmefra. Han hadde ikke noe sted å ta veien. Krisesenteret som tok i mot mannen hadde ikke mulighet til å gi han tilbud om å bo. Det ble ordnet med hjelp til bolig fra sosialkontoret, i tillegg fikk han samtaler på det aktuelle krisesenteret. Mannen hadde primært vært utsatt for psykisk vold over tid, blitt snakket nedsettende til, utestengt fra hjemmet, men hadde også blitt utsatt for enkelte fysiske angrep. Mannen var i tillegg til å være engstelig for egen utsatthet også opprørt over at kvinnen hadde en sønn som var i behov for hjelp, men ikke latt ham involvere seg i sønnens ve og vel. Mannen hadde bodd sammen med kvinnen i et par år, og virket avhengig av henne. Han var ikke i jobb og hadde dårlig økonomi. Han virket svært usikker på seg selv og redd for at han ikke skulle klare seg. Trakasseringen og den psykiske volden hadde han bare vendt seg til, og var ikke lenger klar over at han ble behandlet dårlig. Han hadde fortsatt sterke følelser for kvinnen og oppfattet henne som en veldig snill person, men med mye temperament.

En annen mann hadde vært utsatt for en voldtekt. Mannen uttrykte i følge krisesenteret reell fortvilelse over å ha blitt utsatt for noe han ikke hadde kontroll over. I tillegg til dette nevnes det at menn tar kontakt i forbindelse med at de trues med tvangsekteskap. I følge krisesentrene er behovet for beskyttelse i disse sakene svært stor.

Mye av den volden som rapporteres inn av menn til krisesentrene er psykisk. Krisesentrene opplever at kvinner som utsetter mennene sine for psykisk vold ofte bruker hjemmet som arena for å "straffe" ham. Ulike typer omsorgsoppgaver som hun tidligere har gjort for ham opphører. Hun vil ikke lenger vaske klærne hans, lage mat til ham eller ha sex med ham. Barna blir satt opp i mot ham og han blir synlig trakassert foran dem.

Et samlivsbrudd som kommer som et sjokk gjør at flere menn kan ha behov for et krisetilbud. Enkelte av sentrene påpeker at kvinner kan planlegge et forestående brudd i lang tid før de foretar seg noe ovenfor mannen. I denne planleggingsfasen kan de også få ham med seg på ulike avtaler som han ikke er bevisst konsekvensene av. Krisesentrene får flere henvendelser fra menn som opplever plutselige brudd, der det også kan ha vært en tredjepart i bildet. Enkelte av disse kvinnene bruker også krisesentrene som en slags mellomstasjon for å få tid til å få de siste praktiske tingene på plass før hun endelig går fra ham.

Krisesentrene opplever mange av mennene som mindre "taleføre" enn kvinnene, og at hun tar kontroll over ham gjennom å være verbalt overlegen. I noen tilfeller brukes forholdet til barna som en trussel, blant annet kan hun true med å ta fra ham omsorg eller samværsrett. I følge krisesentrene er det flere menn som tar kontakt i forbindelse med barnefordelingsaker og i forbindelse med brudd og mors tilbakeholdelse av samvær.

Krisesentrenes opplevelse av mennene er at de skammer seg over den historien de har å fortelle. De føler seg ydmyket, og at det ikke er verdig en mann å søke hjelp. Man må jobbe ganske hardt for å få dem til å åpne seg. Inngangsmetoden kan være å snakke litt om alt, slik at det kan bli etablert et tillitsforhold. Flere sentre påpeker at de ikke tar parti og at de ikke umiddelbart spør om han selv også har vært voldelig. Samtidig påpeker de at det finnes både reelle og ikke reelle mannlige brukere. Enkelte menn kan konstruere en historie for å komme i kontakt med samboer eller kone som bor på senteret. De aller fleste av henvendelsene som kommer fra menn er likevel reelle henvendelser.

Flere av mennene beskriver at de føler seg fanget, både på grunn av den psykiske trakasseringen og fordi de ikke kan forlate kvinnen av hensyn til barna. Flere av mennene har også erfaringer med ikke å bli trodd i hjelpeapparatet. En sak som nevnes av et senter gjelder en mann som hadde blitt slått med en gjenstand av sin kone, men da politiet kom var det han som ble anholdt og ført bort. I tillegg til dette oppgir mennene også at de har økonomiske forpliktelser som bidrar til den låste situasjonen.

Et av krisesentrene rapporterer om å ha vært i kontakt med en godt voksen mann som hadde vært utsatt for fysisk vold. Mannen hadde i flere år bedt om hjelp fra ulike instanser, men ikke fått gehør for sin sak. Han var selv negativ til skilsmisse av religiøse grunner, dette til tross for at han hadde levd med vold i mange år. Mannen var svært opprørt over at han ikke var noen god rollemodell for barna og at han ikke mestret livet. Han slo seg ikke til ro med at han var offeret i saken, og klandret seg selv for ikke å ha klart å løse opp i det hele. Krisesenteret beskriver at han også var fortvilet over at han ikke hadde funnet løsningen, og at han hadde forventninger til seg selv om å klare å løse det. Krisesenteret mener at man ofte finner det motsatte hos kvinner; *”de er ofte mer opptatt av at de kunne ha gjort ting annerledes, mens menn er mer fortvilet over egen lammelse”*. Eksemplene på at menn må ”rømme” huset for en periode er flere. Hun slår, klyper og sparker, og han ønsker ikke å ta igjen. Enkelte menn kan ha opplevd slik vold og trakassering over flere år, og er i følge sentrene psykisk utslitt. Mange av mennene holder historiene for seg selv og forteller verken venner, bekjente eller familie hva som pågår.

6.2.3 Konsekvenser av vold i nære relasjoner

Menn som utsettes for psykisk vold og trakassering over tid er etter krisesentrenes mening ikke annerledes enn kvinner som opplever tilsvarende. De har over lengre tid hørt mye negativt om seg selv. Enkelte krisesentre beskriver disse mennene i ettertid som ”slagne menn”, selv om mennene på ingen måte trenger å være små og puslete. Flere krisesentre forteller om menn som de hadde forvent alt annet enn ”offeratferd” fra. Et krisesenter forteller at mange av mennene har fått spørsmål om hvorfor de ikke bare slår igjen, og at det oppleves som mindre legitimt for en mann *ikke* å bruke vold enn å bruke det, dersom han blir truet eller utsatt for fysisk vold.

Et av sentrene påpeker at mange tror at krisesentrene kun jobber med ”slåsskamper” mellom ektefeller. Informanten ved dette krisesenteret mener at det ofte er ”kontroll” som er hovedproblematikken. Det handler om asymmetriske maktrelasjoner, der den fysiske volden og den psykiske volden ofte henger sammen. Der det kun er psykisk vold skjønner mannen ofte ikke hva han blir utsatt for. Også han tar på seg ansvaret for situasjoner som oppstår.

Mennene kan vise at de er dypt fortvilet over situasjonen gjennom gråt og beskrivelser av skyldfølelse. De beskriver også skamfølelse og stor redsel for hva som kan skje med barna. I tillegg er flere av mennene isolerte i sin situasjon og forteller ikke noen i sitt nettverk om hva som pågår.

Avmakt er også et tema som går igjen. Både fordi han er mann og fordi han ikke vet hvordan han skal løse opp i situasjonen. Voldsutsatte menn kan føle seg sterkt stigmatisert, og har etter krisesentrenes syn også behov for psykososial hjelp over lengre tid. Den fysiske volden menn

blir utsatt for kan også gi skader. I noen av tilfellene krisesentrene referer til, har kvinnen brukt gjenstander for å skade mannen.

6.2.4 Hjelpetiltak og hjelpetilbud

I følge de krisesentrene vi har snakket med trenger voldsutsatte menn samme type hjelp som kvinner. De trenger noen å snakke med og få støtte og råd fra, noen ganger over flere år. Ofte handler samtalene om hvordan man skal komme seg videre. De kan også trenge hjelp til bolig og til å få kontakt med en advokat.

I en kartlegging av krisesentrenes brukergrupper og kompetansebehov som NKVTS foretok i 2008, ble det spurt om hvorvidt krisesentrene hadde menn som brukere av sentrene (Jonassen, Sogn, Mathisen Olsvik og Hjemdal 2008). Spørsmålet var todelt. På den ene siden spurte man om krisesentrene hadde definert menn utsatt for vold inn i målgruppen, på den andre siden ble det spurt om hvem som inngikk i den faktiske brukergruppen. På den første delen av spørsmålet var det syv krisesentre som svarte positivt på at de hadde ”menn utsatt for vold/trusler i nære relasjoner” som målgruppe. Av disse syv sentrene hadde fem også ”menn utsatt for andre former for vold” som målgruppe, og tre av disse igjen hadde menn med ”andre typer problemer” som målgruppe. På de åpne spørsmålet, om hvem som faktisk inngikk i brukergruppen, var det ni sentre som rapporterte at de hadde menn som brukere. Det vil altså si at flere sentre enn de som oppgir å ha menn som målgruppe i virkeligheten tok i mot menn, enten som dagbrukere eller for overnatting. Dette får vi også bekreftet gjennom det faktum at de to sentrene som hadde flest mannlige brukere, henholdsvis 41 og 18 menn/gutter, ikke var blant de sentrene som oppga at de hadde menn som målgruppe.

I de tilfeller der mennene har behov for et botilbud, er krisesentrene vi har snakket med opptatt av at det er klare begrensninger i hva de kan tilby. Et senter påpeker at de kan hjelpe, men ikke tilstrekkelig til at menn får det tilbudet de trenger. Krisesentrene henviser i disse tilfeller til andre hjelpeinstanser. Enkelte sentre har imidlertid en overgangsleilighet som de kan låne ut, dersom det ikke allerede bor en kvinne der. Også andre sentre påpeker at de kunne ha tenkt seg å ha et slikt tilbud, men at de av ulike grunner ikke har det.

Flere av sentrene mener at de som en følge av den nye loven om krisesentrene blir nødt til å gjøre noe med sitt tilbud til menn. Enkelte sentre har begynt å tenke på mulige løsninger, ett har allerede diskutert det med sitt styre og ett med kommunen. En mulighet kan være å leie en bolig/leilighet tett inntil senteret der menn eventuelt kan få tilbud om å bo. Flere påpeker at det ikke vil være enkelt å inkludere menn på de allerede eksisterende sentrene. I denne sammenheng tar et krisesenter opp det faktum at de aller fleste sentre markedsfører seg som krisesentre for kvinner og at dette eventuelt må gjøres noe med.

Flere sentre har også diskutert om de bør ha mannlige ansatte. Et senter har søkt aktivt etter en mannlige ansatt. Begrunnelsen er at de ønsker et positivt mannlige forbilde for barna som er på senteret, for slik å påvirke enkelte av barnas negative erfaringer med menn. Et senter har to mannlige ansatte menn som ikke er i direkte kontakt med brukerne. Et annet senter har en mann i en liten stilling som knyttes opp mot barna.

Noen menn vil synes det er lettere å snakke med en kvinne enn med en mann. Følelsen av å ha mislykkes i mannsrollen kan være sårt og vanskelig å ta opp med en annen mann. Hvis

mennene ikke ønsker å snakke med kvinner henviser krisesentrene personen videre til Reform eller andre instanser.

Sentrene har ulike strategier med hensyn til å markedsføre seg overfor mannlige brukere. Enkelte sentre påpeker at de ikke kan gjøre det fordi det ikke er i tråd med medlemsorganisasjonens verdier. Andre viser til konkrete tiltak, så som synliggjøring av temaet på nettsider, lenker til Reform og ulike artikler. Et senter har nylig utformet en ny nettside hvor de har valgt å synliggjøre at de også er åpne for menn. Enkelte påpeker at de alltid har vært åpne for menn, og at enkelte menn får informasjon om dem gjennom hjelpeapparatet.

Et senter påpeker at deres inntrykk er at menn generelt ser ut til å ha lite kunnskap om hvor de kan henvende seg for å få hjelp, og at det i en del sammenhenger kan se ut til at kvinner har bedre oversikt over hjelpeapparatet. Et senter mener at NOK som organisasjon har vært i forkant med å utvikle kunnskap også for menn. Det samme senteret kunne også tenke seg et samarbeid med Reform for å få en oversikt over hvor mange menn som trenger beskyttelse. I tillegg etterlyses kunnskap om hvordan barn rammes når det er pappas gråt de hører, og de opplever at mamma er ”slem”.

Et par av sentrene påpeker at det kan virke som at det for en del menn er enklere med telefonkontakt enn direkte møter, og at tilbud om hjelp per telefon derfor er svært viktig. Et senter påpeker at grunnene til at de foreløpig har hatt lite kontakt med menn er at tilbudet er rettet spesifikt mot kvinner, og at menn av den grunn vegrer seg for å ta kontakt.

Et av sentrene påpeker at kvinner og menn langt på vei har behov for den samme hjelpen. Kompetansen fra å ha jobbet med kvinner kan dermed være overførbart til også å inkludere menn. Det er likevel noe jobb som må gjøres i denne sammenheng, og kunnskap om menn i kriser må inkluderes i høgskoleutdanningene. Over tid vil man gjennom kunnskap få til meningsendringer, og fordommer knyttet til hvem som er ”verdige ofre” vil forandre seg. Et senter påpeker at det er behov for et generasjonsskifte innen krisesenterbevegelsen for å få dette til.

6.3 Datamaterialet legevakten i Oslo

Materialet fra legevakten består av to personlige intervjuer om de samme temaer som de øvrige instansene har blitt spurt om. Det ene intervjuet ble gjennomført med en av de ansatte fra Sosial vaktjeneste ved Oslo kommunale legevakt. Det andre med en ansatt fra skadelegevakten ved Ullevål sykehus.

Begge instanser registrerer saker som omhandler vold i nære relasjoner. Vi har i denne omgang imidlertid ikke hatt nok tid til å kunne gå inn i dette datamaterialet.

6.3.1 Registreringsrutiner

Helsedirektoratets veileder ”Overgrepsmottak. Veileder for helsetjenester” (Sosial- og helsedirektoratet 2007) gir råd om hvilke opplysninger overgrepsmottakene bør registrere. I følge veilederen er kjønn en opplysning som ”bør” noteres, mens relasjon til utøver ikke

inngår. Et registermateriale fra overgrepsmottakene vil derfor ha sine åpenbare begrensninger når man skal hente ut informasjon om henvendelser om vold og overgrep.

Dersom det første møter med den overgrepsutsatte skjer i løpet av de fire første døgn etter et overgrep bør medisinske undersøkelser, sporsikring og skadedokumentasjon utføres snarest. I tillegg skal det settes en diagnose og registreres en diagnosekode i pasientjournalen. I vår kontakt med Sosial vakttjeneste får vi bekreftet at alle disse opplysninger registreres.

Sosial vakttjeneste har ikke særskilt statistikk over vold mot menn i nære relasjoner. Disse sakene registreres på samme måte som andre saker som omhandler vold og traumatiske hendelser. Vår informant er usikker på om man ut fra statistikken kan se om det er menn eller kvinner som er utsatt, for å få informasjon om dette mener hun at man må gå inn i hver enkelt sak. Vår informant er også usikker på praksis ved Sosial vakttjeneste, men mener at de ”screener” alle som kommer inn. I følge vår informant er det slik at mange ulike tilfeller kommer inn til denne tjenesten, men man har som mål å undersøke om vold er en del av bildet.

Skadelegevakten forholder seg til et annet registreringssystem enn Sosial vakttjeneste. Fra begynnelsen av 90-tallet registrerte man ulike typer skader i tre ulike kategorier: vanlige ulykker, voldssaker og villet egenskade. Dette er et registreringssystem som er laget på eget initiativ fra skadelegevaktens side. Det er klienten selv som definerer hvilken kategori han eller hun ønsker at hendelsen skal registreres i. Denne formen for registrering ble praktisert frem til begynnelsen av 2008.

Fra og med dette tidspunkt har skadelegevakten forholdt seg til et felles nasjonalt registreringssystem. Registreringssystemet gjelder også alle allmennpraktikere. Skadelegevakten har anvendt det nasjonale registreringssystemet det siste året, til tross for at det har blitt stoppet fra departementets side fordi de nødvendige tillatelser fra Datatilsynet ikke foreligger. Slik det nasjonale registreringssystemet er lagt opp er dette i følge vår informant meget begrenset. Blant annet er det ikke mulig å registrere relasjon mellom utsatt og utøver. Legevakten har derfor nå bare anledning til å registrere færre data fra en voldshendelse enn tidligere.

Vi får opplyst at registreringssystemet som er initiert av departementet er i sin spede begynnelse. Det er i følge vår informant likevel et problem at man på sikt vil implementere et system som primært er opptatt av totalvolum, og i liten grad gir informasjon om de mer kvalitative sidene ved hendelsene. Som eksempel påpeker vår informant at i det nye registreringssystemet vil mishandlede kvinner havne i samme kategori som menn utsatt for vold på byen.

6.3.2 Henvendelser fra menn

I følge vår informant fra Sosial vakttjeneste får de veldig få henvendelser fra menn. ”Kanskje noen få i året, men det er veldig små tall”. Når de kommer, kommer de eventuelt direkte, på eget initiativ eller via skadeavdelingen. Informanten påpeker likevel at skadeavdelingen har flere overgrepssaker enn saker som omhandler vold i nære relasjoner.

Også vår informant fra skadelegevakten bekrefter det overnevnte. Det er totalt omlag 3500 voldssaker som registreres i løpet av et år. Av disse dreier omlag 10 prosent seg om vold i nære relasjoner. Ser man på andelen menn som er utsatt for denne type vold, og som henvender seg til skadelegevakten, er dette omlag 3 prosent av pasientgruppen.

Vår informant påpeker at det siden 1994, da det ble gjort en oppsummering av registrene fra og med begynnelsen av 90-tallet, har vært en økning på omlag 1000 henvendelser til skadelegevakten i året. Denne økningen gjelder alle typer pasientgrupper. Vår informant fortolker økningen som et tegn på at det i dag er en lavere terskel for å ta kontakt. Andelen menn som tar kontakt med skadelegevakten er likevel konstant.

Når skadelegevakten får henvendelser fra personer utsatt for vold gjør de en vurdering av både de fysiske og de psykiske skadene personen har pådratt seg. Skadelegevakten tar seg av de fysiske skadene og henviser pasienten videre til Sosial vaktjeneste for oppfølging av eventuelle psykiske skader. Arbeidsdelingen er klar: "Ved Sosial vaktjeneste har de mennesker med mye rutine omkring disse spørsmålene og som kan drive psykososial rådgivning. I tillegg kjenner de godt til behandlingstilbudet i Oslo". Skadelegevakten gir et eksempel på en mann som flere ganger henvendte seg på grunn av vold i nære relasjoner. Denne mannen var i kontakt med legevakten 13 ganger totalt sett på grunn av gjentagende vold. Skadene var i følge vår informant bagatellmessige (slått i ansiktet, kvelertak) og han ble derfor henvist videre til Sosial vaktjeneste.

6.3.3 Konsekvenser av vold i nære relasjoner

Vår informant fra Sosial vaktjeneste arbeider også klinisk, og har vært borti saker som omhandler menn ved to til tre tilfeller i løpet av de siste fem årene. Ved intervjudtidspunktet har det ikke vært slike saker inne på lenge. I de tilfellene informanten har vært involvert har det vært snakk om vold fra partner/samboer/ektefelle. I disse sakene har en ment at det at de bor sammen kan utgjøre en fare for klientene som har tatt kontakt. Sakene har omfattet både fysisk og psykisk vold, men volden har ikke vært livstruende. Det er ofte er kloring og biting, eller det vår informant kaller desperasjonsvold. Dette kan oppleves som voldsomt, og mennene hun har vært i direkte kontakt med har vært svært nedbrutte. I tillegg kan volden ha vært vedvarende og oppleves som ekstrem. Når mennene kommer har mishandlingen gjerne pågått over en lang stund. Mennene forteller selv at "de ikke kommer etter første gang". Vår informant mener at dette er en forskjell fra de kvinnene som har vært i kontakt med Sosial vaktjeneste, fordi de ofte sier at dette er første gang han slår.

Informantens hovedinntrykk er at det å ha vært utsatt for vold oppleves som veldig skambelagt for mennene. De er svært opprørte, og føler at det som har skjedd ikke tåler dagens lys. Vår informant påpeker at det ikke finnes noe "forum" for disse mennene, og at de sjelden ønsker å snakke med en kamerat om det som har skjedd. Samtidig har mennene veldig behov for å snakke om skammen. Et sentralt tema i samtalene er også hva de kan gjøre for å beskytte seg. I tillegg påpeker vår informant at mennene ofte er opptatt av å unngå automatisk å gå til motangrep. Sinnemestring blir et tema, men utover dette er mennene i villrede og vet lite om hvilken "retning" de skal gå.

6.3.4 Hjelpebehov og hjelpetilbud

Skadelegevakten er opptatt av å kunne avdekke vold i nære relasjoner. Ansvar som hviler på den kommunale legevakten og skadelegevakten er stort, i og med at de behandler et stort antall voldsofre. Henvendelser om vold kommer primært til legevaktene som også holder åpent kvelds- og nattestid.

Sosial vaktjeneste ved Oslo kommunale legevakt henvender seg på sine hjemmesider direkte til personer som har vært utsatt for vold eller andre dramatiske hendelser. Det er lagt ut en folder med informasjon om slike hendelser og hvordan disse kan oppleves. I tillegg er det lagt ut informasjon om Sosial vaktjeneste. Det er også lagt ut generell informasjon om overgrepsmottaket. Veilederen for overgrepsmottaket har gjort det til et poeng at også menn kan være overgrepsutsatt.

Sosial vaktjeneste tilbyr samtaler, oppfølging og medisinsk hjelp der det er behov for det. I følge vår informant står sikkerhet alltid sentralt i disse samtalen. Dersom det er behov for ytterligere oppfølging blir personen det gjelder blant annet henvist videre til Reform som har et samtaletilbud utover det legevakten kan tilby. Eventuelt blir det også informert om at DPS'ene kan bistå dersom det er behov for det. Sosial vaktjeneste henviser også til familievernkontorer i noen sammenhenger, men sjelden eller aldri til krisesentrene fordi de vet at krisesentrene sjelden har et tilbud til menn.

Når det gjelder informasjon til utsatte og potensielt utsatte mener vår informant at Sosial vaktjeneste ikke gjør en god nok jobb. Det påpekes at dette er svært krevende, at det ofte bare er den brede, generelle informasjonen man får ut, og at denne ikke treffer marginaliserte grupper (menn omtales av informanten som en marginalisert gruppe). Dette kom, ifølge vår informant, også frem i evalueringen av voldtektsmottakene. I forbindelse med evalueringen ble flere brukere intervjuet, disse sa at de ikke hadde mottatt informasjon eller visste at informasjonen/tilbudet gjaldt dem.

Vår informant mener at informasjonsmateriell må spisses på en bestemt måte for å nå menn spesielt. Med den innsatsen en gjør per dags dato er det ikke mulig å nå frem til voldsutsatte menn. Som eksempel vises det her til en informasjonskampanje rettet mot russeren (<http://www.pornoromantikk.no/>), som burde inneholdt spesifikk informasjon om at også gutter kan utsettes for seksuelle krenkelser.

6.4 Datamaterialet fra familievernkontorene

Datamaterialet fra familievernkontorene består av telefonintervjuer med lederne fra tre kontorer. Et av familievernkontorene delte intervjuet i to, slik at vi fikk snakket med både leder og en terapeut. Vi har også gjennomgått det registreringskjemaet som anvendes av alle familievernkontorene. Dette skjemaet er utgangspunktet for den nasjonale familievernstatistikken som Statistisk sentralbyrå (SSB) har ansvaret for. Den nasjonale familievernstatistikken har vært justert ved flere anledninger. Kontorene mener selv denne statistikken ikke er særlig god på voldsproblematikk, men påpeker at det må vurderes hvor detaljerte opplysninger som kan registreres om enkeltsaker.

6.4.1 Registreringsrutiner ved familievernkontorene

SSBs familievernstatistikk er basert på alle familievernkontorenes registreringer i et elektronisk skjema gjennom et helt år. Etter en gjennomgang av skjemaet og kontakt med SSB har vi måtte konkludere med at det gjennom familievernstatistikken ikke er mulig å få en oversikt over saker som omhandler vold mot menn i nære relasjoner.

I skjemaet registreres hva primærklienten oppgir som viktigste grunn for henvendelsen. Et av alternativene er hjelp i forhold til fysisk/psykisk vold. Primærklientens kjønn blir også registrert, men det fremkommer ikke om primærklienten er den som utsettes for vold eller den som utøver volden.

Utover føringen av det elektroniske skjemaet varierer registreringsrutinene noe fra kontor til kontor. Ved et av kontorene vi har snakket med er det terapeutene som tar i mot alle henvendelser, og innhenter opplysningene om den aktuelle saken gjennom inntakssamtalene. Alle henvendelsene registreres i et eget skjema. Saken vurderes så i et team og blir eventuelt tildelt en terapeut som igjen tar kontakt med den eller de som har henvendt seg. I alle saker registreres det fortløpende hva som har vært tematikken under selve samtalen. Det brukes imidlertid ikke mye tid på dette, og det varierer hvor mye som blir skrevet ned i journalen. Ofte kan journalene være preget av korte stikkordmessige notater.

6.4.2 Henvendelser fra menn

I 2007 ble det registrert 22 000 nye saker i familieverntjenesten, 1,7 prosent færre enn året før. I omkring halvparten av disse (48 prosent) var problemer i parforholdet viktigste grunn for henvendelsen (Statistisk sentralbyrå 2007). Av disse var det igjen 5,5 prosent av sakene hvor vold mellom voksne var hovedtema, og i litt under en tredjedel av disse sakene var det mannen som var registrert som primærklienten (Allertsen 2009). Som beskrevet ovenfor kan man ikke ut fra den nasjonale familievernstatistikken si noe sikkert om hvor mange av disse sakene som omhandlet vold mot menn i nære relasjoner, i og med at vi ikke vet om mannen var offer eller utøver av volden.

De familievernkontorene vi har vært i kontakt med oppgir at de har hatt saker med menn som har blitt slått regelmessig. De mener likevel den mest vanlige problematikken er psykiske overgrep i form av verbal trakassering. I noen tilfeller er det også slik at kvinnen dominerer parforholdet på en slik måte at det kan karakteriseres som et overgrep. Ofte kan det i disse sakene være store maktforskjeller i forholdet. Kvinnen drøfter ikke med mann/ektefelle om hvordan ting skal gjøres, men bestemmer bare hva den andre skal gjøre. Dette kan handle om hvordan man gjennomfører oppgaver i forhold til barna eller hvordan man organiserer fritid. Det kan også handle om at man setter seg selv over den andre, og at man bestemmer over den andres individuelle frihet.

Et av kontorene mener at menn har blitt mer åpne når de henvender seg. De snakker lettere om, og tar mer aktivt opp, egen livssituasjon, også i saker der de utsettes for vold eller andre typer krenkelser fra kvinnelig partner. Det som før var svært skambelagt, er i dag noe mindre skambelagt. Kontoret har over tid jobbet meget aktivt med problematikken, og har gjennom dette blitt et bevisst mottakssystem som også ser slike saker.

Et annet kontor har hatt spesiell oppmerksomhet knyttet til sinnemestring. Deres opplevelse er at det er like mange kvinner som menn som ringer angående sitt aggresjonsproblem. Det de også har observert er at mens de aggressive kvinnene er veldig bekymret for egne barn, men ikke sier noe om partneren, er mennene som kommer med tilsvarende problem bekymret både for partneren og barna. Et viktig moment er også at kvinnenes sinne ikke medfører samme grad av angst hos mennene som det mennenes sinne gjør hos kvinnene. Mennene bruker likevel mye energi på å være redd for barna som vokser opp under slike betingelser, og for hva omgivelsene skal si.

I noen tilfeller har kontorene erfaring med kvinner som bruker uforutsigbar vold mot sin partner. Denne volden, utløses gjerne av en avmaktssituasjon, på samme måte som menns vold. Kontorene mener også at svært mange av de som tar kontakt om eget sinne-, aggresjons- og voldsproblem selv har vært utsatt for vold som barn.

Et av kontorene vi har snakket med driver krisegrupper for mennesker befinner seg i dyp livskrise, og som normalt ville ha gått til familieterapi, men som ikke kommer inn på grunn av lange ventelister. I disse gruppene har også menn utsatt for vold i nære relasjoner vært representert.

Et av kontorene har drevet prosjektet *Adam hvor er du?* Bakgrunnen for prosjektet var at få menn henvendte seg til kontoret, og det oppsto en del forestillinger om hvorfor menn ikke tok kontakt. Prosjektet ønsket å få flere henvendelser fra menn, og også lære noe om hvordan de bedre kunne se og møte menn. Prosjektet valgte å oppsøke menn direkte. De tok blant annet kontakt med menn som hadde vært i familievernnet, og opprettet ulike mannsgrupper som blant annet tok opp menns forhold til vold, papparollen og likestilling. Prosjektet dro også selv ut der menn var. Barnehager, skoler, kommunen, fengsel og annet ble oppsøkt for å sette familien og menn på dagsorden. Formålet var ikke å møte de som var i trøbbel, men de som kan komme til å komme i trøbbel.

I etterkant av prosjektet opplever familievernkontoret at det har blitt vanligere at menn ringer, og at menn også oppsøker kontoret tidligere enn før. Kontoret har klart å utvide nedslagsfeltet og gjennom dette også komme i kontakt med menn. Selv om vold ikke var et konkret tema i prosjektperioden kom temaet opp. Et poeng som i følge vår informant ble tatt opp, var at det at volden bare knyttes til den synlige og fysiske aggresjonen gjør at mange menn ikke kjenner seg igjen. Mange av mennene nevnte at det også finnes en annen side av volden. En side som ikke er så lett å vise frem og som heller ikke er så synlig.

Familievernnet treffer få menn som har blitt utsatt for fysisk vold, men mange som opplever mye frustrasjon i hverdagen. ”I likestillingens navn ønskes han hjem som kvalifisert omsorgsarbeider, men ofte anerkjennes ikke det arbeidet han gjør. Hun sitter ofte med en definisjonsmakt om hvordan ulike saker i hjemmet skal foregå, han må tilpasse seg dette”. Mannen kommer inn på en arena som defineres av kvinner. Stadig opplever menn å bli kontrollert og tilsnakket fordi de ikke gjør det de skal, eller gjør det slik de skal. Dette kan skape mye frustrasjon og følelse av avmektighet. Begrepet psykisk vold er noe mange menn ikke vil kjenne seg igjen i, men om styrende, målrettet, kontrollerende, trakasserende og krenkende ord og handlinger inngår i dette begrepet, er det svært mange menn som opplever slike forhold i hjemmet.

6.4.3 Konsekvenser av vold i nære relasjoner

Mange av de voldsutsatte mennene familievernkontorene har vært i kontakt med ønsker å komme seg ut av parforholdet, fordi de har mistet troen på at det kan bli bedre. Andre ønsker å bearbeide relasjonen til ektefellen. Ofte handler det da om et ønske om å bedre kommunikasjonsmønstrene.

I følge familievernet er det svært sjeldent at menn anmelder saker der de har blitt utsatt for vold. Det nevnes en sak som gjaldt en mann med en kronisk alvorlig sykdom som ble slått av sin kone. Det beskrives i denne sammenheng at det virker som det er høyere terskel for en mann for å anmelde, enn det er for en kvinne. Dette handler i følge våre informanter om tradisjonelle oppfatninger om vold og kjønnsroller. ”Å gå til det skrittet å gå til politietaten fordi en kvinne har slått, er svært vanskelig for en mann. Terskelen er høy for en kvinne, men enda høyere for en mann”.

Våre informanter tegner et trusselbilde på flere nivåer når det gjelder mennene. Det handler om dem som person, om samliv og ekteskap og om barna. Mennene bruker mye energi på familien, men energien handler om bekymring. Mange menn går som fedre inn som en uuttalt buffer mellom mor og barn hvis mor også utsetter barna for vold. Frykten mennene har handler både om tap av partner, en eventuell skilsmisse og hvordan det skal gå med barna og samarbeidet om disse etter et eventuelt brudd. Mennene uttrykker at de er utrygge på hvordan partneren vil opptre etter brudd, og hvordan barna kommer til å få det dersom han ikke er der. Mange velger derfor å bli i parforholdet av hensynet til barna.

Enkelte menn trenger hjelp til å gjenvinne selvrespekten, de kan være redde for stemningen og intensiteten i ustabiliteten hos partner og hvordan denne vil kunne gå utover en samværløsning.

6.4.4 Hjelpetiltak og hjelpetilbud

Kontorene påpeker at det for de aller fleste menn vil være svært vanskelig å være åpne om at de blir slått eller trakassert. Dette er ikke nødvendigvis en konsekvens av volden, men av den rollen mannen forventes å ha i familien. Forventningen om at han skal kunne klare å stoppe slike situasjoner, og ikke å være ”underlagt” kvinnen, er sterk. Konsekvensen kan bli taushet og ubearbejdede traumer.

I telefonintervjuene spurte vi om kontorene drev med spesielt utadrettet virksomhet mot menn utsatt for vold. Flere av kontorene påpekte en økt bevisstgjøring i familievernet på denne type problematikk, og at dette har sammenheng med at oppdragsgivere og andre fagpersoner etter hvert har blitt mer opptatt av temaet. Det ble påpekt at familievernet skal være aktiv i forhold til å markere helheten i voldsproblematikken, og det ble vist til at dette er det også et trykk på fra andre faglige instanser og oppdragsgivere. I følge våre informanter ligger dette også nå i familieterapeutenes utdanningsløp, og det har med tiden blitt satt klarere fokus på menn. Et av tiltakene som har bidratt til dette er prosjektet *Adam hvor er du?* Dette er også et prosjekt som blir løftet frem av departementet.

Flere påpeker at man har startet å drøfte muligheten for å tilby noe eget for menn som utsettes for vold. ”Menn kunne ha trengt et gruppetilbud hvor mannsrollen og det å bli utsatt for vold

er tema”. Imidlertid har ikke noen av familievernkontorene ennå satt i gang noe prosjekt om dette.

Ved det ene kontoret vi har snakket med spørres det stort sett aktivt om vold når terapeuten får en henvendelse. Hvis dette blir bekreftet går saken til en fagdrøfting hos et av teamene på kontoret. Det understrekes at når det er vold inne i bilde blir saken drøftet godt i team før det tas en avgjørelse om hvem som skal ta saken videre. Et tema som kommer opp, er hvordan volden arter seg i den aktuelle saken.

Et av kontorene vi har snakket med bruker en ekstern konsulent for å drøfte voldssakene som kommer inn. Alle vurderinger omkring saken knyttes opp til en helhetsforståelse, der både utøver, hovedutsatt og eventuelle vitner ses i sammenheng. Kontoret det her er snakk om ønsker å fange opp alle sider av saken. I denne sammenheng kommer også voldsutsatte menn inn som en del av målgruppen. Det er avsatt gruppetid, det vil si at to psykologer driver to krisegrupper der menn utsatt for vold fra partner har deltatt. En viktig fremgangsmåte for å komme i kontakt med disse mennene er aktivt å spørre ved første samtale. Et av kontorene vi har snakket med er opptatt av å skape en kultur der også menn betraktes som potensielt voldsutsatt.

Et av de andre kontorene vi snakker med har et nært samarbeid med krisesenter, politi og barnevern. Det tverretatlige samarbeidet løftes frem som et viktig premiss og at dette også kan danne et godt utgangspunkt for å jobbe mer målrettet med menn. Videre påpekes det at familievernet kan sammenlignes med helsestasjonen som et av de viktigste lavterskeltilbudene, og at dette er viktig for å nå frem til menn.

6.5 Datamaterialet fra politiet - mobile voldsalarmer

Det er få undersøkelser som sier noe om hvor mange menn som henvender seg til politiet om vold i nære relasjoner. Data fra Justisdepartementets voldsmålinger kan imidlertid tyde på at de mannlige voldsutsatte er relativt tilbakeholdne med å kontakte politiet. I voldsmålingen ”En uke med vold i nære relasjoner” (Justis- og politidepartementet 2008), fant man at det var en relativt mindre andel av de mennene enn av kvinnene som hadde vært i kontakt med en eller annen instans i løpet av uken, som henvendte seg til politiet. Av totalt 230 henvendelser fra menn, var det kun 43 som var til politiet. Tilsvarende tall fant man også i voldsmålingen som ble gjennomført i 2005. Det er uklart hva som er grunnen til at et fåtall av mennene som rapporterte om vold i nære relasjoner henvender seg til politiet.

For å få en oversikt over politiets arbeid med vold mot menn i nære relasjoner, har vi valgt å se nærmere på politiets tildeling av mobile voldsalarmer til menn. Vårt materiale består i av statistikk fra Politiets data- og materielltjeneste (PDMT), samt muntlig informasjon fra Politidirektoratet (POD) og PDMT.

6.5.1 Registreringsrutiner i forbindelse med utdeling av mobile voldsalarmer

En mobil voldsalarm er et nødkommunikasjonsmiddel som fungerer som en enkel mobiltelefon. Systemet gir politiet geografiske opplysninger om hvor personen som har fått utdelt den mobile voldsalarmen befinner seg.

Mobil voldsalarm har som formål å beskytte personer utsatt for vold og overgrep mot gjentatte handlinger. Alarmen tildeles etter en totalvurdering foretatt av politiet, eventuelt i samråd med andre etater og tjenester. Det er utarbeidet en veileder til den volds- og trusselutsatte, slik at personer som får utdelt voldsalarmer skal være best mulig orientert om hvordan alarmenheten skal anvendes. Tilsvarende er det utviklet en veileder som politiet selv skal anvende for å kunne bistå den utsatte best mulig.

Det er POD ved PDMT som fører statistikk over utdeling av mobile voldsalarmer. Statistikken gir politiet oversikt over hvor mange enheter som utdeles og hvor disse befinner seg. Statistikken har klare begrensninger når det gjelder å si noe om hvem som får utdelt en mobil voldsalarm og hvorfor. Informasjon om bakgrunnen for utdeling av den enkelte alarmenhet finnes ved det enkelte politidistrikt. Å innhente slik informasjon har imidlertid ikke blitt prioritert i denne fasen av prosjektet. Vi kan med utgangspunkt i statistikken kun si noe om antallet menn som i løpet av de siste fire til fem år (de mobile voldsalarmene ble først lansert i 2004) har fått alarmer. Vi kan ikke si noe om hvilken relasjon personene som har blitt tildelt voldsalarm har til personene som truer dem. Hvor stor andel av de enhetene som er delt ut til menn gjelder vold i nære relasjoner, vet vi derfor ikke.

6.5.2 Henvendelser fra menn

Statistikken over utdeling av de mobile voldsalarmene har også andre begrensninger med hensyn til å gi et bilde på menns utsatthet for vold i nære relasjoner. Bak hver registrering i statistikken kan det ligge flere saker, det vil si at en enhet blir lånt ut til flere personer i løpet av året. I tillegg er det slik at et hvert tiltak revideres etter tre måneder, der det vurderes om tiltaket skal opprettholdes eller avsluttes. Dette innebærer at en enhet vil kunne bli brukt av en og samme person flere ganger uten at dette registreres.

Tabell 3. *Mobile voldsalarmer utdelt per år*

	Totalt	Menn	Andel av alle
2004	681	91	13,4 %
2005	1104	166	15,0 %
2006	1307	199	15,2 %
2007	1370	190	13,9 %
2008	1636	264	16,1 %
Totalt	6098	910	14,9 %

Det har vært en jevn økning av utdeling av mobile voldsalarmer siden ordningen ble innført i 2004. Økningen skyldes etter all sannsynlighet at ordningen har blitt mer kjent, også blant politidistriktene. Vi ser av totaltallene at 15 prosent av de som har fått tildelt mobile voldsalarmer er menn, og denne andelen har vært relativt konstant i hele perioden.

Ser vi på aldersfordelingen ved utdeling av mobile voldsalarmer til menn får vi følgende oversikt:

Tabell 4. Aldersfordeling for utdelte mobiltelefoner 2004 - 2008

	Antall utdelte enheter fordelt på alder (N=)					
	> 19	> 29	> 39	> 49	> 59	Over 60
2004	4	26	29	17	9	6
2005	18	38	48	25	26	11
2006	26	54	56	32	21	10
2007	29	43	43	32	25	18
2008	32	66	74	42	31	19
Totalt	109	227	250	148	112	64

Som vi ser av oversikten, finner vi en klar topp for utdeling av voldsalarmer til menn mellom 20 og 40 år. Dette stemmer overens med det vi vet om menns voldsutsatthet generelt. Med utgangspunkt i anmeldelser til politiet, er risikoen for å bli utsatt for voldskriminalitet klart høyest i løpet av de første årene etter myndighetsalder (SSB 2006). Også i levekårsundersøkelsene i perioden 1983-2001, finner man at forskjeller i alder ser ut til å bety mer for utsatthet enn forskjeller i kjønn. Det er det de unge, spesielt av mennene, som er mest utsatt (Stene 2003).

PDMT og direktoratet opplyser at det er vanskelig å få potensielle brukere til å søke politiet om å bli beskyttet ved hjelp av voldsalarm. Dette innebærer at langt flere enn de som de siste årene har blitt registrert med et slikt tiltak, i følge PDMT kunne ha søkt om å få voldsalarm. Hvor store mørketall det er snakk om når det gjelder menn, er vanskelig å spore opp. Politiet tror at det kan være forholdsvis stort på grunn av kulturelle forhold, så som ideer knyttet til hvem som trenger slik beskyttelse. Det kan også være snakk om en viss diskriminering av menn i saker som omhandler vold i nære relasjoner.

Det er Oslo politidistrikt som har delt ut flest alarmer til menn i løpet av perioden. Det føres ulik praksis i de ulike distriktene når det gjelder utdeling av voldsalarmer, til tross for at alle distrikter er informert og lært opp i ordningen. Direktoratet mener dette muligens kan skyldes at distriktene i ulik grad har hatt fokus rettet mot vold i nære relasjoner. Eksempelvis har Agder politidistrikt over flere år arbeidet svært aktivt for å øke fokus på familievold og vold i nære relasjoner. At Agder i løpet av perioden har delt ut et forholdsvis stort antall voldsalarmer sammenlignet med andre distrikter på samme størrelse, kan ha noe med dette å gjøre.

6.5.3 Konsekvenser av vold i nære relasjoner

Veilederen fra politiet til brukere av mobile voldsalarmer har tittelen ”Mobil voldsalarm – en friere hverdag”. Tittelen kan tolkes som et forsøk på å gi utsatte for vold et håp om å slippe å engste seg for nye voldsepisoder. Redsel er ikke en uvanlig følelse som beskrives av menn utsatt for vold fra partner (Follingstad et al. 1991, Morse 1995, Stets og Straus 1990). I og med at registeret over mobile voldsalarmer er et rent administrativt program som ikke har til formål å gi informasjon om forholdene rundt opprettelsen av tiltaket, kan vi ikke direkte beskrive hva slags typer konsekvenser menn som ber om og/eller blir informert om dette tiltaket opplever at volden har hatt for dem. Det eneste vi kan anta, med utgangspunkt i at tiltaket er ment å beskytte mot nye typer hendelser, er at mennene som ber om slik beskyttelse

har opplevd tidligere episoder av vold, og at disse episodene har skremt dem såpass at de har søkt om beskyttelse.

6.5.4 Hjelpetiltak og hjelpetilbud

Politiets arbeid når det gjelder vold i nære relasjoner har primært vært rettet mot å forebygge den volden som kvinner blir utsatt for i nære relasjoner. Mange av tiltakene som iverksettes av politi vil likevel kunne virke uavhengig av kjønn.

En mer spesifisert statistikk over utdeling av alarmer, som også inneholder informasjon om relasjon til utøver, voldstyper personen har vært utsatt for, samarbeid med andre hjelpeinstanser etc. ville vært ønskelig dersom registeret skulle fungere som mer enn et rent administrativt verktøy. Registeret ville da kunne bidra til mer presis kunnskap om slike saker, både internt i politiet og til instanser utenfor politiet.

6.6 Datamaterialet fra Rådgivningskontorene for kriminalitetsofre

Også Rådgivningskontorene for kriminalitetsofre (RKK) ble kontaktet per e-post. Av totalt 14 kontorer svarte ti kontorer på henvendelsen. Av disse var det seks kontorer som hadde erfaringer med saker som omhandlet vold mot menn i nære relasjoner. Vi har snakket med fem av disse kontorene.

Rådgivningskontorene for kriminalitetsofre har i samarbeid med Kontoret for voldsoffererstatning ansvaret for Støttetelefonene. Telefonvaktene som jobber i Støttetelefonene er de samme som arbeider ved RKKene. Flere av dem vi har intervjuet påpeker at det foreløpig er få henvendelser som kommer inn til Støttetelefonen.

Enkelte av sakene som beskrives i dette avsnittet er registrert ved Støttetelefonen. Disse samtaler er anonyme. Dersom telefonvakten finner det nødvendig, blir personen som tar kontakt med Støttetelefonen henvist videre til RKK eller andre hjelpeinstanser.

6.6.1 Registreringsrutiner ved RKK

Alle henvendelser som kommer inn til RKKene blir registrert i samme type skjema. I tillegg til dette føres det journaler for at det enkelte kontor skal kunne holde kontroll med hvilke saker de til en hver tid arbeider med. Journalene kan også brukes til å gå tilbake i historien hvis en klient tar kontakt ved senere anledninger.

Flere av informantene påpeker at skjemaet som anvendes har vært under stadig utvikling, og at det fortsatt er deler av skjemaet som kunne vært bedre. I skjemaet registreres relasjon til den som har utført den straffbare handlingen, hvordan brukeren fant frem til RKK, hva brukeren diskuterer med RKK, og hva slags type bistand som tilbys brukeren. I tillegg til dette blir det registrert personlige opplysninger om brukeren, det vil si kjønn, alder og hvorvidt personen er minoritetsspråklig eller ikke. Alle henvendelser blir registrert med et saksnummer. Der det også føres journal, blir journalen påført det samme saksnummer.

En av informantene påpeker at det aktuelle rådgivningskontoret ikke alltid er så flinkt til å registrere opplysninger om brukeren. Ofte handler dette om at opplysninger om brukeren

kommer inn underveis i prosessen, og at det sjeldent er slik at man går tilbake og registrerer disse opplysningene i registreringsskjemaet. Derimot føres de inn i journalen og anvendes i samtaler med brukeren.

6.6.2 Henvendelser fra menn

Et av kontorene vi har intervjuet sier at de med sikkerhet kan huske en sak der en mann har vært utsatt for vold fra sin ektefelle/samboer. Mannen ble utsatt for trusler med kniv og kvinnen greide også ved flere anledninger å brette armen til mannen. Videre forteller vår informant: ”Jeg husker dessverre ikke om mannen søkte staten om erstatning. Jeg tror ikke det, for han var så livende redd for henne. Det viktigste for ham var å få en samtalepartner han kunne betro seg til. Han hadde dessverre problemer med å komme seg vekk fra forholdet fordi, som han sa: ”Jeg elsker henne jo”. Hva han elsket ved denne kvinnen ønsket han ikke komme nærmere inn på, men kjærlighet har jeg vanskelig for å forestille meg da redselen lyste lang vei. Han var rimelig oppegående, men samtidig var han ikke det. Prøvde å forklare ham at han ikke måtte finne seg i det. Han lot seg banke”. Skadene på mannen i denne saken var også fysiske. ”Hun knakk armen eller beinet på ham ved å hoppe på ham da han lå nede. Han var i et avhengighetsforhold til henne som gjorde at han ikke klarte å bryte. Han fortsatte å håpe på forbedring”. Utover dette ene tilfellet kan ikke vår informant fra dette kontoret erindre noen tilfeller der menn har vært utsatt for vold i nære relasjoner.

Vi fikk informasjon om ytterligere to saker i våre intervjuer med RKKene. Også disse sakene omhandlet fysisk vold fra partner. I det ene tilfellet var hun fysisk voldelig og han vurderte å bryte ut av ekteskapet. Mannen følte sterk skam ved ikke å takle volden fra sin kone. Han ble utsatt for gjentatt vold og trusler, han virket sliten, og kunne fortelle at han ikke snakket med noen om det han opplevde.

I den andre saken hadde RKKen fått en telefon fra en dame som ringte på vegne av en familie. I denne saken var kona i familien både fysisk og psykisk voldelig mot sin mann.

Utover disse enkeltsakene påpeker RKKene at de tar i mot saker som ligger innenfor den jobben de skal gjøre, at de sjelden avviser noen, men lar de som ringer snakke til de er ”ferdige”. Flere av informantene påpeker at menn ofte vil ha vanskeligheter med å fortelle om at de ikke takler å håndtere sin ektefelle. ”Ofte blir løsningen for de fleste menn at de tar sin hatt og går”.

6.6.3 Konsekvenser av vold i nære relasjoner

I de nevnte sakene hadde volden både fysiske og psykiske konsekvenser. I det ene tilfellet der kona brakk mannens arm, var det åpenbare fysiske skader. I følge informanten var det likevel ikke kun fysiske konsekvenser som ble observert. ”Et slag hadde gjort at han havnet på gulvet, hun tok dermed sats og hoppet på armen hans. Han var ingen pingle heller. Hvis han bare hadde villet kunne han nok ha satt henne ut av spill, men han var kuet”. Mannen som her nevnes, var i følge vår informant svært flau over det som foregikk. Han hadde behov for en å støtte seg til, men foretok seg ingenting i forhold til kona.” Han var flau over at han ble behandlet på en slik måte og at han fortsatt bodde sammen med en person som behandlet han slik. Han var også flau over at han ikke selv foretok seg noe og gjorde noe med det”.

Når det gjelder den andre mannen som nevnes av RKKene, beskrives også han som en oppegående mann, men der volden åpenbart gikk ut over hans arbeidskapasitet. Hans fokus kretset omkring barnet og hva som eventuelt ville skje dersom de gikk fra hverandre. RKKen som hadde saken var opptatt av at mannen fikk dokumentert skadene på seg selv, slik at dette ikke ved en eventuell sak om omsorgsfordeling skulle bli oversett.

6.6.4 Hjelpebehov og hjelpetilbud

Mennene de overnevnte sakene trengte i følge våre informanter omfattende hjelp og støtte. Kontorene gir råd om hvilke deler av hjelpeapparatet mennene bør ta kontakt med. Fastlege, psykolog og familievern er ofte de alternativer som kommer opp i slike saker.

En av informantene mener å ha observert i enkelte saker at menn ønsker videre kontakt med RKKen fremfor å snakke med en terapeut. RKKene skriver ofte søknader om voldsoffererstatning for klienten og hjelper til med å hente inn dokumentasjon av hendelsesforløp og skader. Denne dokumentasjonen er avgjørende for om klienten får erstatning eller ikke. I de fleste tilfellers forlanges en politianmeldelse.

Flere av informantene påpeker at samarbeid med politiet er svært viktig for RKKene. Over 80 prosent av sakene som kommer til RKKene kommer fra politiet. ”Enkelte mener at vi kan skremme brukerne våre hvis vi nevner politiet eller er lokalisert med dem”. Selv om kontorene nå ikke lenger administreres av politiet er samarbeidet fortsatt av vesentlig betydning for hvor god hjelp de kan yte til klienter og brukere. Også andre instanser påpekes som viktige samarbeidspartnere.

Ingen av de RKKene vi har snakket med har noen informasjonstiltak rettet spesielt mot menn. Gjennom bruk av lokale medier, mener våre informanter at ”folk vet at de finnes”. ”Vi er markedsført nok, ikke direkte, men når folk trenger oss vet de også hvor de kan finne oss.” Det påpekes også at politiet er flinke til å formidle kontaktinformasjon til de som har opplevd noe kriminelt.

At menn skammer seg for å stå frem trekkes frem av flere av informantene. ”Det at man som menn ikke er i stand til å takle situasjonen i eget forhold er skamfullt. Vi mannfolk har ikke så lett for å skravle om personlige ting. Derfor hjelper vi dem med konkrete ting så som å innhente dokumentasjon, ta kontakt med eventuelle psykologer eller fastlege. Vår oppgave er å fjerne den tunge ”ryggsekken” de har fått og bistå ved å være problemløserer”.

6.7 Datamaterialet fra Konfliktrådene

Av de totalt fire regionskontorene for konfliktrådene som finnes, responderte tre på vår e-post med forespørsel om de hadde saker om vold mot menn i nære relasjoner. Det ble så gjort telefonintervjuer med de tre kontorene.

I intervjuene ble det klargjort at sakene NKVTS kunne få tilgang til måtte komme fra saksbehandlerne og det de eventuelt husket av slike saker. Årsaken var at det ikke er mulig å gå tilbake i registrene og søke på nære relasjoner og på kombinasjonen vold og mannlig ”klager”.

6.7.1 Registreringsrutiner ved Konfliktrådene

Alle konfliktrådene benytter samme type skjemaer. Vold inngår som en egen kategori i skjemaet. I tillegg oppgis annen informasjon om saken, blant annet når hendelsen fant sted og om saken er oversendt fra politiet eller ikke.

I følge konfliktrådene er det ikke alltid at volden kommer frem i første fase i behandlingen av saken. Noen ganger kommer den først frem under selve meglingen. Det nevnes to eksempler på slike saker. Den ene var registrert som en familietvist, og først under megling kom det frem at kvinnen brukte vold mot barna. I den andre saken utøvde begge parter vold mot hverandre, men den var registrert som en sak som omhandlet økonomi.

Konfliktrådenes statistikkssystem kan gjøre det vanskelig å få øye på saker som omhandler vold i nære relasjoner. To av rådene ønsker seg derfor en mer detaljert statistikk, og påpeker at de grove kategoriene som i dag anvendes gir lite informasjon. Det blir ikke skrevet mye om hver enkelt sak. Eksempelvis skrives det overskrifter i hver sak, og det er da siktelsen som står oppført som overskrift. Det skrives ikke journal, men det skrives en slags rapport i etterkant av møtet/møtene. Blant annet blir det skrevet en avtale mellom partene i saken. Dette utgjør i store trekk dokumentasjonen av det som har skjedd. Denne avtalen er partenes eiendom. Dersom man ønsker mer inngående informasjon om enkeltsaker, er det saksbehandlere eller meglere som sitter på slik informasjon.

6.7.2 Henvendelser fra menn

Også konfliktrådene har hatt enkelte saker som omhandler vold mot menn i nære relasjoner til behandling. I ett av tilfellene var utgangspunktet for saken at naboer hadde hørt husbråk og tok kontakt med politiet. I tillegg var saken meldt inn av et vennepar av paret. Partene betegnet saken som bagatellmessig, men politiet iverksatte likevel etterforskning. Politiet fant saken så alvorlig at de anmeldte utøver, det vil si kvinnen. Alvorlighetsgraden ble vurdert ut fra skaden hun hadde påført han. Han ønsket ikke å anmelde saken, og det ble derfor reist offentlig påtale.

Politiet mente at det beste for partene ville være å bringe saken inn for konfliktrådet. Konfliktrådet ble kontaktet, og tok også selv kontakt med partene. I et såkalt formøte ble saken igjen bagatellisert, og begge parter understreket at det fungerte fint i hjemmet. Konfliktrådet må imidlertid følge opp slike saker, og tok opp med paret om det var mulig å gjøre visse endringer i parforholdet. Mannen var i fullt arbeid, men virket fysisk og intellektuelt underlegen. Samtidig var det tydelig at han følte at det de sto i var veldig skambelagt.

I dette og andre tilfeller, er det mulig å velge vekk megling ved konfliktrådet. Saken blir da tilbakeført til politiet. I følge våre informanter har politiet en sentral rolle i det å anbefale å ta i mot hjelp fra konfliktrådet.

En annen sak som nevnes er et tilfelle der han hadde gått ut av forholdet på grunn av vold. Saken kom til konfliktrådet som en sak som omhandlet økonomi. Klager, som i dette tilfelle var kvinnen i forholdet, brukte mye tid på å fortelle sin historie. Det var politiet som hadde formidlet kontakten, fordi de mente at hun ikke hadde grunnlag for noen straffesak mot sin

eksmann. Under fremleggingen av saken var han både stille og behersket, men på et tidspunkt ønsket han å snakke med en av meglerne. Det kom da frem at han hadde vært utsatt for vold og at dette var bakgrunn for selve bruddet. Ut i fra hennes oppførsel i meglingsmøtet konkluderte også meglerne med at hun hadde vært voldelig mot mannen.

Også andre saker nevnes av konfliktrådene. Samtlige av disse hadde blitt oversendt fra politiet. I et av tilfellene var mannen som var utsatt mye psykisk plaget. Det ble skrevet anmeldelse, det ble reist offentlig påtale, og saken ble overført til konfliktrådet. Volden ble utøvet i forbindelse med konflikter om samvær mellom far og datter.

I en annen sak ble en mann som satt i rullestol utsatt for mishandling av sin kone. Han ønsket ikke å anmelde henne, og saken kom til konfliktrådet via politiet og familievernnet. Også saker som er henlagt av politiet kommer til konfliktrådet. I et av disse tilfellene hadde han anmeldt henne for trakassering, drapstrusler og fysisk vold. Dette pågikk både når barna var til stede og når de var alene. I følge vår informant virket hun veldig fornuftig i formøtene, men hun ”tippet” i et dialogmøte”. Det ble fremsatt trusler og kvinnen ble oppfattet som svært truende av meglerne.

6.7.3 Konsekvenser av vold i nære relasjoner

Konfliktrådene påpeker at det er utilfredsstillende at det ikke eksisterer et apparat rundt parene i ettertid. Ofte sender man dem tilbake ”til seg selv”. Avtalene som blir underskrevet i forbindelse med slike saker består i en enighet mellom partene om å finne andre løsninger på konfliktsituasjonen som har oppstått. Konfliktrådene har imidlertid lite eller ingen kontroll over hvorvidt avtalene blir overholdt. Det etterlyses i denne sammenheng tilbud som kan følge opp når partene kommer hjem. I tillegg påpekes det at voldssakene er så komplekse at det skal mer til enn bare et tilbud fra konfliktrådene. Et stort ønske fra konfliktrådenes side er at andre instanser fra hjelpeapparatet blir involvert og følger opp i de sakene der det er behov for det. ”Konfliktrådene er kun en begynnelse på en prosess, etter vår innsats må andre komme inn å sørge for at alt går slik det er avtalt”. Tett oppfølging og nettverk nevnes som viktige momenter for å sørge for at partene overholder avtaler.

Hvor mange voldssaker som kommer inn til konfliktrådet avhenger i stor grad av hvordan politiet arbeider med slike saker. Riksadvokatens rundskriv beskriver hvilke saker som kan sendes til konfliktrådet, men det er likevel stor forskjell mellom politidistriktene. Dette handler, i følge våre informanter, om hvorvidt de ulike distriktene har tro på om meglings i voldssaker vil fungere eller ikke. De aller fleste voldssaker som blir henvist til konfliktrådet er saker som omhandler legemsfornærmelse, mens ikke så mange omhandler legemsbeskadigelse.

6.7.4 Hjelpetiltak og hjelpetilbud

Mannsrollen trekkes frem som en forklaring på hvordan saker med mannlig ”offer” blir håndtert av systemet. Det påpekes at også kvinner føler skam, men at menn som utsettes for vold er enda mer opptatt av dette. Utover dette uttrykker ikke menn noen klare hjelpebehov overfor konfliktrådene.

Konfliktrådernes tilbud markedsføres blant annet gjennom orienteringsmøter til krisesentrene. Det er imidlertid ikke igangsatt spesielle tiltak rettet mot menn. Et poeng i denne forbindelse er at man også selv, uavhengig av politiets rolle i saken, kan melde inn saker til konfliktrådet. Det er ofte hjelpeapparatet for øvrig som opplyser folk om dette. Det er i følge våre informanter omlag 10 prosent av sakene som kommer direkte fra privatpersoner.

Ett av konfliktrådene ser behovet for å markedsføre tilbudet mer generelt overfor befolkningen som helhet, via for eksempel aviser og artikler. Mennene som potensielt vil kunne bruke konfliktrådene vil i følge våre informanter kunne ha en større "sperr" for å ta kontakt. Da er det opp til hjelpeapparatet å se hva som er innholdet i saken. Det påpekes samtidig at konfliktrådene selv stadig blir mer oppmerksomme på vold i nære relasjoner, og at organisasjonen er veldig opptatt av problematikken.

Enkelte som har vært i kontakt med andre deler av hjelpeapparatet tar også kontakt med konfliktrådet og ønsker hjelp fra "legfolk". I konfliktrådet er det ikke psykologer eller andre fagpersoner som meglere. Dette mener en av våre informanter kan være av betydning for en mann. "Han trenger kanskje mer en han kan identifisere seg med, i møte med konfliktrådet møter han en "vanlig borger". Mange menn ofte kan også oppleve hjelpeapparatet som svært kvinnedominert. Konfliktrådet er ikke et tilbud som rettes spesielt mot det ene kjønn. De tilbyr alltid to meglere i alle familiesaker, voldssaker og mobbesaker, og som regel er meglerne en av hvert kjønn.

Meglerne er i følge en informant opptatt å få partene inn i en situasjon der de kan se hverandres smerte, og på bakgrunn av dette komme til enighet om hvordan man skal være mot hverandre. Det er "empowerment" av partene som forfektes. Meglerens rolle er å få partene til å ta sin egen sak på alvorlig, og ikke å løse selve saken for dem. Partene må selv gjøre en stor innsats for å komme til enighet. Konfliktrådene tilbyr altså ikke hjelp i tradisjonell forstand, men utgjør et møtepunkt der partene får mulighet til å snakke sammen.

6.8 Datamaterialet fra Kontoret for voldsoffererstatning

De anonymiserte registreringsskjemaene som ble gjennomgått ved Kontoret for voldsoffererstatning (KFV) var fra årene; 2004, 2005, 2006, 2007 og 2008. Saker som er plukket ut er først sortert med utgangspunkt i kjønn, der skadelidt skulle være mann, og så ut fra relasjonen mellom skadelidt og skadevolder (ektefelle, samboer, kjæreste (nåværende eller tidligere), kamerat, venn, nabo, kollega eller annen familie, så som far, stefar, mor, stemor, søsken, tanter, onkler etc.).

Saker som er hentet ut fra KFV er spesielle på den måten at det i mange av sakene foreligger omfattende dokumentasjon både av voldshendelsen (med bilder av den skadelidte og bevismateriale, kopier av politianmeldelser og domsdokumenter), av konsekvensene av volden (med legeerklæringer, kvitteringer på tannlegebesøk etc.) og derigjennom synliggjøring av hjelpebehov. Politianmeldelse er normalt en forutsetning for at erstatningssøknaden skal bli behandlet. Det foreligger derfor stort sett en anmeldelse av forholdet, og dersom saken er påtalebegjært og dom falt, også kopi av domsavsigelsen.

Det kan stilles spørsmål om i hvilken grad de sakene som finnes ved KFV er representative for alle saker der menn er ofre for vold i nære relasjoner. Det er godt mulig at sakene vi har

fått tilgang til ved KFV kan betegnes som ”toppen av isfjellet” når det gjelder denne typen voldssaker. Det kreves en del ressurser fra den enkelte voldsutsatte for å få fulgt opp egen sak, i tillegg kreves det informasjon om at det er mulig å søke denne formen for erstatning. Mange får hjelp til dette via Rådgivningstelefonene for kriminalitetsofre (RKK) og også via Støttetelefonen som gjerne henviser videre til RKKene. I tillegg har KFV selv en viktig rolle i å fremskaffe de nødvendige saksdokumenter. Informasjon om ordningen er derfor ekstremt viktig for at det skal være et tilbud som når frem til de dette er relevant for.

Hvor mange opplysninger som er registrert i hver enkelt sak varierer. I noen saker er det svært fyldig og omfattende dokumentasjon av hendelsesforløp, erklæringer fra ulike hjelpeinstanser, domsavsigelser, politidokumenter, attester fra leger, tannleger, psykologer etc. I andre saker er det kun nødvendigste, det vil si anmeldelse og søknad til KFV om voldsoffererstatning.

6.8.1 Registreringsrutiner ved Kontoret for voldsoffererstatning

Søknadene som kommer inn til KFV registreres i en egen database. I tillegg blir det opprettet fysiske saksmapper for hver enkelt sak. Når sakene er registrert blir de fordelt etter tilfældighetsprinsippet mellom saksbehandlerne ved kontoret. Dersom det foreligger dom i en sak, vil den alltid bli forelagt en saksbehandler med juridisk kompetanse. Saksbehandlere går igjennom saken og fatter et vedtak på bakgrunn av de opplysninger som foreligger.

Dersom det er mangler ved bevismaterialet eller annet, vil saksbehandler ta kontakt med søkeren gjelder. Ofte tar også søkeren kontakt med KFV. Når det er gjort vedtak i saken legges nødvendige opplysninger inn i et registreringsskjema. Det er disse skjemaene som utgjør grunnlaget for den statistikken som føres av KFV².

Alle opplysninger som kommer inn i løpet av behandlingsperioden blir lagt inn i mappen tilhørende den enkelte sak. Dersom søker ringer, eller dersom saksbehandler gjennom andre instanser får ny informasjon om saken, blir også dette arkivert i saksmappen. Alle opplysninger som er relevante for saken blir altså journalført.

I tillegg til at saksbehandler gjennomgår og gjør vedtak i saken, vil også en rådgiver ved KFV gjennomgå saken før den ansees som ferdig behandlet. Dersom saken vurderes som ferdig behandlet blir søker tilskrevet om avgjørelsen. Avgjørelsen kan ankes dersom søker ikke godtar vedtaket. Anken behandles først av KFV, enten ved direktør eller av annen saksbehandler som ikke har kjennskap til den konkrete saken fra før. Dersom KFV ikke finner å kunne endre tidligere vedtak, går anken videre til Erstatningsnemnda for voldsofre som er ankeinstans og som fatter et endelig vedtak.

6.8.2 Om materialet generelt

Kontoret for voldsoffererstatnings årsstatistikk viser at kontoret fikk inn 789 erstatningskrav fra menn i 2004, 1170 i 2005 og 1578 i 2007. Statistikk for 2006 er ikke tilgjengelig, og for 2008 finnes kun halvårsstatistikk. Denne viser at 686 menn har søkt om erstatning første

² Det er også disse registreringsskjemaene NKVTS har fått tilgang til og gjennomgått, før KVE har foretatt utplukkingen av saker.

halvår av 2008. Det generelle bildet er at det registreres noe færre søknader fra menn enn fra kvinner.

Vi tror at vår gjennomgang av registreringsskjemaene fra år 2004-2008, som gjaldt samtlige registrerte saker ved KfV i denne tidsperioden, har gitt et forholdsvis dekkende bilde av hvem det er som søker voldsoffererstatning. Vi vil i det følgende først si noe generelt om de saker vi har sett gjennom (det vil si registreringsskjemaene) og videre gå inn i de saker som mer spesifikt omhandler de problemstillinger vi har vært opptatt av i prosjektet.

I vår gjennomgang av registreringsskjemaene fant vi et stort antall saker som omhandlet legemskrenkelser eller drap mot menn fra andre menn. Temaet er etter det vi kjenner til lite utforsket, men samtidig vet vi, slik vi har beskrevet i kunnskapsstatusen, at dette er den formen for vold menn er mest utsatt for. Vi kan ikke si noe om grovheten i volden ut i fra registreringsskjemaene. Det vi derimot kan si noe om er relasjonen mellom offer og utøver.

Vårt klare inntrykk av de sakene som er gjennomgått er at det er en overvekt av saker der volden også mellom menn gjelder vold fra bekjente. I vårt utvalg av saker har vi ikke inkludert de sakene som gjaldt vold fra fjern bekjent, men inkludert de saker som gjaldt vold fra det vi har definert som nær bekjent, så som kamerat, annen familie, kollegaer, naboer og venner man er på fest med samt klassekamerater/medelever.

Det generelle bildet er også at det stort sett er menn som er skadevoldere og det er forholdsvis få saker der det er kvinner som er skadevoldere. Om årsaken til dette er at kvinner reelt sett sjelden er skadevoldere, eller om det skyldes at saker der kvinner er skadevolder sjeldent eller aldri anmeldes til politiet, eller sjeldent medfører så store skade at de følges opp med søknader om erstatning, vet vi ikke.

Gjennomgang av registreringsskjemaene fra KfV tyder også på at den episodiske partnervolden i liten grad er representert i materialet. Vi finner også få saker som omhandler grov vold mot menn fra partner (begge kjønn).

6.8.4 Henvendelser fra menn utsatt for vold i nære relasjoner

I det følgende vil vi beskrive de saker KVE har plukket ut for oss, og som vi har fått samtykke til å gå inn i.

I alt har vi fått tilgang til 20 saker. Ser vi på hvem de 20 mennene utsettes for vold fra får vi følgende bilde:

Tabell 5. *Utøvers kjønn og relasjon til utsatte*

Relasjon til utøver	Utøvers kjønn	
	Mann	Kvinne
partner/ekspartner		4
familie/slekt	5	
venner/kolleger/nabo	10	1
total	15	5

Den vanligste relasjonen er i form av venner, naboer og kolleger, dette utgjør over halvparten av tilfellene. I samtlige tilfeller, bortsett fra ett, er her utøveren en mann. Familie og slektninger, enten til offeret selv eller til partner eller tidligere partner, var utøver i fem av tilfellene, her var samtlige menn. To av utøverne var nåværende partnere (da volden skjedde), to tidligere partnere, disse var alle kvinner. I enkelte saker er det flere skadevoldere, dette gjelder særlig venn/kamerat relasjoner.

I samtlige saker, bortsett fra to, er både skadelidte og skadevolder av norsk opprinnelse. I den ene saken der dette ikke er tilfelle er det skadevolder som er av utenlandsk opprinnelse, i den andre er det den skadelidte.

Bare i seks av sakene får vi opplysninger om den skadelidtes sosioøkonomiske situasjon og andre sosiale bakgrunnsfaktorer. Fem av de seks skadelidte kan betegnes som økonomisk vanskeligstilte og med svak tilknytning til arbeidslivet. I tillegg er rus eller beruselse en del av bildet i disse fem sakene. Om dette også gjelder de øvrige sakene vet vi ikke.

Inntrykket av sakene er at voldshendelsene stort sett er enkeltstående episoder. Det er kun tre av de i alt 20 sakene som omhandler vold som har pågått over tid, en av dem omfatter frihetsberøvelse i eget hjem over en lengre periode. Om det har vært tilfeller av vold før den eller de hendelser som har ført til at en søker erstatning, kommer ikke frem av sakspapirene. Om de skadelidte har vært involvert i andre voldsepisoder tidligere, har vi derfor ingen informasjon om.

I og med at alle personidentifiserbare data (inkludert fødselsnummer og fødselsdato) er strøket fra sakspapirene har vi ikke mulighet til å si noe om mennenes alder.

6.8.4.1 Om volden

Sakene som beskrives i saksdokumentene dreier seg om relativt grov vold. To av sakene er grove i den forstand at volden har blitt påført de skadelidte over tid. I den ene av disse sakene er det registrert fem hendelser av fysisk vold fra kvinnelig ektefelle mot mann; spyttet i ansiktet gjentatte ganger, sparket i låret, gjentatte slag med lysestake (mot blant annet arm/håndledd og bryst), gjentatt kloring i ansiktet, sparket i skrittet, slag i ansiktet, spark i hofte, hodet slått gjentatte ganger mot gulvet, spark i siden og slag i ansiktet. I denne konkrete saken har voldshendelsene vært spredt over en periode på et halvt år. I tillegg til den fysiske volden beskrives også psykisk vold; verbal nedverdiggelse, snakket til "som til et barn", beskyldt for å være homofil, skreket til og gjentatte drapstrusler. I tillegg til dette har det også vært gjentatte tilfeller av materiell vold mot denne mannen.

Også i de sakene som omhandler enkelthendelser er volden relativt grov. Eksempler på voldelige hendelser i disse sakene er; knivstikk i brystet, slått og skallet i ansiktet, angrepet med balltre og knokk (påsett hånd) mot hode, rygg og ben, slått i ansiktet med knyttet neve, sparket gjentatte ganger i hodet, slått i hodet med en biljardkule, slått i hode og kropp med en jernstang og tilsvarende med en vedkubbe.

De aller fleste tilfellene av vold har skjedd i mennenes eget hjem. De har enten blitt oppsøkt av tidligere kone/samboer, venner/kamerater, bekjente eller naboer, eller blitt angrepet av partner eller samboer innenfor husets fire vegger. Mye av volden er "plutselig". Det vil si at

den eksempelvis skjer i det mennene åpner utgangsdøren for de personene som ønsker å komme inn, i enkelte tilfeller er det en rolig opptakt til hendelsen, med prat og diskusjoner, men som ender opp i selve voldshendelsen.

I gjennomgang av dokumentasjon fra politiet (anmeldelser, vitneutsagn) og av domspapirene er det lite som tyder på at mennene selv har ytt noen motstand mot den volden de har blitt utsatt for. Det virker tvert i mot som om de første slagene har vært så lammende at de ikke har kunnet beskytte seg mot flere slag. Vi får i svært liten grad inntrykk av at det handler om gjensidig slåssing, det virker mer som om vedkommende overrumples og som en følge av dette er forsvarsløs mens volden skjer.

6.8.4.2 Om konsekvenser

De umiddelbare konsekvensene dreier seg i all hovedsak om fysiske skader som krever akutt behandling og oppfølging. Eksempler på slike skader er; mistet begge fortenner i øvre kjeve, tann utslått, blåmerker, kloremerker, neseblod, brudd i begge kinnbein og nesebein, delt arterie, stort blodtap, hull på skinnlegg, skadet venstre lunge, kutt over øye, skade på innsiden av munn, hjernerystelse, akutte korsryggsmerter, kutt i panne og mistet bevissthet.

Det er vårt inntrykk at det særlig er ofrenes hoder og ansikter som rammes. De aller fleste av sakene beskriver slag, spark eller annet mot hode. I flere av sakene finner vi billedokumentasjon på skadene. Disse viser svært forslåtte og grovt mishandlede menn.

De fysiske skadene er altså omfattende i de 20 sakene, og har i de aller fleste tilfeller langvarige konsekvenser for den det gjelder, med skader som trenger mye oppfølging og behandling over tid. En mann har blitt blind som en følge av volden han har blitt utsatt for, flere har så omfattende tannskader at de bruker svært mye tid på å få dette reparert. En person er påført livsvarige tannskader, og må følges opp med behandling resten av livet.

Ser vi på hva slags konsekvenser som over tid viser seg, og som dokumenteres i sakspapirene, dreier dette seg, i tillegg til de varige fysiske skadene, om psykiske problemer; redsel, nervøsitet, angst og søvnvansker, PTSD-symptomer, depresjoner, alvorlig depressive episoder, dystymi (nedstemthet over minimum 2 år), panikk lidelse med agorafobi, dårlig hukommelse, panikkangst, forfølgelsesvanvidd, suicidal forsøk, overfølsomhet og redsel/angst for å dø.

Dokumentasjonen viser også at flertallet av mennene har utviklet angst eller sosial angst, og sakene beskriver menn som isolerer seg etter voldsepisodene og/eller som er redde for å være alene hjemme. I flere av sakene har mennene utviklet stor redsel etter volden de har blitt utsatt for. Det er særlig trusselen om at volden skal skje igjen, og redselen som følger av dette, mennene opplever.

Over halvparten av mennene har blitt sykemeldt, enten varig eller i perioder, noe som innebærer tap av inntekt og andre komplikasjoner. Enkelte er uføretrygdet, og en av mennene har måttet flytte og starte på nytt i en annen del av landet. Det beskrives også plager som følge av å måtte ha (langvarig) medisinsk oppfølging. For en del av mennene synes konsekvensene å prege hverdagen i en slik grad at en må anta at deres livskvalitet er betraktelig nedsatt.

6.8.4.3 Om hjelpebehov

Konsekvensene slik de er beskrevet ovenfor vil også indirekte si noe om mennenes hjelpebehov, og at disse er forholdsvis omfattende og komplekse. Det er imidlertid vårt inntrykk at mennene som søker erstatning i liten grad har vært i kontakt med andre instanser enn politi og legevakt, eventuelt fastlege.

Tabell 6. *Hvem tok klienten først kontakt med?*

politi	14
legevakt	3
sykehus	2
incestsenter	1
Total	20

I 14 av de 20 sakene er politiet den første instansen som blir kontaktet. I fem av de seks øvrige sakene tas det først kontakt med legevakt eller sykehus, og i ett tilfelle tannlegevakt, for akutt behandling.

Instanser som mennene har vært i kontakt med på et senere tidspunkt er; advokat, Kontoret for voldsoffererstatning, fysioterapeut og sosialkontor/NAV. Kun i seks av de 20 sakene har mennene hatt kontakt med psykolog eller annet psykiatrisk hjelpepersonell. Det ser også ut til at kun et lite mindretall av disse igjen har fått bistand med psykososiale problemer over lengre tid. Om dette betyr at mennene har hjelpebehov som ikke blir dekket, eller om mennene selv har avsluttet kontakten fordi de ikke opplever behov for slik hjelp, kan ikke leses ut av de sakspapirene vi har fått tilgang til.

Det umiddelbare inntrykket av saksdokumentene er hovedvekten i oppfølgingen av sakene har vært å sikre de "tekniske" bevisene og å beskrive fysiske og materielle skader, mens det i liten grad har vært fokus på å kartlegge psykososiale følger og behov. En mulig årsak til dette er at samtlige som søker voldsoffererstatning må politianmelde saken. Som en følge av dette er det de "tekniske" spor og bevis som er avgjørende for å sikre at personen det gjelder blir trodd. På den andre siden kan det også tyde på at mennene ikke selv er opptatt av psykososial oppfølging.

I vårt arbeid med prosjektet har vi ikke lagt vekt på om mennene har fått innvilget erstatning eller ikke. I denne omgang har vi ikke vurdert dette som relevant. Om det er gitt erstatning, og eventuelt hvor mye erstatning som er innvilget, vil muligens kunne gi oss noen indikasjoner på hvordan den volden menn utsettes for blir vurdert i forhold til annen type vold. Det er likevel ikke gjort noe forsøk på å se på dette i denne omgang. Kontoret for voldsoffererstatning kan gjennom ordningen de forvalter, i tillegg til eventuelt å gi de utsatte en økonomisk erstatning, også gi en følelse av å bli trodd, eventuelt ikke trodd. I saker der gjerningsperson er idømt erstatningsansvar, men ikke straffet for skadene han/hun har påført et annet menneske, vil den skadelidte kunne oppleve erstatningen som en form for samfunnsmessig støtte og aksept, noe flere private brev vi finner i saksdokumentene vitner om.

6.8.4.4 Oppsummerende kommentarer

I vår gjennomgang av registrerings skjemaene ved Kontoret for voldsoffererstatning ble vi tidlig oppmerksomme på at det var behov for å utvide kategorien ”vold i nære relasjoner”. I svært mange av skjemaene var skadevolder oppført som bekjent av skadelidte. Som vi tidligere har forklart har vi kun bedt om å få tilgang til saker der skadevolder kan defineres som ”nær bekjent”, vi har altså i denne omgang holdt utenfor saker som gjelder vold fra ”fjern bekjent”. Vold i nære relasjoner omhandler i følge vår utvidede definisjon, i tillegg til partnervold saker som kan beskrives som ”kameratvold”, ”kollegavold”, ”nabovold” eller annen ”familievold”, så som vold fra sønn mot far.

I de statlige handlingsplanene mot vold i nære relasjoner, (Vold mot kvinner 2000-2004, Vold i nære relasjoner 2004 – 2008, Vendepunkt 2008-2011), legges det til grunn at vold i nære relasjoner omhandler vold mellom personer som står i et tillitsforhold til hverandre. Avhengig av hvordan tillit inngår i de ovennevnte kategorier av nære relasjoner, vil disse formene for vold kunne oppleves som like alvorlige som tillitsbrudd ved partnervold. Selv om man forventer at tilliten i et parforhold ofte er større og mer grunnleggende for en persons selvfølelse, bør også andre tillitsforhold bli undersøkt med tanke på hva slags konsekvenser volden har, og om denne volden utløser andre hjelpebehov enn vold fra en fremmed.

Med utgangspunkt i materialet fra KfV kan det se ut til at menn løper en større risiko, sammenlignet med kvinner, for å bli utsatt for vold i andre sammenhenger og på andre private arenaer enn kvinner. Vold i nære relasjoner utspiller seg ikke kun i hjemmet når det gjelder menn, men også på private fester, utesteder og i nabolaget. Vi finner også at mennene utsettes for grov vold av mennesker de står i en nær relasjon til. At også mange av disse nære relasjonene er andre menn, gjør ikke volden mindre alvorlig, mindre grov eller mindre nødvendig å se nærmere på.

Et annet trekk ved sakene fra KfV er hvor hardt mennenes kroppes rammes av volden. Selv om det i et mindre antall av sakene også dokumenteres psykiske følger av volden, er det vårt inntrykk at det er de fysiske skadene som gis mest oppmerksomhet i dokumentasjonen av det som har skjedd. Dette gir oss et rikt materiale for å se hvordan mennenes kroppes rammes av volden.

Det er først og fremst de umiddelbare, synlige skadene som gis oppmerksomhet. Samtidig gis det et inntrykk av, i og med at det primært er politi og legevakt som kontaktes, at disse skadene gis oppmerksomhet i et begrenset tidsrom og også svært tidlig etter hendelsen. Skadene skal repareres forttest mulig, og dersom det ikke er snakk om livslange tannskader eller blindhet, er det også skader som forholdsvis raskt kan bli usynlige, både for mennene selv og for omgivelsene.

Vårt inntrykk i gjennomgang av materialet er at mennenes kroppes både er ekstremt til stede, men samtidig blir lite problematisert. Når volden primært er fysisk vil den også selvsagt ramme kroppene, men det er lite i dokumentasjonen som tar opp hvordan den fysiske volden virker inn på psykisk helse og annen livskvalitet.

7 Oppsummering

I tiltak 36b i Handlingsplanen mot vold i nære relasjoner, Vendepunkt (2008 – 2011) har NKVTS fått i oppdrag å iverksette en undersøkelse om vold mot menn i nære relasjoner og deres hjelpebehov. Resultatene fra undersøkelsen skal danne grunnlag for videre metode- og tiltaksutvikling.

For å få en oversikt over forskning på feltet har vært nødvendig å ta et dypdykk inn i norsk og internasjonal litteratur om temaet. Den foreliggende rapporten er derfor inndelt i to deler.

Den første delen består i en gjennomgang av norsk og internasjonal forskning om vold mot menn i nære relasjoner. I kunnskapsstatusen har vi tatt for oss følgende temaer; Del 1: Teoretiske og metodiske utfordringer, Del 2: Konsekvenser og hjelpebehov.

Den andre delen av rapporten er en pilotundersøkelse om samme tema. Pilotundersøkelsen bygger på empiri samlet inn via samtaler med representanter for ulike hjelpeinstanser og et kvalitativt datamateriale fra Kontoret for voldsoffererstatning. Prosjektets tidsramme har medført at det i denne omgang ikke vært mulig å intervjuere menn som har vært utsatt for vold fra en de har en nær relasjon til.

Vi vil i dette kapitlet gjøre følgende;

- Oppsummere resultatene fra pilotundersøkelsen
- Peke på behov for videre forskning

7.1 Resultater fra pilotundersøkelsen

Materialet i pilotundersøkelsen, i form av samtaler med representanter for et utvalg ulike hjelpeinstanser og gjennomgang av et mindre antall saker fra Kontoret for voldsoffererstatning, gir neppe et representativt bilde av den volden menn utsettes for i nære relasjoner.

Det vi har fått tak i er noen glimt inn den volden som menn rapporterer om til ulike hjelpeinstanser. I en tysk pilotstudie om menns erfaringer med vold, var et av hovedfunnene at ikke alle voldshandlinger ble oppfattet som vold av mennene eller de ble ikke snakket om (Jungnitz, Lenz, et al. 2004). En del typer av vold ble oppfattet som så integrert del av den mannlige normalitet at de ikke ble oppfattet som, eller senere husket som, vold, men mer som krangler og småslåssing mellom venner. På den andre siden var det typer av vold som ble oppfattet som så umandige og skamfulle at de ble tabuisert, og ikke var mulige å snakke om.

Det som ble oppfattet som vold, og som kunne snakkes om, var typer av vold som lå mellom disse ytterpunktene, som lå utenfor det mennene oppfattet som ”normale grenser” for interaksjon, men som ikke ble sett på som ”umandig”.

7.1.1 Omfang og registreringsrutiner

Vår undersøkelse har ikke hatt som formål å si noe om hvor mange menn som utsettes for vold i nære relasjoner. Det undersøkelsen kan si noe om, er hvorvidt og i hvilken grad hjelpeapparatet er i kontakt med saker med vold mot menn i nære relasjoner, og hvordan de ulike instansene arbeider med slike saker.

Sakene hjelpeapparatet er i kontakt med dreier seg om vold både fra partner og fra andre personer mennene har et tillitsforhold til. De omfatter alt fra grov vold til mildere vold. De handler om både fysisk og psykisk vold, og de omhandler både omfattende fysiske skader og redusert psykisk helse.

Samtlige av de instansene vi har intervjuet kunne vise til en eller flere saker som de hadde hatt befatning med. Disse instansene utgjør imidlertid bare en mindre andel av de instansene som ble kontaktet. Det ble ved starten av prosjektet sendt ut henvendelser til et stort utvalg instanser med spørsmål om de hadde kjennskap til og/eller behandlet saker som omhandlet menn i nære relasjoner. Ser vi på det totale antallet instanser som fikk henvendelser, var det kun en liten andel som svarte og som sa seg villig til å delta i undersøkelsen. Hvorvidt dette skyldes at de som ikke svarte ikke har hatt slike saker vet vi ikke.

Vi kan ikke på bakgrunn av dette trekke den slutning at menn i liten grad utsettes for vold i nære relasjoner. Gjennomgangen vi har gjort av norsk og internasjonal forskning, tyder på at menn utsettes for en ikke ubetydelig del av den volden som utspiller seg i parforhold og mellom tidligere partnere. Vi vet også at menn utsettes for vold fra andre de har et tillitsforhold til. Hva som kvalitativt preger denne volden, vet vi imidlertid lite om.

En del av de instanser vi har vært i kontakt med registrerer innkomne henvendelser på en måte som umuliggjør å få oversikt over hvor mange saker som omhandler vold mot menn i nære relasjoner. Flere av instansene vi har vært i kontakt med påpeker selv behovet for å videreutvikle registreringsrutinene. Også der det registreres er ofte registreringen mangelfull eller lite konsekvent.

7.1.2 Mennenes kontakt med hjelpeapparatet.

Selv om mangelfulle registreringsrutiner gjør det vanskelig å få noen sikker oversikt over volumet av henvendelser fra menn utsatt for vold i nære relasjoner, indikerer vår kontakt med de ulike hjelpeinstansene at menn er svært tilbakeholdne med å søke hjelp og fortelle om den volden de utsettes for. Det kan være flere grunner til dette.

En mulighet er at den volden mennene utsettes for i liten grad medfører fysiske skader eller psykiske konsekvenser, og at de derfor har mindre behov for behandling og hjelp. Menns større fysiske styrke vil kunne virke beskyttende i forhold til fysiske skader når utøver er en

kvinne, og samtidig medføre en mindre opplevelse av kontrolltap i situasjonen, noe som også kan være beskyttende i forhold til psykiske følgeskader. Norske og utenlandske undersøkelser tyder også på at en større andel av den volden menn utsettes for i nære relasjoner er av typen episodisk partnervold, og med mindre fysisk skadepotensial enn den volden kvinner opplever.

En annen mulighet er at menn velger andre strategier enn å oppsøke hjelpeapparatet for å håndtere sin situasjon. Undersøkelser viser at menn generelt er mindre tilbøyelige enn kvinner til å søke medisinsk og psykologisk bistand (Oliver, M. I., N. Pearson, et al. 2005; Galdas PM, Cheater, et al. 2005)

Erfaringene fra hjelpeinstansene tyder på at en viktig grunn til at mennene ikke søker hjelp er at de opplever det som belastende å måtte fortelle om hva de har vært utsatt for. I viktimologisk litteratur er sekundær viktimisering er sentralt begrep, men da særlig knyttet til nedlatende og sårende behandling av voldsutsatte kvinner fra mistroiske hjelpeinstanser og rettsapparatet (se f.eks Grothe Nielsen, B. og A. Snare, 1998). Flere av de instansene vi var i kontakt med kunne fortelle at de voldsutsatte mennene ofte var svært usikre på hvilke konsekvenser det ville kunne få for dem hvis de søkte hjelp eller anmeldte volden de var utsatt for. Mange var redde for at det kunne medføre at de mistet kontakten med barna, andre var redde for at det var de som ville få ansvaret for volden, og ikke bli trodd på at det var de som var offeret. Instansenes erfaringer viste også at for mange menn opplevdes det som skamfullt, flaut og umandig å ha vært utsatt for vold, særlig fra en kvinnelig partner. Å måtte innta offerrollen var vanskelig, og følte å være i strid med mannlige idealer og rolleforventninger.

Mangelen på tilrettelagte tilbud for menn kan også være en forklaring på at så vidt få menn søker bistand og melder fra om at de er utsatt for vold i nære relasjoner. Bare et fåtall av instansene går aktivt ut med informasjon om at de har et tilbud til voldsutsatte menn. Fokuset i den offentlige debatten om vold i nære relasjoner har også i all hovedsak vært på kvinnen som offer og mannen som utøver. Dette kan medføre at mange voldsutsatte menn ikke har noen forventning om at de vil kunne få bistand eller bli trodd på at de utsettes for vold, eller de vet ikke hvor de skal henvende seg. At så vidt mange menn henvender seg til krisesentrene, til tross for at disse nok av de fleste oppleves som et tilbud eksklusivt til kvinner, kan likevel tyde på at det er et betydelig behov for bistand.

7.1.3 Egenskaper ved volden

I forhold til vold mot kvinner har ”nære relasjoner” ofte blitt forstått synonymt med partner. I gjennomgangen av materialet i vår pilotundersøkelse, særlig fra kontoret for voldsoffererstatning, fant vi et stort antall saker hvor volden ikke var begått av partner, men av andre han hadde en nær relasjon til. Dette omfattet kamerater, annen familie, naboer og kollegaer og andre bekjente. Vi fant derfor at det var behov for å la vold mot menn i nære relasjoner, i tillegg til å inkludere vold fra partner eller tidligere partner, også omfatte vold fra en videre krets av personer.

Pape og Stefansen (2004) finner klare forskjeller i menns og kvinners voldserfaringer når det gjelder relasjonen til utøver. Mens kvinner i hovedsak utsettes fra overgripere de har en nær relasjon til, rammes menn oftere av vold fra fremmede eller fra noen som de bare har en fjern relasjon til. I materialet fra Kontoret for voldsoffererstatning var det overraskende mange

saker med menn som ofre som gjaldt vold i nære relasjoner, i følge den utvidede definisjon av slik vold.

I sakene beskrevet av hjelpeapparatet var det først og fremst partnervold det var snakk om. Det var også denne volden vi ba om informasjon om. Flere av instansene formidler at det i mange av sakene primært handler om psykisk vold, det vil si trakassering og emosjonelle krenkelser som har vart over lengre tid.

I tillegg til den psykiske volden som særlig hjelpeapparatet beskriver, ser vi at også menn blir utsatt for svært grov fysisk vold i nære relasjoner. Slag, spark, langvarig fysisk mishandling, slag med gjenstander, knivstikking og annen våpenbruk finnes i flere av sakene.

7.1.4 Konsekvenser

Skjørten (1994) påpeker at det er viktig å forstå kvinners og menns vold som to forskjellige fenomener. Mannens vold fører til at kvinner endrer sitt handlingsmønster, dette gjelder ikke i like stor grad når man snakker om kvinnens vold. Også Askeland, Strand og Sætre (2002) påpeker at kvinners vold mot menn og menns vold mot kvinner ikke nødvendigvis er likeverdige fenomener. I de sakene vi gjennomgikk fra Kontoret for voldsoffererstatning, og til dels også i saker presentert av andre hjelpeinstanser, er disse forskjellene mindre påtakelige.

Det inntrykk vi sitter igjen med er at også den volden som rammer mennene rammer hardt, uavhengig av om det er en mann eller en kvinne som er utøver og uavhengig av om volden er fysisk- og/eller psykisk. Når det gjelder den psykiske volden som blir beskrevet av hjelpeapparatet, er det særlig mennenes skam over det som skjer som blir tydelig. Samtidig ser vi at denne skamfullheten får konsekvenser for om han tar kontakt med hjelpeapparatet, annen familie eller venner. Skammen preger også i følge hjelpeapparatet samtalen mennene har med hjelpeapparatet. De er flau og synes det er svært vanskelig å avsløre hva de utsettes for. For mange knyttes skammen til deres identitet som menn og deres egne og andres forventninger om at mennene selv skal løse opp i, og eller håndteres situasjonen de er i på egen hånd. Det kan virke som at bare det å ta kontakt med hjelpeapparatet er skamfullt i seg selv.

I tillegg til skammen som følge av psykisk vold, er det særlig frykten som er fremtredende når vi ser på følgene av den fysiske volden. Frykt, angst og fobier som følge av volden beskrives i stor utstrekning i de sakene vi har fått tilgang til fra KFV. Frykten fratrukk mennene livskvaliteten og i noen sammenhenger deres arbeid. Flere av mennene har vært/ eller er sykemeldt som en følge av den, og mange virker preget av den ”dødstrusselen” de har kjent på kroppen.

Mennene som utsettes for vold i parforhold er i følge hjelpeapparatet ofte svært opptatt av barna, dersom det er barn involvert. Deres bekymringer knyttet til et eventuelt brudd handler gjerne om hva som vil skje med dem, og også hvordan forhandlinger i forhold til samvær vil foregå og hva som vil bli resultatet. Mange menn som utsettes for vold av partner opplever en overhengende trussel om at det er han som vil få skylda dersom volden blir avslørt. Flere av våre informanter i hjelpeapparatet beskriver også hvordan mennene psykes ut gjennom trusler

om at de vil miste barna og trusler om at hjelpeapparat og eller rettsapparat ikke vil ha tiltro til mennenes beskrivelser.

7.1.5 Hjelpebehov

I sakene vi har gjennomgått ved Kontoret for voldsoffererstatning fremgår det at mennene først og fremst har hatt behov for å anmelde forholdet, det vil si involvere politiet og videre få hjelp av legevakten med de fysiske skader som de har blitt påført. De fysiske skadene er ofte store, og særlig har behovet for tannlege ofte vært prekært. Flere av mennene som søker voldsoffererstatning sliter også med tannskader over tid.

Hjelpeinstansene påpeker at mange av mennene først og fremst har behov for en bekreftelse på at det de opplever er reelt, og at de søker støtte for å få dette bekreftet. Behov for trygghet og at volden opphører, er også temaer som går igjen, likeså behovet for å ha noen å snakke med. Noen hjelpeinstanser påpeker at det ikke nødvendigvis er ”traumebearbeiding” mennene etterspør. De uttrykte behovene for hjelp handler i stor utstrekning om situasjonen her og nå, og i mindre grad om det som har skjedd og hvordan dette har virket på dem.

Mange av hjelpeinstansene henviser klienter til hverandre og informerer mennene om mulige hjelpetilbud der det er behov. Noen hjelpeinstanser påpeker at også menn har behov for et midlertidig botilbud. Både Reform og flere av kritesentrene påpeker at det kan være vanskelig å håndtere enkeltsaker som gjelder menn, nettopp fordi det mennene primært har behov for er å komme seg vekk fra den aktuelle situasjonen, samtidig som at et slikt tilbud ikke er tilgjengelig.

Mennenes ønsker om hjelp, slik de kommer fram gjennom det de etterspør i kontakten med hjelpeinstansene, er ikke nødvendigvis et uttrykk for mennenes hele og fulle behov. Hva som etterspørres kan også være styrt av mennenes av oppfatninger om hvilke behov for hjelp de som menn bør ha og hva de som menn bør etterspørre. Både de sakene vi har gjennomgått fra kontoret for voldsoffererstatning og undersøkelser av ettervirkninger av vold for den som utsettes, viser at også menn kan få sterke psykiske og sosiale reaksjoner på vold. Når hjelp med dette i liten grad etterspørres kan dette også skyldes at mennene opplever det som mer stigmatiserende, og mer i konflikt med mannsrollen slik det oppfatter den, å få ”terapi” for psykiske ettervirkninger enn å få behandling for fysiske skader.

8 Konklusjoner og anbefalinger

Vår gjennomgang av eksisterende forskning og foreliggende empiri har vist at det er stor mangel på kunnskap om vold mot menn i nære relasjoner. Forskingen om vold har de siste 30 årene i stor grad vært preget av et ”kvinneblikk”. Det er først og fremst problemstillinger knyttet til vold mot kvinner som har vært prioritert. Menns opplevelser og måter å håndtere egen utsatthet på har kommet i bakgrunnen av dette, og i bakgrunnen av forskningen som problematiserer menns voldspotensial og voldsbruk både i og utenfor nære relasjoner.

I vår pilotstudie har vi bare hatt mulighet til å ”skrape i overflaten” av et komplisert og omfattende problemfelt. Vi vil derfor være tilbakeholdne med å komme med sikre konklusjoner og omfattende og detaljerte anbefalinger om tiltak og tilbud til denne gruppen volds ofre. Noen hovedtrekk trer likevel frem.

- Selv om vi mangler gode oversikter over hvor mange menn utsatt for vold i nære relasjoner som har behov for ulike former for bistand og hjelp, tyder det faktisk at så vidt mange av dem henvender seg til krisesentrene på at behovet ikke er ubetydelig. At de henvender seg til nettopp krisesentrene, kan være en indikasjon på at også menn har behov for hjelp til å komme seg ut av et voldelig forhold. Dette behøver ikke nødvendigvis bety at alle har behov for fysisk beskyttelse på samme måte som mishandlede kvinner, selv om nok en del også kan ha det. For mange kan det mer være snakk om behovet for å få fysisk avstand til partneren for en periode, en ”time out”, for å komme til klarhet over egne ønsker og muligheter.
- Erfaringene fra de ulike instansene og gjennomgangen av sakene fra kontoret for voldsoffererstatning viser et sammensatt og differensiert bilde, både med hensyn til den volden mennene har vært utsatt for, hvilke konsekvenser den har fått for dem, og hvilke hjelpebehov de har. For noen av mennene er det snakk om omfattende, grov og langvarig fysisk og psykisk vold, med alvorlige fysiske, psykiske og sosiale konsekvenser. For andre har volden mer vært i form av enkeltstående fysiske voldsepisoder, enten fra partner eller andre bekjente, med mer avgrensede skader og behov. For mange har volden primært vært i form av psykiske og emosjonelle overgrep, men også her med psykiske og sosiale skadevirkninger.
- Flere av instansene vi har snakket med har poengtert at mennene i liten grad søker terapi og psykologisk behandling, men mer er i behov for noen å snakke med og for praktisk, juridisk og mellommenneskelig råd og veiledning. Ettersom vi ikke har vært i kontakt med instanser i psykisk helsevern, er det likevel vanskelig å fastslå i hvilken grad dette er en generell tendens, eller om det mer er et uttrykk for de forventninger mennene retter til de instansene vi har vært i kontakt med.
- Det kanskje tydeligste og mest entydige trekket som har kommet frem i vår pilotundersøkelse, både i gjennomgangen av foreliggende kunnskap og forskning og i vårt eget empiriske materiell, er den tilbakeholdenhet mot å berette om og søke hjelp

for volden som mange av mennene viser. Dette kan ha mange årsaker, både mennenes egen forståelse av mannsrolle og maskulinitet, men også tabuisering og mangel på kunnskap om denne formen for vold i offentligheten.

- Hvilken hjelp mennene søker kan også være et uttrykk for hvilken hjelp de forventer å kunne få. Mangelen på tilbud og tiltak spesifikt rettet mot menn som har vært utsatt for vold i nære relasjoner, og fraværet av aktiv informasjon om de generelle tilbudene som også omfatter menn, kan ha nedvirket til at ikke flere søker hjelp.

På mange måter står vold mot menn i nære relasjoner i dag i samme stilling som volden mot kvinner sto i på slutten av 70-tallet. Da det første norske krisesenteret for kvinner, Camilla krisesenter i Oslo, ble startet i 1978, var det lite kunnskap om vold mot kvinner. Verken forekomst, skadevirkninger eller hjelpebehov var kartlagt. Med tilbudet om hjelp kom også behovet klarere til syne og flere søkte hjelp.

De første krisesentrene, og fokuset på vold mot kvinner, møtte først mye motstand, men gradvis har oppmerksomhet og forståelse økt. Aktiv innsats fra sentrale myndigheter gjennom handlingsplaner, økt vektlegging på kunnskapsutvikling og oppbygging av kompetanse i hjelpeapparatet, har medført at vold mot kvinner gradvis blitt avtabuisert og mindre skambelagt.

Også når det gjelder vold mot menn i nære relasjoner kan det være grunn til å tro at en aktiv innsats for å tilrettelegge et tilpasset hjelpetilbud og en offensiv politikk for å motvirke tabuer og stereotyper, vil kunne medføre at behovene kommer klarere til syne og at flere vil søke hjelp.

8.1 Behov for videre forskning

Det er vår oppfatning at forskning om vold i nære relasjoner i Norge står ved et veiskille. Den praktiske viktimologien må vike for en mer kunnskapsbasert viktimologi, hvor en ikke på forhånd har valgt seg ut hvem som er et ”verdige” offer. Innenfor en slik ramme vil også menns utsatthet for vold og denne voldens egenskaper kunne få plass og bidra med ytterligere kunnskap om voldens individuelle - og samfunnsmessige funksjon og mening.

Vi har i denne rapporten påpekt at det per i dag finnes for lite empiri og kunnskap om temaet vold mot menn i nære relasjoner til at vi kan komme med noen omfattende anbefalinger om videre metode- og tiltaksutvikling. I tiden fremover bør det prioriteres å fremskaffe bedre kunnskap om;

- forekomsten av ulike former for vold mot menn i nære relasjoner,
- hvilke konsekvenser denne volden får,
- hvilke hjelpebehov mennene har
- hvordan disse behovene best kan møtes

NKVTS foreslår derfor at det gjennomføres et dr. gradsprosjekt med en kvalitativ undersøkelse av menns egne subjektive opplevelser og erfaringer som voldsutsatte. Økt kunnskap om vold mot menn i nære relasjoner vil kunne danne grunnlag for en større oppmerksomhet omkring dette i hjelpeapparatet, og bidra til å skape bedre helsemessige og psykososiale vilkår for voldsutsatte menn i det norske samfunn. Aktuelle målgrupper

forskningsbasert kunnskap om dette temaet vil være de regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging, det øvrige hjelpeapparatet, kunnskapsformidlere ved relevante grunn-, videre- og spesialistutdanninger ved landets universiteter, høyskoler og andre læringsinstitusjoner, andre forskere og politiske beslutningstagere.

9 Litteraturliste

- Allertsen, L. (2009). Familievernet – brukere og innholdet i tjenesten 2002 - 2007. Statistisk sentralbyrå.
- Andersen, T. H. (2001): Tause menn. Seksuelle overgrep mot gutter i kristne miljøer. Verbum.
- Archer, J. (2000): Sex differences in aggression between heterosexual partners: A meta-analytical review. *Psychological Bulletin*, 126(5), 651-680.
- Axelsen, E. (1990): Menns psykiske problemer I et makt- avmaktsperspektiv. I T. Anstorp og E. Axelsen (Red.), *Menn i forandring: En tydeliggjøring av problemer og utviklingsmuligheter* (ss. 81 – 99). Oslo: Tano.
- Backman, S. (2005). *Den sjuke mannen. Populärkulturella gestaltninger av manlig ohälsa.* Carlssons Bokförlag. Stockholm.
- Bendixen, M. (2005). *Konflikter og konflikthåndtering blant studenter i parforhold resultatrapport 1.* Trondheim, NTNU, Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse.
- Brogden, M. og Harkin, S. (2000). *Male victims of domestic violence: Report to the Northern Ireland domestic violence forum, Institute of Criminology, Queens's University, Belfast.*
- Campell, J.C., Miller, P., Cardwell, M.; og Belknap, R. (1994). Relationship status of battered women over time. *Journal of Family Violence*, 9, 99-111.
- Carrigan, T., Connell, R.W. og Lee. J. (1985). Toward a new sociology of masculinity. *Theory and Society*, 14 (5), 551 - 604.
- Cascardi M, Langhinrichsen J, Vivian D. (1992). Marital aggression, impact, injury, and health correlates for husbands and wives. *Arch Intern Med.*;152:1178–1184.
- Connell, R. W. (1995). *Masculinities.* Berkeley: University of California Press.
- Cook, P. W. (1997). *Abused Men: the hidden side of Domestic violence,* Praeger:London.
- Coxall, A., King, M.B, Mezey, G.C. and Gordon, D. (1999). "Lifetime prevalence, characteristics and associated problems of non-consensual sex in men: A cross sectional study". *British Medical Journal* 318 (7187):846-50.
- Crenshaw, K. (1993). Race, gender, and violence against women. In M. Minow (Ed.), *Family matters: Reading on family ives and the law* (pp.230-232). New York: New Press.
- Crenshaw, K. (1994). Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color. In M. Fimeman & R. Mykitiuk (Eds.), *The public nature of private violence* (pp.93-118). New York: Routledge.
- Ekenstam, C. m.fl (1998). *Rädd at falla. Studier i mannlighet.* Gidlunds Förlag. Göteborg.

- Ekenstam, C. (2006). Mannsforskningens bakgrund och framtid: några teoretiska reflexioner. NORMA nr. 1.
- Eliasson, P.E. (2000). Män, kvinnor och våld. Att förstå och förändra våldsamt beteende. Carlsson, Stockholm.
- Fiebert, M.S. (1997): Annotated bibliography: References examining assaults by women on their spouses/partners. In B.M Dank & R. Refinnet (Eds.), *Sexual harassment and sexual consent* (Vol. 1, pp. 273-286). New Brunswick, NJ:Transaction.
- Fields, M.D. og Kirchner, R.M. (1978): Battered women are still in need: A reply to Steinmetz. *Victimology*, 3, 216-226.
- Follingstad DR, Wright S, Lloyd S, Sebastian JA.(1991).Sex differences in motivations and effects in dating violence. *Fam Relat.*;40:51–57.
- Galdas, P., F. Cheater, et al. (2005). "Men and health help-seeking behaviour: literature review." *J Adv Nurs.* Mar;49(6): 616-23.
- Gondolf, E.W., og Fisher, E.R. (1988). Battered women as survivors: An alternative to treating learned helplessness. Lexington, MA:D.C.Health.
- Graff-Iversen, S., Hjemmen, A. og Holmsen, E. (1992): Sosial nettverk, alkoholvaner og voldsskader hos kvinner og menn i Akershus fylke. Resultater fra en anonym spørreundersøkelse blant 40-42 åringer i 1990-91. I *Tidsskrift Norsk Lægeforening* nr. 28, 1992; 112: 3579-83.
- Grothe Nielsen, B. og A. Snare (1998). Viktimologi: om forbrydelsens ofre: teori og praksis. Århus, Aarhus Universitetsforlag.
- Gundersen, F. (2000). Innvandrere som ofre, i: Innvandrere og nordmenn som ofre og gjerningsmenn. Rapport 2000/18. Statistisk sentralbyrå.
- Gaasø. K. (2003). Familieverntjenesten. Mest brukt av par og familier rundt de 40. SSB. Samfunnsspeilet. (<http://www.ssb.no/samfunnsspeilet/utg/200305/04/>)
- Headey, B., Scott, D. and de Vaus, D. (1997). Domestic violence in Australia: Are women and men equally violent? Upublisert rapport.
- Hearn, J. (1992). *Men in the public eye*. Routledge, London, UK.
- Helweg-Larsen, K. and M. L. Frederiksen (2008). Vold mod mænd i Danmark Omfang og karakter – 2008, Statens institut for folkesundhet, Syddansk universitet og Minister for ligestilling.
- Hines, D.A., og Malley-Morrison, K. (2001). Psychological effects of partner abuse against men: A neglected research area. *Psychology of Men and Masculinity*, 2, 75-85.
- Hines, D.A., Brown, J., og Dunning, E. (2007). Characteristics of callers to the domestic abuse helpline for men. *Journal of Family Violence*, 22, 63-72.
- Hjemdal, O. K. and K. Stefansen (2003). Hjelpeapparatets rutiner for avdekking og registrering av vold. Rapport fra et delprosjekt under Regjeringens handlingsplan Vold mot kvinner. Oslo, Høgskolen i Oslo, Kompetansesenter for voldsofferarbeid, Hio-notat nr. 13.

- Hjemdal, O.K. (2004). Victimology without victimology: The status of victimological research in Scandinavia. *International Perspectives in Victimology*. Vol. 1. Nr. 1 December 2004.
- Hjemmen, A., O. S. Dalgard, et al. (2002). "Volden som rammer kvinner og volden som rammer menn - to ulike verdener? Resultater fra en anonym spørreundersøkelse blant 40-42-åringer i 1990-1994 i Akershus og Buskerud." *Norsk Epidemiologi* 12(3): 275-280.
- Hoff, L.A. (1992). "Review essay: Wife beating in Micronesia. *Isla: A Journal of Micronesian Studies*, 1, 199-221.
- Haaland, T., S.-E. Clausen, et al. (2005). *Vold i parforhold - ulike perspektiver: resultater fra den første landsdekkende undersøkelsen i Norge*. Oslo, Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Isdal, P. (1997). Når menn skal mestre overgrepserfaringer. Eksempler fra behandlingssentre for menn med voldsproblemer. *Tidsskrift for Norsk Psykologiforening*. 34, 106 - 109.
- Isdal, P. (2000). *Meningen med volden*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Johnson, M. P. (1995). "Patriarchal terrorism and common couple violence. Two forms of violence against women." *Journal of Marriage and the Family* 57(2): 283-294.
- Johnson, M. P. and J. M. Leone (2003). "The differential effects of intimate terrorism and situational couple violence: Findings from the national violence against women survey." *Journal of Family Issues*
- Johansen, V. (2007). "Exposure to non-domestic violence. Short- and long-term psychological reactions and the impact on quality of life". Universitetet i Bergen. Avhandling (dr.polit.).
- Jonassen, W., Sogn, H., Olsvik, V.M. og Hjemdal O.K. (2008): *Kunnskap – kvalitet – kapasitet. En nasjonal utredning om krisesentrenes kompetanse og tilgjengelighet*.
- Jungnitz, L., H.-J. Lenz, et al. (2004). *Violence against men. Men's experiences of interpersonal violence in Germany – Results of the pilot study –*. Dissens e. V. Berlin, Federal Ministry for Family Affairs, Senior Citizens, Women and Youth
- Justis- og politidepartementet (2005). Justisdepartementets voldsmåling 16. - 23. juni 2005. http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/rapporter_planer/rapporter/2005/justisdepartementets-voldsmaling-16---23.html?id=458856
- Kimmel, M. (1996). *Manhood in America. A cultural history*. New York: The free Press.
- Kimmel, M. (2008). *Guyland. The Perilous world where boys become men. Understanding the critical years between 16 and 26*. Harper Collins publishers.
- Kincaid, P.J. (1982): *The omitted reality. Husband-wife violence in Ontario and policy implications for education*. Maple, Ontario: Learners Press.
- Kirkwood, C. (1993). *Leaving abusive partners: From the scars of survival to the wisdom for change*. Newbury Park, CA:Sage.
- Kleven, L., og Lien, S. (2007). *Rapportering fra krisesentrene 2006*. Oslo: Statistisk Sentralbyrå.

- Kumagai, F., and Straus, M.A. (1983). "Conflict Resolution Tactics in Japan, India and the USA". *Journal of Comparative Family Studies*. 14, 377 - 392.
- Lilleaas, U. B. (2003). *Fra en kropp i ustand til en kropp i det moderne*. Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi. Universitetet i Oslo.
- Lingås, V.S. (2004). *En uke med vold. En øyeblikksstudie av hjelpeapparatets arbeid i saker om vold i nære relasjoner*. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. Oslo.
- Lorentzen, J. (2004). *Maskulinitet. Blikk på mannen gjennom litteratur og film*. Spartacus forlag. Oslo.
- Lorentzen, J. og Ekenstam, C. (red.) (2006). *Män i Norden. Manlighet och modernitet 1840 - 1940*. Gidlunds förlag.
- Mac an Ghail, M. og Haywood, C. (2007). *Gender, culture and society: contemporary femininities and masculinities*. Basingstoke: Palgrave Macmillian.
- Makepeace J.M. (1986). Gender differences in courtship violence. *Family Relations*, Vol. 35, p. 383-388.
- Martin, D. (1981): *Battered wives*. Volcano, CA: Volcano Press.
- Melhuus, K. og Sørensen, K. (1997). Vold 1994 – Oslo Legevakt. *Tidsskrift for Den Norske Lægeforening*; 117: 230-5.
- Meritt-Gray, M. og Wuest, J. (1995). Counteracting and breaking free: The process of leaving revealed through women's voices. *Health Care for Women International*, 16, 399-412.
- Molin, P. K. og Hartmann, E. (1999): "Menn utsatt for vold av samlivspartner". *Tidsskrift for norsk psykologiforening*. 36, 1139 - 1150.
- Morse B.J. (1995). Beyond the Conflict Tactics Scales: Assessing gender differences in partner violence. *Violence Vict.*;10:251–272.
- NOU 1999:13 *Kvinner helse i Norge*. Sosial- og helsedepartementet.
- Nordfjell, O. B. (2009). *Menn utsatt for vold i nære relasjoner. En vurdering av omfang og hjelpebehov sett i lys av Reformers erfaringer*. Reform - ressursenter for menn
- Oliver, M. I., N. Pearson, et al. (2005). "Help-seeking behaviour in men and women with common mental health problems: cross-sectional study." *The British Journal of Psychiatry* 186(4): 297-301.
- Pape, H. (2003). "Vold og krenkelser i unge menneskers parforhold." *Tidsskrift for Den norske lægeforening* 123(15): 2016-20.
- Pape, H. and K. Stefansen (2004). *Den skjulte volden?: En undersøkelse av Oslobefolkningens utsatthet for trusler, vold og seksuelle overgrep*. Rapport: Publikasjonsserie fra Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress 1/2004. Oslo, Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress: 142, 8 s.
- Reid, R. J. , Bonomi, A. E., Rivara, F. P., Anderson, M. L., Fishman, A. P., Carell, D. S. og Thompson, R. S. (2008). Intimate Partner Violence Among Men: Prevalence, Chronicity, and Health Effects. *The American Journal of Preventive Medicine* 34 (6): 478-485

- Ryen, A. (2002). Det kvalitative intervjuet. Fra vitenskapsteori til feltarbeid. Bergen: Fagbokforlaget.
- Sandnes, T. (red.) (2007). Helse og bruk av helsetjenester - forskjeller mellom kvinner og menn. SSB. http://www.ssb.no/emner/03/02/rapp_200737/
- Saur, R. m.fl.(2008). Lærerens bok. Vold i nære relasjoner, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Vox, nasjonalt senter for læring i arbeidslivet. Red.Linnerud, B. og Westlund, I.
- Seidler, V. (1994). Unreasonable Men. Masculinity and Social Theory. Routledge. London.
- Seidler, V. (1997). Man Enough. Embodying. Masculinities. Sage Publications. London
- Sepler, F. (1990) Victim advocacy and young male victims of sexual abuse: An evolutionary model. In M. Hunter (Ed.), The Sexually Abused Male: Vol. 1. Prevalence, Impact, and Treatment (pp. 73-85). Lexington, MA: Lexington.
- Simonelli, C. J. og K. M. Ingram (1998). "Psychological Distress Among Men Experiencing Physical and Emotional Abuse in Heterosexual Dating Relationships " Journal of Interpersonal Violence **13(6)**: 667-681.
- Sivakumaran, S. (2007). Sexual Violence Against Men in Armed Conflict. European Journal of International Law 2007 18(2):253-276.
- Skogøy, E. (2009). Menn på krisesentrene? En presentasjon av brukernes erfaringer. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Sogn, H. (2008). En uke med vold i nære relasjoner. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/rapporter_planer/rapporter/2008/justisdepartementets-voldsmaling-2008.html?id=538945
- Statistisk sentralbyrå (2006). <http://www.ssb.no/lovbruddo/arkiv/art-2007-05-18-01.html>
- Steinmetz, S. K. (1977/78). "The battered husband syndrome." *Victimology* **2(3-4)**: 499-509.
- Steinmetz, S. K. (1981). "A cross-cultural comparison of marital abuse". *Journal of Sociology and Social Welfare*, 8, 404 - 509.
- Steen, K. og Hunskår, S. (1997): Violence in Bergen. A one-year prospective survey from Bergen Accident and Emergency Department. *Tidsskrift for Den Norske Lægeforening*; 117: 226 – 9.
- Stene, R. J. (2003). Levekårsundersøkelsene 1983-2001: Vold og trusler i 20 år. *Samfunnsspeilet*, 17(1), 2-7.
- Stene, R. J. (2005). *Levekårsundersøkelsene i 1997-2004 : i familiefasenes vold.*
- Stets, J. E., og Straus. M.A (1990). "Gender differences in reporting of marital violence and its medical and psychological consequences." Pp. 151-165 in *Physical violence in American families: Risk factors and adaptations to violence in 8, 145 families*, edited by Murray A. Straus and Richard J. Gelles. New Brunswick, NJ: Transaction.
- Straus, M.A. (1974): Leveling, Civility, and Violence in the Family. *Journal of marriage and the family*. Vol. 36.
- Straus, M. A. (1979). "Measuring intrafamily conflict and violence: The Conflict Tactics Scale." *Journal of Marriage and the Family* 41: 75-88.

- Straus, M. A. and Gelles, R. J. (1986). "Societal Change and Change in Family Violence from 1975 to 1985 As Revealed by Two National Surveys. *Journal of Marriage and the Family*: 465 - 479.
- Straus, M. A. (1993). "Physical assaults by wives: A major social problem". *Current controversies on family violence*. R. J. Gelles and D. R. Loseke. Newbury Park, Sage.
- Straus, M. A. and Gelles, R. J. (1990). "Physical Violence in American Families: Risk Factors and Adaptations to Violence in 8145 Families". New Brunswick, NJ: Transaction Books.
- Straus, M. A. and Kaufman Kantor, G. (1994): "Change in Spouse Assault Rates From 1975 to 1992: A comparison of three National Surveys in The United States". Upublisert manuskript, International Sociological Association (ISA).
- Sørensen, S.S (2004). *Ronkedorfenomenet - konstruktioner af sundhed, sygdom og maskulinitet*. Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet, Syddansk Universitet.
- Tang, C.A.K. (1994). "Prevalence of spouse aggression in Hong Kong". *Journal of Family Violence*, 9, 347-356.
- The Council of Europe (2005). *Violence within the family: the place and role of men*. Conference Proceedings, Strasbourg, 6 - 7 December.
- Thomas, W.I. and Thomas, D. S. (1928). *The Child in America*. New York. Knopf.
- Ver Steegh, N. and Dalton, C. (2007). *Report from the Wingspread Conference on Domestic Violence and Family Courts*. <http://www.afcnet.org/>
- Vissing, Y.M., Straus, M.A., Gelles, R.J. and Harrop, J.W. (1991). "Verbal aggression by parents and psychosocial problems of children". *Child Abuse and Neglect*, 15, 223-238.
- Walby, S. and Allen, J. (2004). *Domestic violence, sexual assault and stalking: Findings from the British Crime Survey*. London. Home Office Research Study.
- Watson, D. and Parsons, S. (2005). *Domestic Abuse of Women and Men in Ireland: Report on the National Study of Domestic Abuse*. Dublin: The Stationery Office.
- Whitehead, S.M. (2002). *Men and Masculinities. Key themes and new directions*. Cambridge: Policy Press.
- Widerberg, K. og Lilleaas, U.B. (2001): *Trøtthetens tid*. Oslo. Pax.